

Luka

Bingi Dook Mata Yo Luka Iwode I

Betanga Yo Imugu I

¹ Tool mai Tiopilus, nga bet awete pong nen, mugu ngan di tooltool alunu la titouo bedi bet tiwodo betanga ke so tina le imot yo Maro iyei a pombe kataunu yam nga.

² Ngan nen le tiwodo betanga tina yo tilongo ye di tooltool yo kulkulunu yege, ngan di tapdi tika-mata so tina ngan kanono moolmool ye matadi, inbe tikaua urata ye a tiraia bingi ki paidi nga.

³ Ngan tina au tauk i ator panin di tooltool tina a tipagalangau dook ye so tina ngan punu, ngan la akamata ngan dook mata ke bet au lapau awodo betanga galangana pong ye so tina yo pombe nga.

⁴ Le awodo rau i pong a bet nen ngan kukinkati ngan lom galanga nen, betanga yo tipatomonai ong ye nga, ngan moolmool le imot.

Bingi Dook Mata Ke Yowan Yo Bet Irriu Di Tooltool I, In Ole Tinana Ipasuiu

⁵ Ye kene yo Erot iyei tool kuto mai a matan kala tana mai Yudia ye in nga, ngan tool atu ke paroranga* so pang Maro, in ene la Sakaria i. Ye in inepe ye budanga atu ke di tooltool ke paroranga

---

* **1:5** Betanga yo paroranga in punu nen, bet di tooltool yo titoo momo kidi Yuda bet tikap so a tidaun pang Maro a ikamata nga, ngan ole Maro lono dook mata pang di.

so pang Maro yo tiweta ye Abia i. Ngan iye rimana yo Ilisapet, ngan Aron di sasa ki.

⁶ Inbe yeru ngan tiyei dada dook mata ye Maro matana. Inbe titoo noonongoo le wer ke Maro nga le imot, le tinepe le taukadi busunu ye matana.

⁷ Bong yeru taukadi natudi, yesoo Ilisapet ipasui tiap le iye Sakaria tinepe tinepe a tiyei konga konga oo.

⁸ Ye kene atu in Sakaria iye di diene tooltool ke paroranga so yo tinepe ye budanga ke Abia nga, ngan lal kidi bet tilo tiyei urata kidi ye bareme mai ke sungunu. Ngan le Sakaria ilo bareme mai ke sungunu lono bet lo iyei urata ki ke paroranga so pang Maro.

⁹ Motong la titoo momo kidi ke bet tikatte madamada a bet nen ngan tipusye sei tool ke paroranga so, bet ole ilo idaun so kini ki dook mata ben kai maiyo kulini in pang Maro i. Ngan le Sakaria tani, in ye la madamada ipaposi bet ilo bareme mai ke sungunu lono i.

¹⁰ Ngan ye kene yo Sakaria lo idaun so ke paroranga pang Maro ye in nga, ngan di tooltool alunu la tigaua ke bareme diki ki a tipattarau nga.

¹¹ Sakaria ilo, motong la bangabangana ke Tool Mai atu pombe pang ye le ikodo ke kakawa yo bet tidaun so kini ki dook mata ye i, in madini oonoo.

¹² Ngan yeiso bet Sakaria ikamata bangabangana ke Maro tani, motong le itakrai inbe itattadai belebele.

¹³ Bong ngan bangabangana tani iwete panga nen, “Sakaria, ken kutattadai be! Maro ilongo pataraungu kiong oo. Le rimam Ilisapet ole ipa-

suiu kase tamoto pong. Lo ngan bet kusu ene ye Yowan.

¹⁴ Ong i ole lom dook mata a lom ponana ye mai san, inbe di tooltool alunu ole lodi ponana ye kene yo bet tinana ipasuiu ye i,

¹⁵ yesoo ye in ole Maro ikamata ben tool ene mai. Inbe ye in o ke bet iyin ooroo wain surunu le ran medana tiap. Inbe kene yo inepe tinana kaponono lono ye in nga, ngan ole Maro Amunu Silene ipaponi.

¹⁶ Inbe ole ilon di tooltool alunu ke Isrel a nen ngan tiportak lodi a timulu pang ye Maro yo Tool Mai kidi i.

¹⁷ Inbe ye in ole Maro Amunu Silene ikaua gurana mai panga dawa ben ke Ilia, a imugu pang Tool Mai. Inbe ole ilon di tooltool maimai a tiportak lodi, a bet nen ngan lodi mai san pang di natudi mulu. Inbe ye in ole ilon di tooltool ke sak noonoongoo, a bet nen ngan titoo wer dook mata kidi tooltool yo noonoodi nga. Inbe ole ilon di tooltool a tikarata lodi le dook mata, inbe tinama Tool Mai yo bet pombe i.”

¹⁸ Bangabangana ke Maro iwete nen a imot, motong la Sakaria tani iwete panga nen, “Ai, nga ole lok galanga balai, bet betanga kiong i moolmool nga? Yesoo, au i ayei konga, inbe rimak ngan iyei konga lapau oo.”

¹⁹ Motong la bangabangana tani ke Maro in iraua betanga ki nen, “Au i Gabrel! Inbe kanakana ngan akodo dama ke Maro. Ngan Maro ye taunu la iwangau bet si akaua bingi dook mata i pong i.

²⁰ Bong nga gelei, ong i kutara lom medana ye betanga kiau tiap, too? Ngan nen le dookoot nga

ole mem modo le ke bet kuwetewete tiap a kunepe nen le ilo ye lal yo Maro ye taunu itaru bet ole so tani in kanono pombe moolmool ye i.”

²¹ Ngan nen le ye kene tani in di tooltool bu-danga mai tina yo tigaua a tinama Sakaria ke diki nga, ngan tinam kaiye le nga lodi kau urata nen, “Tiap, nga gelei a le isi tarrai tana tiap nga.”

²² Motong la yeiso bet ipas a isi tana, ngan men modo le ke bet iwetewete pang di tiap, bong ipas le iyei tomonai pang di ye bene leu. Le nga lodi tar bet o ikamata so sa bareme mai ke sungunu lono, ngan la le ke bet iwetewete tiap a inepe nen leu nga.

²³ Ngan lal ke Sakaria yo bet iyei urata ke paroranga so ngan lo imot, motong la imulu pang malala ki.

²⁴ Le nga tinepe le mooloo tiap, inbe rimana Ilisapet in kaponno le ipa mallangana tiap, bong ipas le inepe rumu lono leu ye taudu limi.

²⁵ Motong la Ilisapet tani iyei ne, “So i, Tool Mai la lono pau a iyeii pau i. Le dookoot nga ke bet moomook mulu ye di tooltool matadi tiap.”

Bingi Dook Mata Ke Yesu Bet Ole Tinana Ipasuiu

²⁶ Ye kene yo Ilisapet kaponno a inepe le taudu limi be atu iman a ila ye in nga, ngan Maro iwanga bangabangana ki yo ene Gabrel in a idu pang ye malala mai yo ene Nasaret i. Ngan malala tani, in iken ye tana mai Galili.

²⁷ Bangabangana tani in bet idu pang ye garup nene atu yo ene Madia i. Ngan garup nene tani in titarkala pang tamoto yo ene Yosep i. Ngan Yosep

tani in Dawiti yo mugu ngan iyei tool kuto mai i, in sasa ki.

²⁸ Le nga bangabangana tani in idu pombe pang ye Madia, motong la iwete lo ponana ki panga, inbe iwete nen, “Tool Mai inepe yong, le iyeie urata dook mata san pong.”

²⁹ Bong Madia ilongo betanga ki tina, ngan lon sarrara mai san. Inbe ikapge bet lon kaua urata ye soo betanga tina yo iwete nga, ngan lono ki balai?

³⁰ Motong la bangabangana iwete panga nen, “Madia, ken kutattadai be. Maro lono pong mai san a iyeie urata dook mata pong.

³¹ Le kulongo, ong i ole kapom ye kase tamoto atu. Le ye kene yo bet kupasuii ye in nga, ngan ole kusu ene ye Yesu.

³² Ye in ole ene mai, inbe ole tiweta bet ye in Maro yo inepe ete, in natunu. Inbe Tool Mai Maro ole itaru a iyei tool kuto mai a ikolo sasa ki yo Dawiti i.

³³ Inbe ye in ole iyei tool kuto mai a matan kala Yakop di sasa ki le ikenen leu a ila. Moolmool, ye in ole iyei tool kuto mai le ikenen leu le taukan motingi.”

³⁴ Motong la Madia itoro bangabangana ke Maro tani in nen, “Ona, au i garup nene, inbe aye tamoto sa ampa pitiap. E so i nga ole pombe pang yau balai?”

³⁵ Ngan bangabangana iraua betanga ki nen, “Maro Amunu Silene ole isi yong, inbe Maro yo inepe ete i, in gurana ki ole si idukong. Le kase tani yo Maro ipootoo panga ye taunu a kapom ye i, in ole di tooltool tiweta bet ye in Maro Natunu.

³⁶ Inbe kumata, tinam oom Ilisapet yo iyei kolman, inbe tiwete bet tau pasuiungu ki i, in dookoot nga kaponono a inepe ye taudu limi be atu oo.

³⁷ Ngan nen, yesoo so sa yo bet Maro isak ye a bet iyei tiap, ngan tiap.”

³⁸ Motong la Madia tani in iyei ne, “Au i ben kapraingi ke Tool Mai. Le so yo kuwete pau ye, in bet iyeii a pombe pang yau, ngan dook mata.” Motong la bangabangana ke Maro igege sila inepe, inbe imulu a ilo.

Madia Ilo Ikamata Ilisapet

³⁹ Ye kene tani in Madia ikarata so ki tina ngan le imadit a ipa tarrai a ilo pang ye malala mai atu yo iken ye kawal ke tana mai Yudia i.

⁴⁰ Ngan ipa le lo pombe, motong la ilo rumu lono ke Sakaria lo ikamata Ilisapet, ngan le iwete lo ponana ki panga.

⁴¹ Ye kene yo Ilisapet ilongo lo ponana ke Madia yo iweta panga i nga, ngan le natunu yo iken kaponono lono i, in ipulles, inbe Maro Amunu Silene isi ipapono Ilisapet tani.

⁴² Ngan nen le koonoo le mai nen, “Maro iyei urata dook mata pong le kullos di diem garup kapala nga le imot. Inbe iyei urata dook mata pang kase yo bet kupasuiu i, in lapau.”

⁴³ Motong la Ilisapet tani in iwete mulu nen, “Ngan dook mata, bong au i tool dook mata balai a le Tool Mai kiau tinana i bet ise pang yau nga?”

⁴⁴ Kulongo, kene yo kuwete lo ponana kiong pau a alongo ye in nga, ngan le kase maitiap tani yo iken kapok lono i, in lon ponana lapau le ipulles.

⁴⁵ Ong i, Maro iyei urata dook mata pong, yesoo betanga yo Tool Mai iwete pong nga, ngan kutara lom medana ye bet ole kanono pombe pang yong moolmool.”

Madia Iwou

⁴⁶ Motong la Madia iyei ne,
“Au i agaua lok le imot bet ayitmaka Tool Mai ene.

⁴⁷ Inbe lok mai i le imot lon ponana mai san pang Maro yo ipamulau ye so dook tiap tani yo bet igarungau i.

⁴⁸ Au i garup sorok ben kapraingi ki leu,
bong ye in lon tutau mai san.

Le pang dama ni nga, ngan ole di tooltool le imot tikamatau,
ngan ole tiwete bet Maro la iyei urata dook mata pau i.

⁴⁹ Ngan ye in gurana ki mai san, le iyeie so maiyoko dook mata pau bet ilonau ye.
Inbe Maro yetaleu in inepe le taukan busunu,
le ayitmaka ene.

⁵⁰ Ye in tool ke bet ilele lono ye di tooltool le imot yo titattadaii a tiraua panga nga,
ngan la ilon di tooltool yo dookoot tinepe nga,
inbe ole ilon di tooltool kapala yo bet pang dama ni ngan pombe nga.

⁵¹ Ngan ye taunu in iyei urata maimai nga ye bene.
Le di tooltool yo lodi tar di bet di tapdi nga edi maimai nga, ngan igiri di a tikoo.

⁵² Inbe irautoo di tooltool maimai yo tiyei kuto maimai nga,
inbe iyitmak di tooltool yo taukadi edi nga.

⁵³ Inbe ikap so dook mata alunu pang di tooltool yo tikana pitolo nga,

bong di tooltool yo ballingadi nga, ngan inganga di le tipa bedi koonoo a tila.

⁵⁴⁻⁵⁵ Inbe ye in ilon di kapraingi ki yo idi tooltool ke Isrel nga, ngan dook mata, yesoo lon tutu betanga yo mugu ngan ipamede pang sasa kiidi i, bet ole lon mulumulu ye Awaram iye di sasa ki a ilon di nen le ikenen leu le taukan motingi.”

⁵⁶ Madia tani in iye Ilisapet tinepe ye so ben taudu tol, motong la imulu a idu pang malala ki nga.

Ilisapet Ipasuiu Yowan

⁵⁷ Lal ke Ilisapet bet ipasui in pombe, ngan le ipasuiu natunu tamoto.

⁵⁸ Le nga di rara ke Ilisapet tipa ye di tooltool yo iye di tigaua malala nga, ngan tilongo tina yo Tool Mai lono panga a iloni dook mata le ipasuiu natunu nga, le nga tiye Ilisapet tani in lodi ponana.

⁵⁹ Tinepe a ke limi be ru iman a ila, le ye ke limi be tol ki, motong la titoo momo kidi a timan bet man tikoro kase tani in tinini, inbe lodi bet tisu ene ye tamana tani yo Sakaria i.

⁶⁰ Bong ngan tinana Ilisapet iwete pang di nen, “Tiap! Tasu ene ye Yowan.”

⁶¹ Motong la di tooltool tina tiwete panga nen, “Ai, kataunu ye di rara kiang nga sa ene nen tiap.”

⁶² Motong la tiyei tomonai ye bedi a bet titoro tamana, ye in lono bet ole isua ye sei.

⁶³ Ngan tamana tani iyei tomonai pang di ye bene bet tikaua so ke wodwodenge atu panga a bet iwodo ene. Ngan le iwodo betanga nen, “Kase

i ene la Yowan i.” Ngan nen le di tooltool le imot yo tigaua nga, ngan tikamata le titakrai.

⁶⁴ Motong la pattu leu inbe Sakaria tani koonoo imarra, inbe mene mooloo mulu a iwetewete, inbe iyitmaka Maro ene.

⁶⁵ Ngan nen le di tooltool tina yo tiye di tigaua malala nga, ngan tikamata mos tani yo pombe i, le titakrai ye mai san. Motong la so tina yo pombe nga, ngan di tooltool tipa bet tiwete le bingi ki ila ye malala nga le imot yo iken ye kawal ke tana mai Yudia nga.

⁶⁶ Le nga di tooltool le imot yo tilongo bingi tani nga, ngan lodi kaua urata ye, inbe tipartortor ye. Tiyei ne, “Ai, kase ni pang dama ni ngan ole iyei tool balai na?” Ngan tipartortor nen, yesoo tikamata ben gurana ke Tool Mai iken ye.

Sakaria Iwou

⁶⁷ Motong la Maro Amunu Silene idiwidiwi Yowan tamana yo Sakaria i, le nga ikaua Maro koonoo inbe iwete nen,

⁶⁸ “Idi le imot bet tayitmaka Tool Mai yo Maro kiidi Isrel, in ene!

Yesoo, ye in isi bet si ilonidi tooltool ki a nen ngan ipamulidi ye so dook tiap tani yo bet igarungidi i.

⁶⁹ Ngan tool yo Maro ikaua gurana mai panga bet si ipamulidi ye so dook tiap tani yo bet igarungidi i,

in ipa ye rara ke kapraingi ki tani yo Dawiti i.

⁷⁰ Ngan mukot yege ni nga, ngan di Maro koonoo yo ipootoo di panga ye taunu nga, ngan tiwete nen,

- ⁷¹ ole ilonidi a ipamulidi ye di koi kiidi bedi,
inbe ye di tooltool yo lodi dook tiap paidi
nga.
- ⁷² Inbe lon tutu betanga medana ki yo mugu ngan
ipamede pang di sasa kiidi i,
le ole lon mulumulu yidi a ilonidi.
- ⁷³ Moolmool, ye taunu iwete moolmool le ete bet
ipamede betanga medana tani in pang sasa
kiidi yo Awaram i.
- ⁷⁴ Ngan nanga, ole ikau idi ye di koi kiidi bedi a
ipamulidi,
inbe ole ipamedidi a bet nen ngan tapas le
taye urata ki leu,
le ke bet tatattadai mulu tiap.
- ⁷⁵ Inbe dookoot tanepe nga, ngan ole tatoo dada
dook mata yo Maro lono bet tatoo nga,
inbe tatoo dada dook mata noonoonoo yo ki
nga.
- ⁷⁶ “Ngan ong natuk i, pang dama ni, ngan ole di
tooltool tikiu ong ye Maro koonoo atu ke
Maro yo inepe ete i.
Inbe ole kumugu a kukarata dada pang Tool
Mai.
- ⁷⁷ Inbe ole kupagalanga di tooltool lodi a bet nen
ngan lodi galanga ye dada yo Maro bet igiri
sennene kidi ye,
inbe ye dada yo bet ipamulu di ye so dook tiap
tani yo bet igarung di i.
- ⁷⁸ Le Maro ole iyeyi nen, yesoo ye in lono paidi mai
san a ilele lono yidi.
Ngan la tool atu yo iwanga ke malala ki a isi
pang yidi i,

in ole dawa ben ke se ipiti matana nga.

⁷⁹ A nen ngan lulngana ilangarai di tooltool yo tinepe ni todo lono a gurana ke matenge iparama di nga, inbe ipassongidi le tapa ye dada yo bet tanepe ye lo silene ke Maro i.”

⁸⁰ Tinepe le lo Yowan tani in maiyoko, inbe Maro Amunu Silene ipamede lono le gurana ki mai san. Motong la ila ye ni soorookoonoo atu yo taukan tooltool i, a la inepe nango le ilo ye lal ki yo bet ye taunu ipaposi ye urata ki pang di Isrel i.

2

Madia Ipasuiu Yesu (Matiu 1:18-25)

¹ Ye kene tani in, ngan Sisa Agustus itara be-tanga medana atu pang di tooltool nga le imot yo tinepe ye tana mai Rom nga, bet di le imot ole tiwodo edi ilo ye rau ke kaungu di tooltool edi.

² Ngan dada ke kaungu di tooltool edi i, in pombe kulkulunu ye kene yo Kurinius iyei tool kuto mai bet matan kala tana mai Siria ye i.

³ Le nga di tooltool le imot yo tinepe ye malala kidi diedi nga, ngan timulumulu pang ye malala kidi tapdi, a bet la titar edi.

⁴ Ngan Yosep tani in ipa ye rara ke Dawiti. Le nga imadit ye malala Nasaret ke tana mai Galili a ilo pang Yudia ye malala mai ke Dawiti, yo ene Betlem i.

⁵ Ngan Yosep tani in ikaua Madia, yo titarkala panga bet iyooloo, in a yeru tilo bet lo titar edi ilo ye rau lapau. Bong ye kene tani, in Madia kapono maiyoko ke pasuiungu oo.

⁶ Le nga yeru tinepe Betlem go, inbe lal yo bet Madia ipasuiu natunu ye i, in pombe,

⁷ ngan le ipasuiu natunu tamoto mumuganga. Motong la iduku ye mala, inbe ipatakeno du ye koror yo titar kaningi kidi asara ilo ye i, in lono, yesoo rumu yo ke di lowo nga, ngan ipon le imot.

*Di Bangabangana Ke Maro Tikaua Bingi Pang
Di Tooltool
Yo Matadi Kala Di Asara Kidi Yo Edi Sipsip Nga*

⁸ Ye ni tani in di tooltool pattu tinepe ke diki ke malala mai tani, a nen ngan bet bong ngan matadi kala di asara kidi yo edi sipsip nga.

⁹ Motong la bangabangana ke Tool Mai atu in idu pombe pang ye di, inbe Tool Mai lulngana ilangarai di le titattadai mai san.

¹⁰ Bong ngan bangabangana tani in iwete pang di nen, “Oi, ken katattadai be! Kapalongo, au i akaua bingi dook mata pang la asi nga. Bingi dook mata tani in ole iyei di tooltool nga le imot le lodi ponana belebele.

¹¹ Dookoot bong katai i, garup atu ipasuiu natunu malala mai ke Dawiti. Ngan kase tani in Tool Mai Kirisi yo mugu ngan Maro itara betanga medana ye bet ole ikau ang le imot a ipamulang ye so dook tiap tani yo bet igarungang i.

¹² Inbe tarkilanga ki yo bet lomu galanga ye, in nen. Ole kakamata kase atu yo tiduku ye mala, inbe tipatakeno du iken koror lono yo titar kaningi kidi asara ilo ye i.”

¹³ Bangabangana ke Maro tani in iwete nen a imot, ngan le pattu leu inbe di bangabangana ke Maro liliti mai tipa ke malala ke Maro a tisi ye

bangabangana tani a tikodo, inbe tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne,

14 “Tayitmaka Tool Mai Maro yo inepe ete i, in ene. Inbe di tooltool ke tana yo Maro lono pang di mai san nga,

ngan ole ikaua lo silene ki pang di a tinepe ye.”

15 Motong la di bangabangana ke Maro tina ngan tigege di sila tinepe, inbe timulu a tilo pang ye malala ke Maro. Le taun di tooltool yo matadi kala di asara nga, ngan timadit le tiyei ne, “Oo, nga ole talo pang Betlem a lo takamata so tani yo pombe ni a Tool Mai iweta paidi i.”

16 Le nga tipa tarrai a tilo, ngan le lo tika-mata Madia iye Yosep inbe kase maitiap tani yo tipatakeno du ikenen koror lono i.

17 Tikamata kase tani a imot, motong la tiwete tomonai betanga tina yo bangabangana ke Maro in iwete pang di ye kase maitiap tani nga.

18 Ngan nen le di tooltool le imot yo tilongo betanga kidi tooltool yo matadi kala di asara nga, ngan titakrai ye.

19 Bong Madia in itar betanga tina ngan le imot lo lono, inbe lon kaua urata ye.

20 Motong di tooltool yo matadi kala di asara ngan timulu pang ye urata kidi mulu, inbe tiyitmaka Maro ene le ilo ete. Yesoo, lodi ponana ye so le imot yo tilongo inbe tikamata nga, ngan le kanono moolmool ben tina yo bangabangana ke Maro iwete pang di ye nga.

Tisu Yesu Ene

21 Ngan ke limi be ru iman a ila, le ye ke limi be tol ki, motong la titoo momo kidi Yuda a bet

tikoro kase maitiap tani in tinini, inbe tisu ene ye Yesu nga. Ngan ene tani in bangabangana ke Maro iweta mugu pang Madia, motong la kaponu ye nga.

²² Motong la tinepe le ilo ye lal ke bet Yosep iye Madia titoo betanga yo iken ye wer ke Maro yo ikap pang Mose nga, a bet tikarata di le tinidi igalanga ye Maro matana. Le nga yeru tikaua natudi tani a tilo pang Yerusalem, bet lo titara kase tani lo Tool Mai bene,

²³ ben tina Wer ke Tool Mai iwete nga. Ngan iwete nen, “Di kakase tamoto mumuganga le imot yo tinadi tipasui di nga, ngan bet tikap di pang Tool Mai.”[☆]

²⁴ Le nga yeru tilo lo titoo Wer ke Tool Mai yo iweta a tiwode lo ye rau bet tiparoro “man utu ru, too man utu kase ru”[☆] panga i.

Simion Ikamata Yesu

²⁵ Ye kene tani in tool atu yo inepe Yerusalem, in ene la Simion i. Ngan ye in tool noonoonoo, inbe igaua lono le atu pang Maro. Inbe Maro Amunu Silene ipamede bet inepe a inam le lo ikamata tool yo Maro ipootoo bet ole iyei di tooltool ke Isrel le lodi iken dook mata i.

²⁶ Inbe mugu ngan Maro Amunu Silene iwete panga nen, bet ole inepe nen le ikamata Tool Mai Kirisi yo Maro ipamede betanga medana ye i, ngan la bet imata nga.

²⁷ Nen le Simion tani in Maro Amunu idiwidi-woo bet imadit a ilo pang koongoo lono ke bareme mai ke sungunu. Motong la Yosep iye Madia

---

[☆] **2:23** Pamulenge (Kisim Bek) 13:2, 12   [☆] **2:24** Urata ke Paro-ranga So (Wok Pris) 12:8

tikaua natudi Yesu a tilo bareme mai ke sungunu lono, in lapau, a bet tiyei urata le titoo betanga tina yo Wer ke Maro iwete bet tiyei nga.

²⁸ Ngan nen le Simion tani in ikaua kase tani le isipoo ye bene, inbe itada pang ete bet iwete lo ponana ki pang Maro ye. Iyei ne,

²⁹ “Oo Tool Mai, au i akamata so kanono mool-mool ye matak, ben tina yo kutara betanga medana ye pau nga,
le bet nen ngan kumalum pau, au kapraingi kiong, a amata dookoot nga, ngan lok ponana.

³⁰ Yesoo, dookoot nga akamata tool yo bet ipamulam ye so dook tiap tani yo bet igarungam i, in ye matak oo.

³¹ Ngan tool tani yo kupootoo bet iyei urata tani i, in pombe mallangana ye di tooltool nga le imot matadi.

³² Ye in ben sul loloana,
le ole lulngana ilangarai di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga a bet tikamata ni ye, inbe ole di tooltool tipayit di tooltool kiong ke Isrel edi ye.”

³³ Ngan nen le Yesu tamana le tinana tilongo betanga ke Simion tina yo iwete nga, le yeru lodi belebele leu ye.

³⁴ Motong la Simion ipamede di ye betanga dook mata, inbe iwete pang Yesu tinana Madia nen, “Kase i, Maro ye taunu la itaru i, a bet nen ngan iyei di tooltool ke Isrel, le alunu la bet tiwala muridi pang Maro a irautoo di, inbe alunu la bet titara lodi medana pang Maro a iyitmak di

nga. Maro itaru bet iyei tarkilanga panga, bong di tooltool alunu ole tiyei ben koi ki.

³⁵ Ngan la ole so tina iken sollono ye di tooltool lodi nga, ngan ole ise le iken mallangana. Inbe ong taum in ole lom massingi ye dawa ben pul matana la bet isopala lom i.”

Ana Ikamata Yesu

³⁶⁻³⁷ Garup atu yo itoko urata ben Maro koonoo i, in ene la Ana i. Ye in Panuel natunu garup, inbe ye in ipa ye rara ke Aser. Mugu ngan ikere le iye nintooroo tinepe ye rai limi be ru. Motong nintooroo imata a iyei tap a inepe sorok le se rai ki 84 a iyei kongka ki taunu. Ngan Ana tani in igege bareme mai ke sungunu pitiap yege, bong ye ke le bong, ngan inepe bareme mai ke sungunu lono bet ipatarau a isung pang Maro. Inbe ye lal kapala ngan ole isapa ye kaningi so, inbe ipas le ipatarau leu.

³⁸ Ngan ye kene yo Yosep iye Madia tikaua Yesu a tilo bareme mai ke sungunu lono nga, ngan ye lapau inepe. Le iman ikodo potai ye di, inbe iwete lo ponana ki pang Maro. Inbe igasa kase tani in pang di tooltool le imot yo titar matadi a tinama Maro bet ipamulu di tooltool ke Yerusalem nga.

Yosep Iye Madia Timulu Pang Nasaret

³⁹ Yosep iye Madia tiyei so le imot yo Wer ke Tool Mai iwete bet tiyei, ngan a imot, motong la timulu a tidu pang tana mai Galili, pang ye malala mai kidi tapdi yo Nasaret i.

⁴⁰ Motong la kase tani in kene idik mulu le gurana ki mai. Inbe Maro ipaponi ye lo galanga le

lon galanga dook mata san, inbe Maro lono panga le iyeii dook mata lapau.

Yesu Kase Go, Inbe Ilo Bareme Mai Ke Sungunu

⁴¹ Ye rai kanakana nga, ngan Yesu di tamana le tinana tilo pang Yerusalem ye gaongo mai kidi Yuda yo tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro i.*

⁴² Le nga tinepe a Yesu rai ki sangaul be balana ru, motong la di tamana le tinana titoo momo ke lal maiyoko kidi Yuda tani le tikaua Yesu lapau a tiye tilo pang Yerusalem.

⁴³ Ngan tilo tinepe ye lal ke Paskimoolooningi tani in a imot, motong la Yesu di tamana le tinana bet timulu pang malala kidi. Ngan kase mai tiap tani yo Yesu i, in sila inepe nango la Yerusalem ngo, bong tamana le tinana lodi galanga ye yo sila inepe, ngan tiap.

⁴⁴ Yeru tiyeisa o iye di diedi kapala ngan tipa. Le nga yeru tipa ye ke atu a tidu. Motong la yeru tisere, a titortor di rara kidi le di tooltool kidi kapala ye nga.

⁴⁵ Bong yeru mala bet tipusye tiap, motong la timulu pang Yerusalem bet lo matadi saraii.

⁴⁶ Ngan yeru tikaua urata mai san ye serenge le lo ke tol ki, motong la tipusye Yesu tani yo inepe bareme mai ke sungunu lono nga. Ye in iye di pannoongoo tiwur a ilongo betanga kidi, inbe itor panin di ye betanga kapala.

---

* **2:41** Ngan ye gaongo mai tani yo tiweta ye Paskimoolooningi ke Maro i, in bet nen ngan lodi tut ye kene yo di sasa kidi tinepe Isip inbe Maro ipaskimooloon di Isrel le iramatamata di natudi tiap nga.

⁴⁷ Ngan di tooltool yo tilongo Yesu tani in irau betanga kidi kuto maimai tina ngan dook mata nga, le nga titakrai ye lo galanga ki.

⁴⁸ Inbe di tamana le tinana tina ngan tikamata le titakrai belebele ye lapau. Motong la tinana iwete panga nen, “Ale i natuk, nga gelei bet kuyei dada nen pam nga? Au i aye tamam nga lomam madoko yong, le amkaua urata mai san ye serengong.”

⁴⁹ Motong la Yesu itor di nen, “Nga gelei bet angru kaserau nga? Angru nga lomu galanga yau nen o ke bet anepe ye ni san mulu tiap, bong bet anepe ye rumu ke Tamak leu.”

⁵⁰ Bong yeru lodi galanga ye betanga yo iweta i, in lono ki tiap.

⁵¹ Motong la Yesu iye di timulu a tidu pang Nasaret du tinepe, inbe ipas le itoo betanga ke di tamana le tinana leu. Bong tinana in itar so tina ngan le imot lo lono, inbe lon kaua urata ye.

⁵² Ngan Yesu kene idik mulu le iyei tool maiyoko, inbe lo galanga ki ise le mai. Inbe Maro lono dook mata panga, inbe di tooltool le imot lodi dook mata panga lapau.

3

Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Ikarata Dada Pang Tool Mai

(Matiu 3:1-12; Maka 1:1-8; Yowan 1:19-28)

¹ Ye kene yo Sisa Taibirias inepe ben tool kuto mai a matan kala tana maimai ke Rom le imot ye in nga, ngan itar di tooltool kapala bet tiloni a matadi kala tana kapala. Le ye rai sangaul be limi tina yo itoko urata ki tani nga, ngan Pontius Pailot iyei tool kuto mai pang tana mai Yudia, inbe

Erot in iyei tool kuto mai pang tana mai Galili, inbe toonoo Pilip in iyei tool kuto mai pang tana mai Ituria inbe Tarakonitis, inbe Lisantias in iyei tool kuto mai pang tana mai Abilene.

² Inbe ye kene tani in Anas iye Kepas titoko urata ben tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro. Ngan ye kene tani in Yowan yo Sakaria natunu i, in inepe ye ni soorookoonoo, inbe Maro ikap betanga ki panga.

³ Motong la Yowan ipa a ila ye malala le imot yo iken potai pang ye ran Yodan nga, inbe iwetewete betanga ke Maro pang di. Iyei ne, “Kaportak lomu a kaman arriu ang, ngan la bet Maro igiri sennene kiang nga.”

⁴ Ngan iyei nen le dawa ben betanga ke Maro yo mukot ngan Maro koonoo yo Esai in iwode i. In iwete nen,

“Ole kalongo tool atu kalngana ye ni soorookoonoo, in iwete le koonoo maimai nen,

‘Kakarata dada pang Tool Mai, inbe kayeii le dundunngana panga bet ipa ye.

⁵ Kapoopoo ni yo moolai nga le imot, inbe kakel kawal le ni yo ipolkatkat nga le si puspungana.

Inbe dada kapala yo ikalel nga, ngan kapadun mulu le dundunngana.

Inbe dada kapala yo bussukana nga, ngan kasamomo le puspungana.

⁶ Ngan la bet di tooltool le imot tikamata urata ke tool tani yo Maro iwanga bet si ipamulu

di ye so dook tiap tani yo bet igarung di in nga.’ ”☆

⁷ Motong la di tooltool alunu kaiye tila pang ye Yowan bet la irriu di. Bong iwete pang di tooltool yo tiportak lodi moolmool tiap nga, ngan nen, “Ai, ang ngan ben moto dook tiap di natunu! Sei iwete bet kayei nen ngan ole kasuru kate malmal ke Maro yo bet pang dama ni ngan pombe i?

⁸ Kumata le bet kaportak lomu moolmool nga, ngan ole tikamatang ye dada kiang yo kayei nga ben ang nga kaportak lomu moolmool. Inbe ken kawete bet ang ngan tamamu la Awaram i, a bet nen ngan Maro igarungang tiap, ngan be. Awete pang nen, Maro ke bet iportak di pat nga le tiyei ben Awaram di natunu.

⁹ Ngan matau nain la iken kai punu in. Ngan la kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook mata tiap nga, ngan ole Maro itarakat di a ikatte di lo ei lono.”

¹⁰ Ngan di tooltool budanga mai tina tilongo betanga ke Yowan, le nga titoru nen, “Ona, nga ole amyei balai?”

¹¹ Motong la Yowan iraua betanga kidi nen, “Tool bet sousoungu ki ru nga, ngan ikaua atu pang tool san yo taukan sousoungu i. Inbe tool bet so ki ke kaningi nga, ngan itoo dada gaongo leu nen lapau ye tool yo taukan so ke kaningi i.”

☆ **3:6** Esai (Aisaia) 40:3-5

12 Ye kene tani in di tooltool ke sodaningsi pat* ngan timan pang ye Yowan bet man irriu di lapau. Le nga titoru nen, “Pannoongoo, am nga ole amyei balai?”

13 Motong la iwete pang di nen, “Le bet kakap pat ye di tooltool nga, ngan kakap le lo ige kinkatingi yo tool kuto mai kiang itaru i, in leu. Ken kallung di a kallosa kinkatingi tani, in be.”

14 Motong la di tooltool ke patokongo pattu titoro Yowan kanana. Tiyei ne, “Ngan am nga, ole amyei balai?”

Ngan Yowan iwete pang di nen, “Ken kapatan-garur di tooltool lodi a bet titattadai ngan tikap pat pang be, inbe ken kakap sorok di tooltool lo tikodo ye ni ke karatanga betanga be. Bong pat yo bet kakap ye urata kootoonoo kiang, ngan leu la bet lomu ponana ye nga.”

15 Ngan di tooltool tina ngan titar matadi a tinama Kirisi yo bet isi i, ngan tikamata Yowan le lodi tar bet ye in o Kirisi tani naii.

16 Bong Yowan iwete pang di nen, “Au i arriu ang ye ran leu, bong tool yo bet ipa mur yau a isi i, in ole irriu ang ye Maro Amunu Silene ipa ye ei. Ngan tool tani in gurana ki mai san, le illosau. Ngan nen le akamatau ben au i tool dook mata ke bet aloni ben poranga ki a aruku ooro ke loningsi ke kene tiap.

---

* **3:12** Di tooltool ke sodaningsi pat ngan urata kidi nen bet tikap pat ye di tooltool lo ngan bet tikap pang di tooltool maimai ke Rom, a nen ngan tiyei urata kidi ye. Ngan nen le di Yuda lodi dook mata pang di tiap, yesoo di tooltool ke sodaningsi pat tina ngan tillung di a tiwete pang di bet tikap pat le tillosa kinkatingi ke pat yo di maimai kidi titaru i.

17 Ngan ye in ipa ye urata ke pitiningi la isi nga. Ole itoko yoo ye bene, inbe itaurai dingding patunu ke kaningi, le igaun kanono ilo ye bad-abada ki, inbe kulini ngan idaun di ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.”

18 Yowan ikatte betanga alunu pang di ye bingi dook mata tani yo ikauu pang di i, a nen ngan bet tilongo ngan tiportak lodi.

19 Ngan Yowan tani in ipasak pang tool kuto mai yo Erot i, in ye yo isada Erodias yo toonoo rimana in a iyooloo nga, inbe ye urata dook tiap kapala yo iyei nga lapau.

20 Motong la Erot tani in iyeie dada dook tiap san mulu ye yo iwete a titara Yowan lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga.

*Yowan Irriui Yesu
(Matiu 3:13-17; Maka 1:9-11)*

21 Ye kene yo Yowan irriu di tooltool ye in nga, ngan Yesu lapau iman pang ye bet man irriuu. Le nga irriuu a imot, motong la Yesu ipatarau tina ngan le malala ke Maro koon panganga.

22 Inbe Maro Amunu Silene iro ke malala ki a isi pang ye ben man utu. Inbe tool atu kalngana iwetewete ye malala ke Maro a isi nen. Iyei ne, “Ong in au Natuk. Au i lok pong mai san, inbe lok ponana yong.”

*Di Rara Ke Yesu Edi
(Matiu 1:1-17)*

23 Kene yo Yesu ipamaditi urata ki ye in nga, ngan rai ki so ben sangaul tol. Ngan le di tooltool lodi taru bet ye in Yosep natunu,
inbe Yosep in Eli natunu,

24 inbe Eli in Matat natunu,
inbe Matat in Liwi natunu,
inbe Liwi in Melki natunu,
inbe Melki in Yanai natunu,
inbe Yanai in Yosep natunu,
25 inbe Yosep in Matatias natunu,
inbe Matatias in Amos natunu,
inbe Amos in Naum natunu,
inbe Naum in Esli natunu,
inbe Esli in Nagai natunu,
26 inbe Nagai in Mat natunu,
inbe Mat in Matatias natunu,
inbe Matatias in Semen natunu,
inbe Semen in Yosek natunu,
inbe Yosek in Yoda natunu,
27 inbe Yoda in Yoanan natunu,
inbe Yoanan in Resa natunu,
inbe Resa in Serubabel natunu,
inbe Serubabel in Sealtiel natunu,
inbe Sealtiel in Neri natunu,
28 inbe Neri in Melki natunu,
inbe Melki in Adi natunu,
inbe Adi in Kosam natunu,
inbe Kosam in Elmadam natunu,
inbe Elmadam in Er natunu,
29 inbe Er in Yesua natunu,
inbe Yesua in Eliesa natunu,
inbe Eliesa in Yorim natunu,
inbe Yorim in Matat natunu,
inbe Matat in Liwi natunu,
30 inbe Liwi in Simion natunu,
inbe Simion in Yuda natunu,
inbe Yuda in Yosep natunu,
inbe Yosep in Yonam natunu,
inbe Yonam in Eliakim natunu,

31 inbe Eliakim in Mela natunu,
inbe Mela in Mena natunu,
inbe Mena in Matata natunu,
inbe Matata in Natan natunu,
inbe Natan in Dawiti natunu,
32 inbe Dawiti in Yesi natunu,
inbe Yesi in Obet natunu,
inbe Obet in Boas natunu,
inbe Boas in Salmon natunu,
inbe Salmon in Nason natunu,
33 inbe Nason in Aminadap natunu,
inbe Aminadap in Atmin natunu,
inbe Atmin in Ani natunu,
inbe Ani in Esron natunu,
inbe Esron in Peres natunu,
inbe Peres in Yuda natunu,
34 inbe Yuda in Yakop natunu,
inbe Yakop in Esaka natunu,
inbe Esaka in Awaram natunu,
inbe Awaram in Tera natunu,
inbe Tera in Naor natunu,
35 inbe Naor in Seruk natunu,
inbe Seruk in Reu natunu,
inbe Reu in Pilek natunu,
inbe Pilek in Eber natunu,
inbe Eber in Sela natunu,
36 inbe Sela in Kainan natunu,
inbe Kainan in Apaksat natunu,
inbe Apaksat in Sem natunu,
inbe Sem in Noa natunu,
inbe Noa in Lamek natunu,
37 inbe Lamek in Metusela natunu,
inbe Metusela in Inok natunu,
inbe Inok in Yaret natunu,
inbe Yaret in Malalel natunu,

inbe Malalel in Kenan natunu,
³⁸ inbe Kenan in Inos natunu,
 inbe Inos in Set natunu,
 inbe Set in Atam natunu,
 inbe Atam in Maro natunu.

4

Satan Itouo Yesu (Matiu 4:1-11; Maka 1:12-13)

¹ Maro Amunu Silene ipapono Yesu, motong la igege ran Yodan, inbe imulu a ila. Ngan Maro Amunu Silene ipasongosonga bet ipa pang ye ni soorookoonoo atu.

² Ngan Yesu yetaleu ila inepe ye ni soorookoonoo tani ye ke sangaul pai, inbe tool kuto mai kidi so sidi iman a man itoua.* Ngan ye ke tina yo Yesu inepe ye nga, ngan ikan toko so pitiap le nga pitolo belebele.

³ Motong la tool kuto mai kidi so sidi iwete panga nen, “Ai, bet ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kuwete a pat i iportak le iyei porong a koni.”

⁴ Bong Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Porong leu la bet itoko di tooltool ye nepongo kidi, in tiap.’[✧] ”

⁵ Motong la tool kuto mai kidi so sidi tani in ikaua Yesu a yeru tilo kawal kutono lo ipitnai so matana matana ke tana i le imot nga, ngan panga.

⁶ Motong la iwete pang Yesu nen, “Au i ole akaua gurana mai pong bet kuyei tool ene mai a matam kala so matana matana tina ke tana i le imot. So

---

* **4:2** Ngan tool kuto mai kidi so sidi tani, in ye la Satan i.   ✧ **4:4**
 Wer (Lo) 8:3

tina nga le imot, nga so kiau. Le sei tool lok bet akap panga nga, ngan ole akap panga.

⁷ Ngan kumata bet kusung pau nga, ngan ole akap so tina nga le imot pong.”

⁸ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Kusung pang Maro yo Tool Mai kiong i, inbe kuraua panga yetaleu.’[☆]”

⁹ Motong la tool kuto mai kidi so sidi tani in ikaua Yesu a yeru tilo pang Yerusalem, a lo ipa-tokode le ikodo bareme mai ke sungunu pono meneng ete ni, inbe iwete panga nen, “Bet ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kupas ni le kudu tana ni,

¹⁰ yesoo Rau ke Maro iwete nen, ‘Ole iwanga di bangabangana ki si matadi kalong dook mata.

¹¹ Ole tisipong ye bedi, a bet nen ngan pat isolu kem katene be.’[☆]”

¹² Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Ken kuyei dada dook tiap yo bet kutouo Maro yo Tool Mai kiong, in be.’[☆]”

¹³ Tool kuto mai kidi so sidi itouo Yesu ye dada matana matana, ngan tiap. Motong la ikoo ye Yesu, inbe inam ye kene san mulu.

*Yesu Ipamaditi Urata Ki Tana Mai Galili
(Matiu 4:12-17; Maka 1:14-15)*

¹⁴ Motong Maro Amunu Silene ipamede Yesu le gurana, inbe imulu a ila pang tana mai Galili. Ngan bingi ke Yesu tani in ipa le ingaua tana mai Galili le imot a di tooltool le imot tilonga.

☆ **4:8** Wer (Lo) 6:13   ☆ **4:11** Rau ke Woungu (Buk Song) 91:11-12

☆ **4:12** Wer (Lo) 6:16

¹⁵ Inbe kanakana ngan ole ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, lo ipatomonai di tooltool. Ngan le di tooltool tina ngan le imot tiyitmaka ene.

Di Tooltool Ke Malala Nasaret Tikap Malmal Pang Yesu

(Matiu 13:53-58; Maka 6:1-6)

¹⁶ Motong Yesu ipa mulu a ila pang ye malala mai Nasaret, ye ni tani yo ye kase ngan inepe le lo ye mai ye i. Le nga ye lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, ngan ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, ben tina yo iyei kanakana nga. Ilo lo ikodo dama, inbe ikinkata betanga yo iken ye Rau ke Maro in pang di tooltool.

¹⁷ Motong la tikaua rau ke Maro koonoo yo Esai in panga. Le nga bet iperenaii ngan ipusye betanga yo iken ye rau tani in iwete nen,

¹⁸ “Tool Mai Amunu si inepe yau,
 yesoo ye taunu ipootau bet akaua bingi dook
 mata pang di tooltool yo ballingadi tiap nga.
 Inbe iwangau bet si awete pang di tooltool yo
 tinepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki
 lono nga,
 ngan bet tipas a tisi tana;
 inbe akarata di tooltool mata kis nga,
 a bet nen ngan matadi rere mulu;
 inbe alon di tooltool yo diedi tiyei di dook tiap a
 tikaua urata moonoo dook tiap pang di nga,
 a bet nen ngan tisoloo urata moonoo dook tiap
 tani in mulu be.

¹⁹ Inbe iwangau bet si akaua bingi pang di tooltool
 nen,

bet dookoot nga i lal ke Tool Mai yo bet si iyeyi urata dook mata pang di tooltool ye i.”[☆]

²⁰ Motong la Yesu ilulu rau tani mulu, inbe ipamule pang tool yo matan kala rau i, inbe du iwur. Le nga di tooltool tina yo tinepe rumu ke gaongo tani in lono nga, ngan matadi kenen ye.

²¹ Motong la iwete pang di nen, “Betanga ke Maro yo iken ye rau ki a kalonga i, in dookoot katai nga kanono pombe moolmool.”

²² Di tooltool tina tilongo betanga dook mata yo iwete nga, le titakrai ye, inbe tiyitmaka ene. Bong ngan di tapdi tipartortor a tiyeyi ne, “Ai, tool i Yosep natunu, too? E nga gelei bet le iwete betanga nen nga?”

²³ Ngan nen le Yesu iwete pang di nen, “Ang nga lok galanga yang bet ole kakatte betanga atu pau ye betanga kidi maimai kiang yo mugu ngan tiweta i. Ole kayeyi ne, ‘Tool ke bar bet nen ngan ong taum kukaratong ngan.’ Ngan ole kawete pau bet ayei mos sa ye malala kiau tauk i a bet kakamata, dawa ben mos yo kalongo ayei pang di tooltool ke Kapenam nga.”

²⁴ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Awete pang moolmool nen, tool yo Maro koonoo i ke bet di tooltool ke malala ki tilongo betanga ki tiap.

²⁵ Kapalongo, mugu ngan ye lal yo ke Ilia i, ngan di garup tap ke Isrel alunu kaiye la tinepe nga. Ngan ye kene tani, in ke kan le ki imol tiap ye rai tol inbe taudu limi be atu, le pitolo mai pombe ye tana maimai nga le imot.

[☆] **4:19** Esai (Aisaia) 61:1, 2

²⁶ Bong Maro iwanga Ilia pang ye di garup tap yo tinepe Isrel, ngan siap. Bong iwanga a ilo pang ye garup tap yo inepe Serepat potai pang ye malala mai Saidon i.

²⁷ Inbe kene san, ye lal ke Maro koonoo yo Ilisa in nga, ngan di tooltool alunu ke Isrel la botoboto medana in ikan di nga. Bong di tooltool tina yo ke Isrel ngan sa tinini dook mata mulu tiap. Bong Naiman ataleu ke tana mai san Siria in la tinini dook mata mulu i.”

²⁸ Yesu iwete nen le di tooltool le imot yo tinepe rumu ke gaongo tani a tilongo betanga ki nga, ngan katedi malmal dook tiap.

²⁹ Inbe timadit tina le tinganga Yesu bet ikoo ye malala mai tani a idu diki. Motong la tikauu a tilo ye arono matana yo tika rata malala mai ye i, a bet nen ngan tikauu a tikatte du ke madini ye ni yo dook tiap i.

³⁰ Bong Yesu ipa le ipalanai di tooltool budanga mai tina ngan a ila.

*Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Atu
(Maka 1:21-28)*

³¹ Motong la Yesu idu inepe ye malala mai Kape-nam yo iken ye tana mai Galili i. Le nga lal kidi Yuda ke sungunu pombe, ngan Yesu ilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo, inbe ipatomonai di tooltool.

³² Ngan le di Yuda tina titakrai ye patomonaingi ki, yesoo betanga ki ipa ye gurana ke Maro.

³³ Inbe ye kene tani, in tool atu inepe ye rumu ke gaongo tani, bong tool tani in so sidi inepe ye. Le so sidi idiwidiwoo le nga koonoo le somai. Iyei ne,

³⁴ “Atoo! Yesu ke Nasaret, ngan soo so bet kuyei pam i? Nga kuman bet man kugarungam, too? Au

i lok galanga yong oo, ong in Tool Tani Yo Maro Ipootoo Panga Ye Taunu I.”

³⁵ Motong la Yesu ipasak pang so sidi tani a iwete katkat panga. Iyei ne, “Ai, kuwetewete dookoot! Kupas ye tool in a kusi tana!” Motong la so sidi ikatte tool tani du tana sila dama kidi tooltool tina, inbe ipas a ikoo, bong igarungu tiap.

³⁶ Ngan nen le di tooltool tina tikamata le nga titakrai, inbe tiwete pang di diedi nen, “Ona tiap! I soo patomonaingi nen i na? Patomonaingi ki ipa ye gurana mai san, le ipas le iwete leu, inbe di so sidi tilongo betanga ki a tikoo!”

³⁷ Le nga bingi ke so tina yo Yesu iyei nga, ngan ipa a ingaua tana mai i le imot.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga

(Matiu 8:14-17; Maka 1:29-34)

³⁸ Yesu imadit a igege rumu kidi Yuda ke gaongo tani, inbe ipa a ilo pang ye rumu ke Simon. Ngan Simon roonoo garup in matamatenge ikauu le tinin ges mai san. Le nga titoro Yesu bet iloni.

³⁹ Motong Yesu la ikodo le iture pang ye, inbe ipasak pang matamatenge bet ikoo ye garup tani, ngan le matamatenge tani in ikoo ye. Motong la palbe leu be garup tani imadit a ikarata kaningi pang di bet tikan.

⁴⁰ Tinepe a pang rrai, ngan di tooltool yo matamatenge mai ikap di nga, ngan di sogadi tiyau di a tilo pang ye Yesu. Motong la Yesu ipaloko bene lo di tooltool tina ngan di atu atu podi, le matamatenge kidi imot inbe tinidi dook mata mulu.

⁴¹ Inbe di so sidi tina yo inganga di ye di tooltool nga, ngan tipas a tikoo ye di, inbe koodi le mai nen, “Ong in Maro natunu!” Ngan tiwete nen, yesoo di ngan lodi galanga ye bet ye in Kirisi. Bong ngan Yesu ipasak pang di, inbe ilele di bet tiwetewete be.

*Yesu Ipa Pang Ye Malala Maimai Kapala
(Maka 1:35-39)*

⁴² Muntu bongmai koot, inbe Yesu imadit tina ngan le ipa pang ye ni yo taukan tooltool i. Motong la di tooltool timadit a nga tisere. Le nga tisere a tipusye, motong la tiwete panga bet ipa be, bong bet sila iye di tinepe.

⁴³ Bong ngan iwete pang di nen, “Au i, Maro iwangau bet si apa bet araia bingi dook mata ke dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in pang di malala kapala lapau. Yesoo, ye punu naii la Maro iwangau a asi ye i.”

⁴⁴ Ngan nen le ipa ye tana mai Yudia le imot, inbe ilo rumu kidi Yuda ke gaongo a lo iraiia bingi dook mata pang di tooltool a tilonga.

5

*Di Tooltool Ke Yoosoongoo Titoo Yesu
(Matiu 4:18-22; Maka 1:16-20)*

¹ Ye kene atu in Yesu ikododo tana ke ran somai yo ene Genesaret,* in koonoo, inbe di tooltool alunu timan pang ye a tigaliuu a tiparkat le tipar-
lokoloko a bet nen ngan tilongo betanga ke Maro.

---

* **5:1** Ran somai yo Genesaret i, in ene san la ran Galili i.

² Ngan Yesu ikamata ookoo ru ke di tooltool ke yoosoongoo yo long tisoloo tana ran koonoo a tikenen nga, inbe nga tingas pu kidi.

³ Motong la Yesu ipas a ilo ye ookoo tina ngan atu pono. Ngan ookoo tani in ke Simon, le nga iwete pang Simon bet isurpaki kasin pang kono. Motong la Yesu iwur ookoo tani in pono, inbe ipatomonai di tooltool tina ye.

⁴ Le nga iwetewete pang di a imot, motong la iwete pang Simon nen, “Ai, kapoi pang lama ni a kadu, lo ngan bet kakatte pu kiang tina du, a nen ngan kakap i sa ye.”

⁵ Motong la Simon tani iraua betanga ki nen, “Atoo, tool mai, ye bong mooloo i, am le imot guramam bet le amkaua i sa, ngan le amkap toko i siap. Bong dookoot kuwete oo, le ole atoo koom a akatte pu mulu du.”

⁶ Yeiso bet tikatte pu tina du ngan le tikap belebele di i alunu san le kasin leu be pu kidi tina ngan pukpukbe.

⁷ Le nga tipatai pang di diedi yo tinepe ye ookoo san nga, ngan bet man tilon di. Motong la timan a tiye di tiyau i tina ngan a tipadid ookoo kidi tina ru nga, ngan le kasin leu be timere.

⁸ Simon Pita ikamata so tina nen nga, le nga igun turunu du Yesu kene punu ke dama, inbe iwete panga nen, “Tool Mai, kukoo yau le manga mooloo, yesoo au i tool dook tiap ke geingi sennene.”

⁹ Iwete panga nen, yesoo iye di diene tikamata i tina yo tikap nga, ngan le titakrai ye.

¹⁰ Ngan Pita di diene yo Sebedi di natunu ru nga, Yemis iye Yowan, ngan di lapau tikamata i tina nen nga le titakrai ye lapau.

Motong la Yesu iwete pang Simon nen, “Kutat-tadai be! Dookoot katai a ilo nga, ngan ole kouo urata ke kaungu di tooltool a timan pang yau.”

¹¹ Ngan nen le tiyolo ookoo kidi tina ngan ilo ete, inbe tigege so kidi ngan le imot sila ikino, inbe titoo Yesu a tila.

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Botoboto Medana Ikani I

(Matiu 8:1-4; Maka 1:40-45)

¹² Kene atu in Yesu inepe ye malala mai atu, inbe tool atu yo botoboto medana ikana tinini mai i le imot i, in iman le man ikamata Yesu. Motong la iro du iken Yesu kene punu ke dama, inbe imangmang ye a iwete panga nen, “Tool Mai, bet lom nen nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu.”

¹³ Motong la Yesu isulmaia bene la itoko tool tani, inbe iwete panga. Iyei ne, “Dook mata, au i lok nen, le ole tinim igalanga mulu.” Ngan le pattu leu be botoboto medana tina imapmap, inbe tinini dook mata mulu.

¹⁴ Motong Yesu iwete betanga medana pang tool tani nen, “Ai, ken kula kugasa pang di tooltool ye so yo ayeii yong ye, in be. Bong kupa so le la ong taum kupitnai ong pang tool ke paroranga so pang Maro in mugu. Lo ngan bet kuyei paroranga ye so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu, dawa ben tina yo wer ke Mose iwete nga, a bet nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo tinim igalanga koot nga.”

¹⁵ Bong Yesu bingi ki ipa a ingaua ni mai le imot ye so tina yo iyei nga. Le nga di tooltool alunu kaiye timan bet man tilongo betanga ki, inbe ikarata di ye matamatenge kidi a bet nen ngan tinidi dook mata mulu.

¹⁶ Bong ye ke kapala ngan Yesu igege di tooltool tina, inbe ila ye ni yo taukan tooltool i la yetaleu inepe, inbe ipatarau.

*Yesu Ikarata Tool Kene Le Bene Ikap Rama
A Dook Mata Mulu
(Matiu 9:1-8; Maka 2:1-12)*

¹⁷ Ye kene atu in Yesu ipatomonai di tooltool yo iye di tinepe nga, inbe di Paresi le di pannoongoo ke wer ke Maro ngan tiwurur lapau. Ngan di tooltool tina ngan tipa ke malala mai Yerusalem, inbe ke malala le imot yo iken ye tana mai Galili le Yudia a tisi. Ye kene tani in Tool Mai ikaua gurana mai pang Yesu bet ikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga.

¹⁸ Le nga di tooltool pattu titokotoko tool atu yo kene le bene ikap rama i, in ye moi ki a tikapge bet tilo pang rumu lono, a bet nen ngan lo titaru dama ke Yesu.

¹⁹ Bong ni mangana pa bet tilo ye tiap, yesoo di tooltool alunu mata le tisak. Le nga tirookoo a tilo ke rumu pono, motong la tisaua ni gimono atu a tipadua le ipa ye moi ki ye ni gimono tani a idu dama ke Yesu. Ngan nen le tool tani in du pombe kataunu kat kidi tooltool budanga mai tina.

²⁰ Tiyei nen le Yesu ikamata di ben di nga titara lodi medana panga moolmool nga, le tina iwete pang tool tani nen, “Tool kiau, sennene kiong ngan agir oo.”

²¹ Nen le nga di Paresi le di pannoongoo ke wer ke Maro ngan tilongo Yesu yo iwete nen nga, le nga lodi wetewete nen, “Ona tiap! I sei tool a iwete betanga nen nga? Nga o bet ikaua Maro nene, too? Tool sa yo bet igiri sennene kidi tooltool ngan tiap, bong Maro yetaleu.”

²² Ngan Yesu lon galanga ye di ye yo lodi kaua urata nen, ngan oo, le nga itor di nen, “Nga gelei bet lomu kaua urata ye dada nen nga?”

²³ Soo betanga imarra bet aweta i? Bet awete panga nen, ‘Sennene kiong ngan agir oo’, too bet awete panga nen, ‘Kumadit a kupa?’

²⁴ Bong au i lok bet ayei nen, a bet nen ngan ole lomu galanga bet Tool Moolmool ke Maro, in gurana ki mai ye tana i ke bet igiri sennene kidi tooltool.” Motong la Yesu iwete pang tool yo ikap rama in nen, “Ai, awete pong, kumadit a kouo moi kiong a kula pang rumu kiong.”

²⁵ Le tina pattu leu be tool ikap rama tani in imadit purukbe le lo ikodo di tooltool tina ngan matadi. Motong la ikaua moi ki yo iken pono in a ipa, inbe iyitmaka Maro ene a ila pang rumu ki.

²⁶ Ngan nen le di tooltool malala mai tina ngan tikamata so tani le titakrai ye mai san, inbe tiyitmaka Maro ene. Inbe di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Dookoot katai nga takamata so matana san mulu pombe sa.”

*Yesu Koonoo Pang Liwi
(Matu 9:9-13; Maka 2:13-17)*

²⁷ Yesu igege di tooltool tina, inbe ipa a ila ngan ikamata tool ke sodanangi pat yo ene Liwi i,[†] in

[†] 5:27 Tool tani yo tiweta ye Liwi i, in ene san la Matu i.

iwurur rumu ke sodanangi pat in lono. Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai, kuman kutoo au.”

²⁸ Ngan le Liwi tani in imadit tina le igege so ki ke urata ngan le imot, inbe itoo Yesu.

²⁹ Motong la Liwi iyeie mailang mai atu rumu ki pang Yesu. Ngan le di tooltool alunu ke sodanangi pat tiye di tooltool kapala la tilo tiye di tigaua, inbe tikan so nga.

³⁰ Bong di Paresi inbe pannoongoo ke wer ke Maro yo tigaua ye budanga kidi Paresi nga, ngan tikamata Yesu iyei nen, le nga katedi malmal, inbe tipasak pang Yesu di galiunu tina. Tiyei ne, “Ai, nga gelei bet kaye di tooltool ke sodanangi pat inbe di tooltool ke geingi sennene kagaua a kakan le kayin nga?”

³¹ Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool ke bar ke bet ipa pang ye di tiap, bong di tooltool la matamatenge ikap di nga.

³² Ngan nanga, au i asi nga bet si akiu di tooltool yo noonoodi nga tiap, bong di tooltool yo ke geingi sennene nga, a bet nen ngan tiportak lodi.”

Tooltool Kapala Titoro Yesu Ye Sapanga Ye Kaningi

(Matiu 9:14-17; Maka 2:18-22)

³³ Motong la di tooltool tina titoro Yesu nen, “Ai, amkamata Yowan yo irriu di tooltool in di galiunu, inbe di Paresi lapau galiudi nga, ngan tisapa ye kaningi inbe tipatarau. Bong nga gelei bet di galium nga tisapa ye kaningi le yinungu tiap nga?”

³⁴ Ngan Yesu iraua torungu kidi nen, “Kumata tamoto atu yo bet ikere i, in ikiu di sogana le di tooltool ki bet man tiye tinepe ye kerenge ki nga, ngan gelei, ole tisapa ye kaningi, too tiap? Tiap yege!

³⁵ Bong pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua tool tani yo bet ikere in le igege di tooltool ki nga, ngan la bet ye kene tani ngan ole tisapa ye kaningi nga.”

³⁶ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Tool sa ke bet ikaua sousoungu paunu a isarraki bet ikap timunu pa a idede sousoungu gurunu gimono ye tiap. Kumata le bet iyei nen nga, ngan ole igarungu sousoungu paunu i, inbe sousoungu gurunu tani in o dook tiap lapau, yesoo mala timunu paunu tani yo bet idede sousoungu gurunu ye i, in gaongo ye gurunu in tiap.

³⁷ Inbe tool sa ke bet ipaling ooroo wain surunu yo paunu, ngan ilo ye dap gurunu yo tikaata ye asara kulini, in tiap. Kumata le bet iyei nen, inbe ran medana tina ngan isung nga, ngan ole dap gurunu tani perbe le dap dook tiap, inbe ran medana tina ngan imatiti du tana.

³⁸ Ngan nanga, ole kapalingi ooroo surunu yo paunu ngan ilo ye dap paunu yo tikaata ye asara kulini nga.

³⁹ Inbe di tooltool yo tiyin ooroo surunu tikaata mugu nga, ngan tiwete bet lodi pang ooroo surunu yo tikaata paunu, ngan tiap. Bong tiwete bet ooroo surunu yo gurunu, ngan la dook mata nga.”

Yesu Iyei Tool Mai Pang Lal Kidi Yuda Ke Sungunu Lapau

(Matiu 12:1-8; Maka 2:23-28)

¹ Ye lal kidi Yuda ke sungunu atu in, ngan Yesu iye di galiunu tipa a titoo dada, ngan le tilo kumu lono ke dingding patunu ke kaningi. Motong Yesu di galiunu tikap dingding patunu tina pattu a tiwuluwulu ye bedi a kulini du tana, inbe tikan kanono.

² Ngan di Paresi pattu tikamata di, le nga tipasak pang di nen, “Ai, nga gelei a kayei dada yo wer kiam Yuda igunkalam bet amyei ye lal ke sungunu tiap nga?”

³ Motong la Yesu iraua betanga kidi Paresi tina nen, “Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyeii ye kene yo iye di tooltool ki pitolo di ye i, in pitiap, too?”

⁴ Ye in idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye nga. Ngan porong tina, ngan di tooltool ke paroranga so leu la bet tikan nga, bong di tooltool sorok, ngan tiap. Bong Dawiti ikap porong tina a ikan, inbe ikap pang di tooltool ki a tikan lapau.”

⁵ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Tool Mool-mool ke Maro, in ye la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i.”

*Yesu Ikarata Tool Atu Yo Bene Ikap Rama
In Le Dook Mata Mulu*

(Matiu 12:9-14; Maka 3:1-6)

⁶ Ke kapala iman a ila, motong la lal kidi Yuda ke sungunu san mulu pombe. Le nga Yesu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo a ipatomonai di tooltool.

Ngan le ipusye tool tamoto atu yo bene oonoo ikap rama i.

⁷ Ngan di Paresi pattu, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro nga, ngan tisere dada yo bet tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke karatanga be-tanga a tiweteweta ye urata ki yo iyei nga. Le nga matadi kenen ye bet tikamata, ole ikarata tool tani yo ikap rama in ye lal kidi Yuda ke sungunu, too tiap.

⁸ Bong Yesu ikamata di tina yo lodi wetewete nen nga, le nga iwete pang tool tani yo bene ikap rama in nen, “Oi, kumadit a se kukodo dama kidi tooltool nga.” Le nga tool tani imadit lo ikodo ye ni tani in.

⁹ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Oo, nga bet atorang. Wer ke Maro iwete balai ye lal kidi Yuda ke sungunu? Iwete bet tayeida dada dook mata pang di tooltool, too bet tayeida dada dook tiap pang di? Too, iwete bet talon di tooltool a tinepe dook mata, too bet tagarung di a timmata?”

¹⁰ Yesu matana pang ye di tooltool tina le imot, motong iwete pang tool yo bene ikap rama in nen, “Oo, kupadunu bem in.”

Le nga tool tani ipadunu bene, ngan bene tani in dook mata mulu.

¹¹ Bong di kuto maimai ke wer ke Maro tiye di Paresi katedi malmal dook tiap pang Yesu, le di tapdi tiwetewete ye soo so yo bet tiyeii pang Yesu i.

*Yesu Ipootoo Di Aposol Sangaul Be Ru
(Matiu 10:1-4; Maka 3:13-19)*

¹² Ke kapala iman a ila, motong la ye ke atu in Yesu inau a ilo pang ye kawal atu a bet nen ngan

lo ipatarau pang Maro. Le ye bong tani in ipas le ipatarau pang Maro le du muntu.

¹³ Muntu ke se, motong la ikiu di galiunu tina a timan ye, ngan le ipootoo di sangaul be ru la itar di bet tiyei aposol panga nga.

¹⁴ Ngan di tooltool tina ngan atu ene la Simon yo Yesu ikiui ene san ye Pita i. Inbe ipootoo Antares yo Simon tani in taini i, inbe Yemis ye Yowan ye Pilip, inbe Batolomiu,

¹⁵ inbe Matiu ye Tomas ye Yemis yo Alpias natunu i, inbe Simon yo tiwete ene san ye Selot i,*

¹⁶ inbe Yuta yo Yemis natunu i, inbe Yuta Iskar-iot, tool tani yo bet pang dama ni ngan itara Yesu la di koi ki bedi i.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga

(Matiu 4:23-25)

¹⁷ Motong Yesu iye di aposol ki tina sangaul be ru, ngan tipa ke kawal a tisi a si tikodo ye tana lolowo atu. Ngan di galiunu tina alunu kaiye tinepe nangan. Inbe di tooltool alunu kaiye tipa ke tana mai Yudia, inbe malala mai Yerusalem a tisi, inbe kapala tipa ke tiek ye malala maimai yo Taia le Saidon, ngan tise a se tinepe lapau.

¹⁸ Di ngan timan pang ye Yesu a bet man tilongo betanga ki, inbe ikarata di ye matamatenge kidi a nen ngan tinidi dook mata mulu. Inbe di tooltool kapala yo so sidi tinepe ye di nga, ngan inganga so sidi ye di a tinidi dook mata mulu.

---

* **6:15** Di tooltool yo tiwete di ye di Selot nga, ngan di tooltool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda.

19 Inbe di tooltool alunu tina tikapge bet titoko Yesu tinini, yesoo gurana mai san iken ye, le ikarata di tooltool le imot yo matamatenge ikap di, ngan le tinidi dook mata mulu.

20 Motong la Yesu matana pang ye di galiunu tina, inbe iyei ne,

“Ang di tooltool yo ballingamu tiap nga, ngan lomu ponana, yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang a matan kalang.

21 Ang di tooltool yo dookoot ngan kakana pitolo nga, ngan lomu ponana, yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang le kakan kapo sung.

Ang di tooltool yo dookoot ngan katangtang nga, ngan lomu ponana, yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang le kangele.

22 Ang di tooltool yo di tooltool tikamatang kato Tool Moolmool ke Maro, a lodi dook tiap pang inbe tingangang nga, ngan lomu ponana.

Inbe ang di tooltool yo tiwete betanga dook tiap pang, inbe tigarung emu a tiwete bet ang ngan di tooltool dook tiap nga, ngan lomu ponana lapau, yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang.

23 “Kumata le bet tiyei urata nen pang nga, ngan lomu ponana a kapases, yesoo balingi ke urata kootoonoo kiang la inamang a iken ye malala ke Maro ngo. Awete nen nga, yesoo mugu ngan di tiudi tiyei urata gaongo nen ngan pang di Maro koonoo lapau.

- 24 Bong atoo, ang tooltool yo ballingamu nga, ngan ken kakamatang dook leu, yesoo so yo lomu ponana ye nga, ngan nangan leu la kakap koot nga.
- 25 Atoo, ang di tooltool yo dookoot ngan kakan kapo sung nga, ken kakamatang dook leu, yesoo pang dama ni, ngan ole kakana pitolo. Atoo, ang di tooltool yo dookoot ngan lomu ponana a kangele nga, ngan ken kakamatang dook leu, yesoo pang dama ni nga, ngan ole lomu madoko a katang.
- 26 Atoo, ang di tooltool yo di tooltool kapala tiyitmak emu nga, ngan ken kakamatang dook leu, yesoo in dada tani yo mugu ngan di tiudi tiyeii pang di tooltool kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo, in nain.”

*Kayei Dada Dook Mata Pang Di Koi Kiang
(Matiu 5:38-48; 7:12)*

27 Yesu iwete mulu nen, “Bong ang di tooltool yo katar talngamu a kalongo betanga kiau nga, ngan awete pang nen, lomu pang di koi kiang mai san, inbe kayei dada dook mata pang di tooltool yo tigarungang, ngan lapau.

28 Inbe di tooltool yo tiwete betanga dook tiap a bet tigarungang ye nga, ngan kapatarau pang Maro bet iyei urata dook mata pang di. Inbe di tooltool yo tiyei dada dook tiap pang nga, ngan kapatarau pang Maro ye di, a bet nen ngan ilon di.

29 Kumata bet tool atu ipodo pangam nga, ngan kuportak le kupasanga pangam san pang ye lapau. Inbe kumata bet tool atu ipinau sousoungu

matolene kiong nga, ngan ken kulele be, bong kumalum panga a ikaua sousoungu mannipunu kiong in lapau.

³⁰ Inbe kop so pang di tooltool le imot yo titorong ye so nga. Inbe kumata bet tool atu ikap so kiong nga, ngan ken kuwete katkat panga a ipamulu be.

³¹ Ngan nanga, dada dook mata yo lomu bet di tooltool tiyei pang nga, ngan ang ole kayei dada gaongo leu pang di nen lapau.

³² “Kumata bet lomu mai san pang di tooltool yo lodi mai san pang, ngan leu nga, ngan ole sei bet ikamatang a iyitmak emu bet ang nga tooltool dook mata i? Ngan di tooltool ke geingi sennene, ngan lodi mai san pang di tooltool yo lodi mai san pang di, ngan lapau.

³³ Kumata bet kayei dada dook mata pang di tooltool yo tiyei dada dook mata pang, ngan leu nga, ngan ole sei bet ikamatang a iyitmak emu bet ang nga tooltool dook mata i? Ngan di tooltool ke geingi sennene, ngan tiyei dada gaongo leu nen lapau.

³⁴ Inbe kumata bet kakap so ye bun pang di tooltool yo lomu tar di bet ole tirau, ngan leu nga, ngan ole sei bet ikamatang a iyitmak emu bet ang nga tooltool dook mata i? Ngan di tooltool ke geingi sennene, ngan lapau, tikap so ye bun pang di diedi tooltool ke geingi sennene, yesoo lodi tar di nen bet ole tirau bun tina dook le imot.

³⁵ Bong lomu mai san pang di koi kiang, inbe kayei dada dook mata pang di. Inbe kakap so ye bun pang di tooltool yo lomu tar bet di ngan ke bet ole tirau bun kootoonoo kiang tiap nga. Kumata le bet kayei nen nga, ngan la bet pang dama ni nga,

ngan ole Maro ikap balingi maiyoko pang ye urata kootoonoo kiang, inbe kanepé ben Tool Mai Maro yo inepe ete in di natunu. Yesoo, ye in iyei dada dook mata pang di tooltool yo lodi ponana panga tiap nga, inbe pang di tooltool yo ke geingi dada dook tiap, ngan lapau.

³⁶ Le lomu mulumulu ye di tooltool a lomu dook mata pang di ben yo Tamamu lono mulumulu yang a lono dook mata pang nga.”

*Dada Yo Bet Kayei Pang Di Diemu Nga
(Matiu 7:1-5)*

³⁷ Yesu iwete mulu nen, “Ken kakamata dada kidi diemu yo tiyei, ngan kawete bet di ngan tooltool dook tiap, ngan be. Ole nen ngan Maro ikamatang ben ang nga tooltool dook tiap lapau. Inbe ken kakamata dada kidi diemu yo tiyei, ngan kawete bet di ngan tooltool ke geingi sennene le dook mata ngan nen bet Maro iyemenai di ye. Ole nen ngan Maro ikamatang ben ang nga tooltool ke geingi sennene le dook mata bet iyemenai ang lapau. Inbe kumata le bet kagiri sennene kidi diemu yo tiyei pang nga, ngan ole Maro igiri sennene kiang nen lapau.

³⁸ Kakap so pang di tooltool ngan ole Maro ikap so pang lapau. Moolmool, ole Maro ikap so dook mata alunu kaiye pang a ipaponang le idu lopo bet ise a ipon takataka le bet imasukurai. Le dada yo kayei pang di diemu nga, ngan Maro ole iyei nen pang lapau.”

³⁹ Motong la Yesu ikatte betanga pang di nen, “Ke bet tool mata kis atu irara ene mata kis san, too? Tiap! Ngan ole yeru timol du gomo lono.

⁴⁰ Ngan kase yo inepe ye ni ke patomonaingi i, in o ke bet illoso pannoongoo ki le ilo ete ye, ngan tiap. Bong kumata bet itar talngana dook a ikap betanga ke pannoongoo ki le lon galanga ye dook nga, ngan ye in ole dawa ben pannoongoo ki.

⁴¹ “Nga gelei bet kumata tidi maitiap yo iken ye taim matana i, e lom tutu kai palini maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga?”

⁴² Bet ong taum kumata kai palini maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga, ngan gelei bet kuwete pang taim ne, ‘Taik, au i lok bet apaia tidi maitiap yo iken ye matam in.’ Ona, ong in tool ke kaplungunu! Lom bet nen ngan ong taum kukulu kai palini maiyoko yo iken ye matam in mugu a kumata ni dook, lo ngan bet kupaia tidi maitiap yo iken ye taim matana i.”

*Kai Dook Tiap Ipu Ngan Kanono Dook Tiap
(Matiu 7:16-20; 12:33-35)*

⁴³ Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Kai yo dook mata i, in bet ipu ngan kanono dook tiap, ngan tiap. Inbe gaongo leu, kai yo dook tiap i, in bet ipu ngan kanono dook mata, ngan tiap lapau.

⁴⁴ Ngan la kai tina bet takamata puadi, ngan ole lod galanga ye di bet in kai dook mata, too kai dook tiap. Le di tooltool ke bet tila ye kai marini, a la tikaut kun puana ye tiap. Inbe di tooltool ke bet tila ye ooroo kaudangdang, a la tigogo oodoo puana ye tiap lapau.

⁴⁵ Ngan gaongo leu, tool yo dook mata i, in lon kaua urata ye so yo dook mata ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Inbe tool yo dook tiap i, in lon kaua

urata ye so yo dook tiap ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Yesoo, so yo iken tool lono nga, ngan la iwete a ipas ye koonoo si mallangana nga.”

Dada Ru Ke Renge Rumu

(Matiu 7:24-27)

⁴⁶ Yesu iwete mulu nen, “Nga gelei bet kakiu au ye ‘Tool Mai, Tool Mai,’ bong kattoo betanga kiau tiap nga?”

⁴⁷ Ngan tool yo iman potai yau a ilongo betanga kiau a itoo i, in tool balai? Ole awete nini tool tani in pang.

⁴⁸ Ye in dawa ben tool atu yo lono bet ire rumu ki i. Bong kulkulunu ngan ikele tana le idu lopo san, lo ngan bet ipe sawa du, inbe ikatete pat le du iparama sawa punu. Motong la ire rumu ki lo sawa tina ngan pono. Le kene yo bet ki imol a oongoo mai ipot le bet itaktaka rumu ki tani ye in nga, ngan iduku tiap, yesoo tool in ire rumu ki le imede san.

⁴⁹ Bong tool yo ilongo betanga kiau le itoo tiap i, in dawa ben tool atu yo ire rumu ki, bong ikele tana du lopo tiap, inbe ikatete pat le du iparama sawa punu tiap. Bong ipe sawa du sorok, inbe ire rumu ki lo sawa tina ngan pono. Yeiso bet ki imol a oongoo mai ipot, inbe itaktaka rumu ki tani, ngan le pattu leu be rumu ki tani iduku le imassoroko.”

7

Yesu Ikarata Kapraingi Ke Tool Turana Bulbulini

Ke Patokongo, Ngan Le Dook Mulu

(Matiu 8:5-13)

¹ Yesu iwete betanga tina ngan pang di tooltool tina a imot, motong la ipa a idu pang malala mai Kapenam.

² Ngan tool atu turana bulbulini ke patokongo, in kapraingi ki yo lono panga mai san i, in mata-matenge mai atu ikauu le bet imata.

³ Ngan tool mai tani in ilongo Yesu yo man inepe i, le nga iwanga di tooltool maimai kidi Yuda pattu bet la tiwete pang Yesu a bet man ikarata kapraingi ki tani a tinini dook mata mulu ngan.

⁴ Tila ye Yesu, motong tiwete panga, inbe timangmang ye nen, “Ai, tool ni tool dook mata san, le dook mata ke bet ole kuloni lapau,

⁵ yesoo ye ni lono paidi Yuda nga le imot mai san, inbe ye la ire rumu ke gaongo atu pam i.”

⁶ Motong la Yesu iye di tooltool tina tila pang ye tool mai ke patokongo tani. Le nga Yesu ipa le ila potai pang ye rumu ke tool tani, inbe tool mai tani, in iwanga di tooltool ki pattu bet la tiwete pang Yesu nen. Tiyei ne, “Tool Mai, tool mai kiam iwangam bet man amwete betanga ki pong nen, ‘Dookoot, ke bet urata iporong tiap, yesoo au i lok tarau ngan au i tool dook mata ke bet kuman a kulo rumu lono kiau tiap.

⁷ Inbe au i akamatau ngan au tool dook mata ke bet amala pang yong tiap lapau. Bong bet nen ngan kupas le kuwete ye koom leu, inbe kapraingi kiau tani ole tinini dook mata mulu.

⁸ Awete nen nga, yesoo anepe gurana ke tool mai kiau yo matan kalau, in parmana. Inbe au tauk i di tooltool kiau ke patokongo nga, ngan tinepe gurana kiau parmana lapau. Le kumata bet awete pang atu nen, “Kula,” ngan ole ila. E bet awete

pang san nen, “Kuman,” ngan ole iman. E bet awete pang kapraingi kiau nen, “Kuyeie urata i,” ngan ole itoo kook a iyeie urata tani.’ ”

⁹ Yesu ilongo tina yo tool mai ke patokongo tani iwete nen nga, le tina itakrai, inbe iportak pang ye di tooltool malala mai tina yo titoo nga, inbe iwete pang di nen, “Awete pang nen, au i apusye tool sa ke Isrel itara lono medana mai mata ben tool i tiap.”

¹⁰ Motong la di tooltool tina yo tool mai ke patokongo iwanga di pang Yesu nga, ngan timulu a tila pang rumu ngan tikamata kapraingi ki tani in tinini dook mata mulu oo.

Garup Tap Atu Natunu Imata Le Yesu Ipamaditi Mulu

¹¹ Le nga mooloo tiap inbe Yesu ipa a ilo pang ye malala mai atu yo ene Nain i. Ngan di galiunu inbe di tooltool malala mai la tiye tilo nga.

¹² Le nga ilo potai pang ye dada ke koongoo ke malala mai tani, ngan itauarai di tooltool yo tisolo tamoto koskos atu yo imata i, in ke malala tani in lono a bet tisi pang diki nga. Ngan tool matene tani, in tinana ipasuiu yetaleu, inbe nintooroo imata le iyei garup tap a inepe. Le nga di tooltool alunu la tiye garup tani in tipa ke malala lono a tisi nga.

¹³ Ngan ye kene yo Tool Mai ikamata garup tani ye in nga, ngan lono panga mai san. Le nga iwete panga nen, “Ai, kutang be.”

¹⁴ Motong la ila potai la itoko sasaka ke tool matene tani, le nga di tooltool yo tisola nga, ngan sila tikodo. Inbe Yesu iwete pang tool matene tani nen, “Tamoto koskos, awete pong, kumadit!”

¹⁵ Ngan le tamoto koskos tani in imadit le lo iwur, inbe iwetewete. Motong la Yesu ipamule mulu pang ye tinana nga.

¹⁶ Ngan le di tooltool malala mai tina tikamata gurana mai ke Maro nen nga, le titakrai ye mai san, inbe tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne, “Maro koonoo atu yo ene mai in la dookoot nga pombe kataunu kiidi koot i.” Inbe tiyei ne, “Maro isi bet si ilon di tooltool ki.”

¹⁷ Motong la di tooltool tina, tila tiwete pang di tooltool ye so yo Yesu iyei a tikamata i, le bingi ki idada le ingau malala tina ngan le imot yo iken ye tana mai Yudia nga.

*Yowan Yo Irriu Di Tooltool I,
In Iwanga Di Galiunu Ru Pang Yesu
(Matu 11:2-19)*

¹⁸ Yowan di galiunu tiwete panga ye so le imot yo Yesu iyei nga. Motong la Yowan tani in ikiu di galiunu ru a timan,

¹⁹ inbe iwete pang di nen, “Kala pang ye Yesu la katoru nen. Kayei ne, ‘I ong tool tani yo Maro ipamede betanga ye bet ole iwanga a isi i, in naiti, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?’ ”

²⁰ Di tooltool ru tina tila pombe pang ye Yesu, motong la tiyei ne, “Ai, Yowan yo irriu di tooltool i, in iwangam pong la amman nga. Bet man amtorong nen, ong i tool tani yo Maro ipamede betanga ye bet ole iwanga a isi i, in naiti, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?”

²¹ Ye kene tani, in Yesu ikaua urata ye karatanga di tooltool alunu kaiye yo matamatenge ikap di nga. Inbe inganga so sisi ye di tooltool kapala,

inbe ikarata di tooltool yo mata kis nga, ngan matadi a tikamata ni mulu.

²² Le nga Yesu iraua betanga ke Yowan di galiunu ru tina nen, “Angru kamulu a kala ngan kawete pang Yowan ye betanga yo kalongo nga, inbe ye so yo kakamata ye matamu nga. Kayei ne, ‘Di mata kis tikamata ni mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan kedi dook mata a tipa; inbe di tooltool yo botoboto medana ikan di nga, ngan tinidi dook mata mulu; inbe di tooltool yo talngadi dikidiki nga, ngan tilongo betanga mulu; inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan timadit mulu; inbe di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan tilongo bingi dook mata.’

²³ Ngan tool yo ikamatau ngan itara lono medana pau le imede i, in Maro ole iyei urata dook mata panga le lon ponana ye.”

²⁴ Yowan di galiunu ru tina yo iwanga di, ngan timulu a tila, motong la Yesu imadit ye betanga pang di tooltool malala mai tina ye Yowan tani nen. Iyei ne, “Ai, kene yo kala pang ye ni soorookoonoo nga, ngan bet la kakamata soo so? Bet la kakamata piu kaini yo muru iwalisi a ila be iman i, too? Tiap.

²⁵ Ngan kala nga bet la kakamata soo so? Bet la kakamata tool atu yo itar moro ki dook mata i, too? Tiap. Di tooltool yo titar moro kidi dook mata ilo tinidi le tinidi dook mata ye nga, ngan tipas le tinepe rumu mai ke tool mai yo matan kala tana mai kidi, in leu.

²⁶ Bong soo so kala nga bet la kakamata i? Kala bet la kakamata Maro koonoo atu, too? E, ye tani nain. Le nga bet awete pang nen, Maro koonoo

tani in illos di Maro koonoo kapala yo ke mugu nga.

²⁷ Ye tani in la Rau ke Maro iwetewete ye nen i. Iyei ne,
‘Kapalongo! Ole awanga tool atu ke bet imugu a ikaua bingi yong.

Inbe ye la bet imugu a ikarata dada pong i.’[☆]

²⁸ Awete pang nen, kataunu ye di tooltool yo tinepe tana i nga, ngan sa yo bet illoso Yowan, in tiap. Bong ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan di le imot le isi ye kase maitiap kidi atu, ngan ke bet tilloso Yowan.”

²⁹ Motong la di tooltool le imot tiye di tooltool ke sodanangi pat tilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, le tiyei ne, “Maro in dada ki dook mata kaiye.” Tiwete nen, yesoo di ngan Yowan yo irriu di tooltool i, in irriu di oo.

³⁰ Bong di Paresi le di kuto maimai ke wer ke Maro, di ngan timalum pang Yowan bet irriu di tiap. Le tiwala muridi pang dada dook mata ke Maro yo ipitnaini pang di i.

³¹ Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, “Nga ole ayei balai bet awete le ananpootoo di tooltool yo dookoot tinepe nga ye dada kidi nga? Di nga ben di sima tooltool?”

³² Di ngan ben di kakase yo tiwur ye ni ke yawaringi kaningi, inbe koodi pang di diedi kakase kapala nen,
‘Am nga ammai kure pang a bet nen ngan kasiki,
bong lomu pang sianga tiap sa.
E amwou lelang pang a bet nen ngan katang,
bong lomu pang tangini tiap lapau sa.’

[☆] **7:27** Malaka (Malakai) 3:1

³³ Yowan yo irriu di tooltool i, in isi ngan ikan porong le iyin ran medana tiap. Ngan le kawete mur ye nen, 'Ai, tool ni so sidi inepe ye.'

³⁴ Motong Tool Moolmool ke Maro isi ngan ikan be iyin, ngan le kawete mur ye lapau. Kayei ne, 'Kakamata, tool ni tool mata kaningi inbe tool ke yinungu ran medana sa. Le iye di tooltool ke sodaningsi pat le di tooltool ke geingsi sennene tigaua, inbe tikan be tiyin.'

³⁵ Bong awete pang nen, ole kakamata lo galanga ke Maro ye dada yo bet iyeei le itara kanono dook mata ye i."

Garup Dook Tiap Atu Isalin Yesu Kene

³⁶ Ye kene atu in tool atu kidi Paresi ikiui Yesu bet lo yeru tikan so rumu ki. Le nga Yesu ilo rumu ke Paresi tani lo yeru tiwurur ye kakawa ke kaningsi so.

³⁷ Ngan garup atu ke geingsi sennene yo inepe ye malala mai tani lapau i, in ilongo tina yo Yesu ilo ikan so rumu ke Paresi tani nga. Le nga ikaua dap maitiap yo tikaata ye pat sallinene dook mata inbe tipalingi kai surunu kini ki dook mata ilo ye i, in a ilo pang ye rumu ke Paresi tani.

³⁸ Ilo, ngan le ikodo ke Yesu murini potai pang ye Yesu kene, inbe itang, le lulunu tomtombe du ingau Yesu kene. Motong la garup tani imusmus lulunu tina yo ingau Yesu kene, ngan ye ye taunu kutono raunu, inbe iwarara Yesu kene a isom. Motong la ikaua dap yo tipalingi ye kai surunu kini ki dook mata i, in a isalin Yesu kene ye.

³⁹ Ngan nen le Paresi tani yo ikiui Yesu bet lo yeru tikan so i, in ikamata so tani yo garup in iyeei

i, le nga lon wetewete nen, “Ona, kumata bet tool i Maro koonoo moolmool nga, ngan ole lon galanga ye garup yo itoka i, bet i garup balai nga. Inbe ole lon galanga ye ben ye ni garup ke geingi sennene.”

⁴⁰ Motong la Yesu iwete pang Paresi tani nen, “Simon, au i betanga kiau atu bet aweta pong.”

Ngan Simon iyei ne, “Pannoongoo, ngan dook mata, a kuwete betanga kiong in pau.”

⁴¹ Motong la Yesu iwete panga nen, “Tooltool ru nga tikap pat ye tool atu le iyei bun pang di yeru. Ngan atu in ikap pat alunu ben 500, inbe san in ikap pat kasin ben 50.

⁴² Bong di tooltool ru tina ngan taukadi pat yo bet tirau bun kidi yo tikap ye tool tani nga. Le nga tool tani lono pang di yeru, le iwete pang di bet tirau pat ki ngan be, bet dookoot sila ikino. Ngan nen le lom tar bet di tooltool ru tina, ngan sei lono mai san moolmool pang tool tani yo tikap pat ye i?”

⁴³ Motong la Simon iyei ne, “Au i lok tar bet tool la ikap pat alunu a iyei bun panga bong irau tiap i.”

Ngan Yesu iyei ne, “E, ong in kuwete dook mata.”

⁴⁴ Motong la Yesu iportak le matana pang ye garup tani, inbe iwete pang Simon nen, “Kumata garup i lapau? Ase rumu lono kiong, ngan kop ran pau bet angas kek ye tiap. Bong garup i ingas kek pono ye ye taunu lulunu, motong la imusmus ye ye taunu kutono raunu.

⁴⁵ Ong i kuwarrau a kusomo pangak pitiap. Bong kene yo ase rumu lono kiong ye le se dookoot nga, ngan garup i iwarara kek a isom.

⁴⁶ Ong i kouo kai surunu ke saliningi sa a kusalini kutok ye tiap, bong garup i ikaua so ke saliningi kini ki dook mata la man isalin kek ye i.

⁴⁷ Ngan nanga, bet awete pong nen, garup i sennene ki mai san, bong Maro igir oo, le lono pau mai san. Bong tool yo sennene ki mai tiap le bet Maro igiri i, in ole lono pau mai san mai mata tiap.”

⁴⁸ Motong la Yesu iwete pang garup tani nen, “Oo, sennene kiong ngan Maro igir oo.”

⁴⁹ Le nga tooltool kapala yo tiye tikan so nga, ngan di tapdi tiwetewete nen, “Tool i, ye tool balai a le iwete bet igiri sennene kidi tooltool nga?”

⁵⁰ Motong la Yesu iwete pang garup tani nen, “Ye lom medana yo kutaru pau i, in la le Maro ipamulong ye so dook tiap tani yo bet igarungong i. Le kula ngan le la kunepe ye lo silene ke Maro.”

8

Di Garup Pattu Yo Titoo Yesu Nga

¹ Tinepe kasin, motong la Yesu imadit a ipa a ila ye malala maimai le ye malala kapala a iraiia bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i. Ngan le di galiunu sangaul be ru nga, ngan tiyei ene a tiye tipa.

² Inbe di garup pattu yo mugu ngan Yesu inganga di so sidi ye di inbe ikarata di le mata-matenge kidi imot nga, ngan di lapau titoo Yesu. Di garup tina ngan atu ene la Madia yo tikiui ene san ye Makdala i. Ye in mugu ngan Yesu inganga di so sidi limi be ru ye.

³ Inbe Yoana yo Kusa rimana i, in itoo Yesu lapau. Ngan Kusa tani in iyei ben tool kuto mai atu a matan kala rumu ke Erot. Inbe Susana iye di garup kapala lapau la titoo Yesu nga. Di garup tina ngan tikap so kidi tapdi pang Yesu iye di galiunu a tilon di ye lapau.

*Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu
Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kanningi Lo Kumu Ki I
(Matiu 13:1-9; Maka 4:1-9)*

⁴ Ngan di tamoto malala mai la tipa ye malala maimai kapala a timan le man tigaua. Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen,

⁵ “Ye kene atu ngan tool ke kappingi atu in ikap dingding patunu ke kanningi bet la igiri kumu ki. Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di tooltool tipa pono, inbe di man yo tiro lang katene ngan tikamata le man tikan.

⁶ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar i, le tisup dook mata a tise, bong mooloo tiap inbe timallai a tiwod, yesoo bong tana tani ke lopo ki in bongarngar le taukan ran.

⁷ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le tisup dook tiap.

⁸ Bong dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo dook mata nga. Ngan nen le tisup dook le dingding tina kaini atu atu ngan titar kanodi alunu belebele ben 100.”

Yesu ikatte betanga pang di nen a imot, motong la koonoo nen, “Sei tool bet talngana ke longono

betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

⁹ Ngan Yesu di galiunu titoru bet iwete nini betanga tani yo ikatte i, in punu pang di.

¹⁰ Motong la iwete pang di nen, “Mugu ngan dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong dookoot nga ye in lon ponana bet ipaposi pang a lomu galanga ye dook. Bong di tooltool kapala nga, ngan ole akatte betanga pang di leu. Ngan nanga,

‘Ole tikamata urata ke Maro, bong o ke bet tikilala tiap.

Inbe ole tilongo betanga ke Maro, bong o ke bet lodi galanga ye punu nga tiap.’[☆]”

Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Dingding Patunu

(Matiu 13:18-23; Maka 4:13-20)

¹¹ Motong la Yesu iwete nini betanga tani yo ikatte i, in punu pang di nen, “Dingding patunu tina, ngan ben betanga ke Maro.

¹² Inbe dingding patunu yo imol du dada katene nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo bingi dook mata ke Maro. Bong tool kuto mai kidi so sidi iman tina ngan le ikaua betanga tani yo iken lodi in a ikutaki ye di. Ngan tina nen le titara lodi medana pang Maro a bet nen ngan ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, in tiap.

¹³ Inbe dingding patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga ke Maro le tikauu a lodi

---

[☆] **8:10** Esai (Aisaia) 6:9

ponana ye nga. Bong betanga tina ngan tiparama le imede tiap, ngan nen le titara lodi medana ye mai mata tiap lapau. Yeiso bet touanga pombe pang ye di ngan tigege lodi medana yo titaru i, inbe tiwala muridi pang Maro.

¹⁴ Inbe dingding patunu yo imol du ooroo kau-dangdang lono nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo bingi dook mata ke Maro. Bong lodi rru bet ole titoo too tiap, yesoo lodi madoko mata ye nepongo kidi ke tana i, inbe balingi le so dook mata kapala yo bet tikap a lodi ponana ye nga. Ngan nen le di ngan ben dingding patunu yo tisup bong titar kanodi tiap nga.

¹⁵ Bong dingding patunu yo imol du ye tana dook mata nga, ngan ben di tooltool yo lodi ken dook mata bet tilongo bingi dook mata ke Maro a titara lodi medana ye. Inbe di ngan tikodo le timede ye lo medana kidi lapau. Ngan nen le di ngan ben dingding patunu yo tisup a tise le titar kanodi alunu kaiye nga.”

*Yesu Ikatte Betanga Ye Sul
(Maka 4:21-25)*

¹⁶ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Tool sa ke bet ilanga sul ki bong, lo ngan bet inona lo bor lono a itarkoo tiap. Inbe ole itaru du kakawa ke kenongo parmana, tiap lapau. Bong ole ipawoti lo ete, a bet nen ngan di tooltool bet tise rumu lono ki ngan tikamata ni ye lulngana.

¹⁷ Ngan nanga, so le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana. Inbe betanga yo titarkoo le di tooltool ke bet tilongo tiap nga, ngan

ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye.

¹⁸ Ngan ang ngan ken kakauwai yang dook a bet nen ngan katar talngamu dook a kalongo betanga kiau. Kumata le sei tool bet lon galanga ye betanga ke Maro a itoo nga, ngan ole Maro ipagalanga lono ye betanga ki sa mulu. Bong sei tool yo lon galanga ye betanga ki kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole ikutak lo galanga kasin yo lon tar bet iken ye nga, ngan le inepe sorok.”

Yesu Tinana Le Di Taini
(*Matiu 12:46-50; Maka 3:31-35*)

¹⁹ Motong la ye kene tani in Yesu tinana le di taini timan bet man tikamata. Bong ngan rumu ipon ye di tooltool malala mai, le tisak bet tilo rumu lono.

²⁰ Le nga tool atu lo iwete pang Yesu nen, “Ai, tinam le di taim la man tikododo diki nga, ngan lodi bet tikamatong.”

²¹ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Di tooltool yo tilongo betanga ke Maro le bet titoo nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga.”

Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata
(*Matiu 8:23-27; Maka 4:35-41*)

²² Ye kene atu in Yesu iwete pang di galiunu tina nen, “Ai, nga ole tala ke ran koonoo kapala.” Le nga tiyiri lo ookoo pono, motong la tikooi a tila.

²³ Ngan tikooi me pono go, inbe Yesu iken mata. Bong eng mai imadit tina le tiek ipases a ilo ookoo lono, le kasin leu be ookoo kidi imere.

²⁴ Le nga di galiunu tina ngan tipoongoo. Tiyei ne, “Tool mai, tool mai, kumadit! Nga bet tallede!”

Motong la Yesu imadit tina le iwete katkat pang eng le kokor tina, le taun katen si, inbe ran manini dook mata.

²⁵ Motong la Yesu iportak pang ye di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Ai, ngan lomu medana yo bet kataru pau i, in la nangai i?”

Bong di galiunu tina titakrai belebele, inbe tatattadai lapau, le di tapdi tiwetewete pang di nen, “Ona tiap! I soo tool nen i a le iwete katkat pang eng le ran ngan le tilongo koonoo nga?”

*Yesu Inganga Di So Sidi Budanga Ye Tool Tamoto
Atu*

(Matiu 8:28-34; Maka 5:1-20)

²⁶ Ye kene tani in Yesu iye di galiunu tina ngan tipoi ye ookoo kidi a tila le la pombe ye tana mai kidi tooltool ke Gerasa* yo iken ke ran Galili koonoo kapala i.

²⁷ Tila pombe, le nga Yesu ipas ke ookoo pono a idi pang tana, ngan tool ke malala mai tani in atu yo so sidi idiwidiwoo i, in ipot le pot itauaraii. Ye in mukot yege ni nga, ngan iwit toko mala sa yo bet iyakala tinini ye, ngan tiap. Inbe inepe ye rumu siap lapau, bong ipas le inepe agoro lono kidi matenge leu.

²⁸ Yeiso bet tool tani in ikamata Yesu, motong la itang le mai, inbe imol du igun turunu Yesu kene punu, inbe koonoo le mai. Iyei ne, “Atoo! Yesu, ong i Maro yo inepe ete ni, in natunu. Nga soo so bet kuyeyi pau i? Atorong bet ken kop masngana pau be!”

---

* **8:26** Ye rau kapala ngan tana kidi Gerasa in tiweta ye Gadara lapau.

²⁹ Ngan koonoo le mai nen, yesoo bong Yesu ipasak pang so sidi tani bet ikoo ye tool tani in a isi tana. Ngan kanakana ngan di tooltool kapala tiparama a tipau kene le bene ye ooroo medana, inbe tikodo a matadi kala. Bong so sidi idiwidiwoo le gurana mata le ikupkuprai ooroo medana tina, inbe idada a ila inepe ye ni yo taukan tooltool i.

³⁰ Motong la Yesu itoru nen, “Ong i em sei?”

Ngan iraua betanga ke Yesu nen, “Au i ek la Budanga i.” Ngan iwete nen, yesoo bong so sidi alunu la tinepe ye tool tani nga.

³¹ Ngan di so sidi tina titor tootoo Yesu a timangmang ye nen, “Atoo, ken kungangam a amdu amnepe ye tana gimono yo taukan launu, in be.”

³² Ngan ga budanga mai tisu a tikanen ye kawal atu yo iken potai pang ye di i, in madini. Motong la di so sidi tina titoro Yesu a timangmang ye bet imalum pang di a tila la tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Ngan le Yesu imalum pang di bet tila.

³³ Le nga di so sidi tina ngan tipas a tigege tool tani, inbe tidada a tila le la tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Motong di ga tina ngan tidada a tila sakar matana a tipas du ran lono le taun tidaup a timmata.

³⁴ Le nga di tooltool tina yo matadi kala di ga nga, ngan tikamata so tani in ye matadi. Motong la tidada a tilo lo tikaua bingi pang di tooltool yo tinepe ye malala maimai inbe ye malala yo kapala ngan lapau.

³⁵ Di tooltool tilongo bingi, le nga tidu bet du tikamata so tina yo pombe nga. Ngan tidu pom-pombe pang ye Yesu nga, ngan tikamata tool tani yo so sidi igege i, in kuton kaua urata dook mulu,

inbe isousou ye sousoungu a iwurur potai pang ye Yesu kene punu nga. Ngan nen le titattadai.

³⁶ Motong di tooltool tina yo tikamata Yesu inganga di so sidi ye tool tani nga, ngan tigasa urata tani yo Yesu iyeii panga le tinini dook mata mulu i, in pang di tooltool tina yo tisi nga.

³⁷ Ngan di tooltool le imot ke tana mai Gerasa tilongo gasanga tina le titattadai belebele, le nga tiwete pang Yesu bet ikoo ye ni kidi, inbe ila pang ye ni san mulu.

Motong la Yesu ipas lo ookoo pono a bet imulu a ila.

³⁸ Bong tool tani yo so sidi ikoo ye i, in itoro Yesu a imangmang ye bet imalum panga a nen ngan iye tila.

Bong ngan Yesu imalum panga tiap. Iyei ne,

³⁹ “Kumulu a kulo pang ye malala kiong, lo kugasa pang di tooltool ye so dook mata yo Maro iyeii pong i.” Motong la tool tani, in imulu a ilo pang malala mai a lo igasa pang di tooltool ye so tina le imot yo Yesu iyei panga nga.

*Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I,
Inbe Ipamaditi Garup Kase Yo Imata I
(Matiu 9:18-26; Maka 5:21-43)*

⁴⁰ Motong la Yesu igege ni tani, inbe iye di gal-iunu tiyiri ye ookoo kidi a timulu a tila pang ran koonoo kapala. Ngan le di tooltool malala mai yo titar matadi ye a tinamu nga, ngan tikamata le lodi ponana ye yo imulu a ilong pang ye di nga.

⁴¹ Inbe tool atu yo ene Yairus i, in ipa a idu. Ngan ye in tool mai atu yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo i. Le nga idu ikamata Yesu, motong

la igun turunu du Yesu kene punu, inbe itoru a imangmang ye bet yeru tidi pang rumu ki.

⁴² Ngan imangmang ye nen, yesoo bong Yairus tani in natunu garup ataleu, inbe rai ki sangaul be ru leu, bong matamatenge mai ikauu le bet imata.

Motong la Yesu ipa a bet idi pang ye rumu ke tool tani, ngan le di tooltool malala mai tina ngan titoo lapau le tiparlokoloko.

⁴³ Ngan garup atu yo iyolo rara ye rai sangaul be ru i, in inepe lapau.† Bong tool sa bet ikamata a iloni, a nen ngan ikarata le tinini dook mata mulu, ngan tiap.

⁴⁴ Motong la garup tani in ipa ke Yesu murini le isulmaia bene la itoko sousoungu matolene ke Yesu, in matana. Yeiso bet iyei nen, ngan le pattu leu be rara mooloo tani in imot ye le iwodowodo dook mata.

⁴⁵ Motong la Yesu itor di nen, “Ai, sei itokau i?”

Ngan di tooltool tina ngan di le imot tipataukala, motong la Pita iyei ne, “Tool mai, di tooltool malala mai san la tigaliu ong le tiparlokoloko nga.”

⁴⁶ Bong ngan Yesu iyei ne, “Tool atu la itokau i, le ayetai ben gurana kiau kasin ilungmai au oo.”

⁴⁷ Motong la garup tani in lon tar nen o ke bet itarkoo tiap. Le nga itattadai, inbe itangarur a iman tina le igun turunu du Yesu kene punu, inbe iwete pang di tooltool tina ngan le imot ye soo so a

---

† **8:43** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono i nga. Ngan betanga tani in nen: *Ngan garup tani in ikatte pat ki le imot yo bet iyimi di tooltool ke bar a bet tiloni a tinini dook mulu nga.*

le itoko Yesu, ngan le pattu leu be tinini dook mata mulu ye i.

⁴⁸ Motong la Yesu iwete panga nen, “Natuk, lo medana kiong yo kutaru pau i, in la ikaratong le tinim dook mata mulu i. Le kula ngan le la kunepe ye lo silene ke Maro.”

⁴⁹ Yesu iwetewete pang garup tani in go, inbe tool atu ipa ye rumu ke Yairus a ipot pombe. Le nga iwete pang Yairus nen, “Atoo, natum garup in imata oo. Le ken kuporo pannoongoo in bet idi mulu be.”

⁵⁰ Yesu ilongo betanga tina yo tool tani in iwete nga, le nga iwete pang Yairus nen, “Ken kutattadai be, bong kuparama lo medana yo kutaru pau in le imede, ngan natum ole imadit mulu.”

⁵¹ Yesu iwete nen a imot, motong la kene yo tipa le di pombe rumu ke Yairus tani nga, ngan ilele di tooltool bet titoo a tilo rumu lono be. Le ikaua Pita ye Yowan ye Yemis inbe garup kase tani in tamana le tinana leu, la iye di tilo rumu lono nga.

⁵² Tilo ngan di tooltool le imot yo tinepe rumu nga, ngan titangtang inbe tiwou aisor. Motong la Yesu iwete pang di a ilele di nen, “Katang dookoot! Garup kase in imata tiap, bong iken mata leu.”

⁵³ Ngan nen le di tooltool tina tingeleraia Yesu ye yo iwete nen nga, yesoo lodi galanga nen, garup kase in imata oo.

⁵⁴ Motong la Yesu itoko garup kase tani in bene, inbe koonoo panga nen, “Natuk, kumadit.”

⁵⁵ Le nga garup kase tani in imagur mulu le tina pattu leu be imadit le lo ikodo. Motong la Yesu iwete pang tamana le tinana bet tikap so panga a ikan.

⁵⁶ Ngan garup kase tani in tamana le tinana tikamata yo imadit mulu nga, le tina titakrai. Bong ngan Yesu ilele di bet ken tiwete pang tool sa ye so yo pombe, in be.

9

Yesu Ikap Urata Pang Di Aposol Ki Yo Sangaul Be Ru Nga

(Matiu 10:5-15; Maka 6:7-13)

¹ Ye kene atu ngan Yesu ikiu di aposol ki tina yo sangaul be ru nga man tigaua, motong la ikap gurana pang di, inbe imalum pang di bet tila la tiyei urata nga, ngan ole gurana kidi ke bet tinganga di so sidi ye di tooltool, inbe tika rata di tooltool yo matamatenge ikap di nga le tinidi dook mata mulu.

² Inbe iwanga di bet tila la tiraia bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ye i, inbe tika rata di tooltool yo matamatenge ikap di nga le tinidi dook mata mulu.

³ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ken kakap so sa ye panga kiang be. Le so ben toto ke panga le depe, inbe porong le pat, ngan ken kakap be. Inbe kakap sorok lonloningi kiang san mulu be.

⁴ Ngan kapa le lo pombe ye malala atu le soo rumu tikau pang bet kanepi ye nga, ngan kanepi ye rumu tani in leu, le lo lal yo bet kamadit a kagege malala mai tani in.

⁵ Bong kumata bet kala ye malala atu le di tooltool ki lodi bet tikau ang tiap nga, ngan ye kene yo bet kagege malala tani in nga, ngan kataurai gauru ke kemu sila ikino, a bet nen ngan iyei ben

tarkilanga pang di ye dada dook tiap kidi yo tiyeii pang i.”

⁶ Motong la di aposol tina ngan tipa a tila ye malala in le ngan tila ye malala san a tiraia bingi dook mata pang di tooltool, inbe tika rata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu.

*Erot Lono Galanga Ye Yesu Tiap
(Matiu 14:1-12; Maka 6:14-29)*

⁷ Ngan Erot, tool kuto mai yo matan kala tana mai Galili i, in ilongo bingi ke so tina le imot yo Yesu iyei nga, ngan le lon sakarungu, yesoo di tooltool kapala ngan tiwete bet Yowan ke rriungu di tooltool tani yo imata koot i, in la o imadit mulu a inepe i.

⁸ Ngan di kapala tiwete bet o Ilia la pombe mulu i, inbe di kapala ngan tiwete bet o Maro koonoo yo ke mukot nga, ngan atu la imadit mulu i.

⁹ Bong ngan Erot iparu longono betanga yo tiwete ye Yesu nen nga, le nga iyei ne, “Tiap, Yowan tani, in akurutu gurini oo. Bong i sei tool alongo bingi ki nen i?” Ngan Erot lono bet le ikamata Yesu matana pa a nen ngan ikilla.

*Yesu Ipankan Di Tooltool Alunu Ben 5,000
(Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Yowan 6:1-14)*

¹⁰ Di aposol ke Yesu yo iwanga di a tila nga, ngan timulumulu a timan pompombe pang ye, le nga tigasa urata kidi yo la tiyei, ngan pang Yesu. Motong la Yesu ikap di a tigege di tooltool kapala, inbe iye di leu tila pang ye malala mai atu yo ene Betsaida i.

¹¹ Bong ngan di tooltool malala mai tina ngan lodi galanga yo bet Yesu ila pang ye malala tani in nga, le nga titoo lapau a tila. Tila pompombe a Yesu ikamata di, ngan le lon ponana, motong la iwetewete pang di ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ye i, inbe ikarata di tooltool kapala yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu.

¹² Yesu ipatomonai di tooltool malala mai tina le le du rrai. Motong la di aposol ki tina yo sangaul be ru nga, ngan timan pang ye man tiyei ne, “Tool Mai, ni yo tanepe ye i, i ni balim sa. Le kuwete pang di tooltool nga a tila pang ye ni kapala, too ye malala kapala yo iken potai nga, a bet nen ngan la tisere kaningi le rumu ke kenongo ye nga.”

¹³ Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Tiap! Ole ang tapmu kakap so pang di a tikan.”

Ngan di galiunu tiraua betanga ki nen, “Ona tiap! Di tooltool nga alunu san. Inbe porong kiam nga dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru leu. Bong lom balai, bet la amyimi kaningi sa mulu pang di tooltool malala mai nga man tikan, too?”

¹⁴ (Ngan di tooltool tina, ngan tikinkat di tamoto leu ngan ben 5,000). Motong la Yesu iwete pang di galiunu bet tipatar di tooltool tina ye budanga atu atu le di tooltool sangaul limi ngan tinepe ye budanga atu.

¹⁵ Le nga di galiunu tina tipatar di tooltool tina le tiwur ben tina yo Yesu iwete nga.

¹⁶ Motong la Yesu ikap porong dukumu limi ipa ye i ru tina, inbe itada a matan lo pang ye malala ke Maro, inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye.

Motong la itepalapala a isuket pang di galiunu bet timalimi di tooltool tina ye a tikan.

¹⁷ Ngan di tooltool tina ngan di le imot tikan tikan le lo kapodi sung dook. Motong la di galiunu tiwinnoko kanningi naunu naunu tina yo tiwulai nga, ngan le tipadid ye karei sangaul be ru le lo ipon.

Pita Ipaposo Yesu Bet Ye In KIRISI

(Matiu 16:13-19; Maka 8:27-29)

¹⁸ Ye kene atu in Yesu yetaleu inepe a ipatarau nga, ngan di galiunu tina ngan tinepe lapau. Le nga itor di nen, “Ai, di tooltool malala mai nga tiwete bet au i sei?”

¹⁹ Ngan di galiunu tiyei ne, “Di tooltool kapala tiwete bet ong in Yowan yo irriu di tooltool i, inbe kapala tiwete bet ong in Ilia. Inbe di tooltool kapala tiwete bet ong in Maro koonoo atu yo ke mukot nga, ngan atu la o imadit mulu i.”

²⁰ Motong la Yesu itor di mulu nen, “Ngan ang tapmu nga, kawete bet au i sei?”

Ngan Pita iraua betanga ki nen, “Ong in KIRISI, tooltani yo Maro ipootoo bet si ipamulu di tooltool ki ye so dook tiap tani yo bet igarung di i.”

²¹ Motong la Yesu iwete betanga medana pang di galiunu tina a iso lodi bet ken tigasagasa pang di tooltool kapala be.

Yesu Iwete Bet Ole Imata Lo Ngan Bet Imadit Mulu

(Matiu 16:20-28; Maka 8:30–9:1)

²² Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Tool Moolmool ke Maro ole isolo moonoo le masngana alunu kaiye. Inbe di tooltool maimai

kidi Yuda tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan ole tiwala muridi panga, inbe tiraumate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

²³ Motong la iwete pang di galiunu tina le imot nen, “Kumata tool atu lono bet man itoo au nga, ngan ye taunu irautoo le du inepe lopo, inbe kanakana ngan isolu kai palasingi ki a itoo au.

²⁴ Yesoo, sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i tiap, inbe iraiia tinini le imot bet iyeyi urata kiau i, in ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

²⁵ Le kakamata, tool bet iyau balingi matana matana le imot ke tana i panga, lo ngan bet imata a ila nga, ngan ole balingi tina ngan iloni balai?

²⁶ Inbe kumata sei tool bet moomoonoo yau, inbe moomoonoo ye betanga kiau le ipataukala ye di tooltool tina ngan matadi nga, ngan ye kene yo bet Tool Moolmool ke Maro imulu a isi ye i, in ole moomoonoo ye tool tani lapau. Ye in ole ipa ye lulngana, inbe ye Tamana iye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga ye taunu ngan lulngadi lapau a isi nga, bong ye kene tani ole moomoonoo ye di tooltool yo mugu ngan moomoodi ye nga.

²⁷ Awete pang moolmool nen, di tooltool kapala yo dookoot taye di takododo ni nga, ngan ole timmata tiao, inbe tikamata dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole pombe mallangana.”

*Yesu Tinini Ipalele
(Matiu 17:1-8; Maka 9:2-8)*

²⁸ Tinepe le lo so ben ke limi be tol iman a ila, motong la ikaua Pita iye Yowan inbe Yemis a iye di tilo pang kawal bet lo di leu tinepe nango, a nen ngan ipatarau.

²⁹ Le nga ye kene yo Yesu ipatarau ye in nga, ngan matan palele, inbe sousoungu le mala ki nga ikoko le ikoko belebele dawa ben kili itai nga.

³⁰ Inbe mooloo tiap bet di Maro koonoo ru yo Mose iye Ilia nga, ngan pombe pang ye Yesu a tiye tiwetewete.

³¹ Di ngan tipa ye Maro lulngana la tisi bet si tiye Yesu tiwetewete ye betanga yo Maro ikarata bet Yesu ole imata Yerusalem, lo ngan bet igege tana i a bet ilo nga.

³² Ngan Pita iye di diene ru nga, ngan matadi ge dook tiap le nga titure. Bong yeiso bet kene yo di tol titakrai a timadit ye in nga, ngan tikamata Yesu lulngana, inbe suru tina yo tiye tikododo nga.

³³ Le nga ye kene yo Mose ye Ilia tina ngan bet tigege Yesu a tilo, motong la Pita iwete panga nen, “Tool Mai, nga dook mata ke bet idi nga tanepe nanga. Le kumalum pam, a bet nen ngan amre badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia.” (Ngan Pita isere betanga yo bet iweta i, ngan la le iwete sorok nen nga.)

³⁴ Pita iwetewete pang Yesu go, inbe eng tene isi le si rur ki iloko la podi, le di galiunu tina ngan titattadai ye yo eng tene isi le si iloko la podi nga.

³⁵ Inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen, “Tool in au natuk yo apootoo bet iyei urata kiau i. Le kalongo betanga yo bet iwete pang nga!”

³⁶ Ngan tool tani in kalngana iwete nen a imot,

motong la di galiunu tina bet matadi sarai ngan tikamata Yesu ataleu la ikododo i. Le nga ye kene yo bet timulu ke kawal a tidu ye in nga, ngan di galiunu di tapdi tipataukala betanga le tigasagasa pang tool sa ye so tina yo tikamata, ngan tiap.

*Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Kase Atu
(Matiu 17:14-18; Maka 9:14-27)*

³⁷ Yesu iye di galiunu tol tina tinepe le mong-mongini ki, motong la tipa ke kawal a tisi, ngan le di tooltool malala mai tipa a timan titauarai di dada.

³⁸ Ngan tool atu yo ipa kataunu ye di tooltool malala mai tina i, in koonoo pang Yesu nen, “Atoo, Pannoongoo, atorong bet kulonau a kumata natuk tamoto ni ngan, yesoo bong ni natuk ataleu tani nani.

³⁹ Ngan kanakana nga bet so sidi idiwidiwoo nga, ngan ole palbe leu be isulukat a ikatte du tana, inbe isodangadanga a ngoonoo sian du. Ngan nen le so sidi tani in igarungu tinini le ke bet ikoo ye pitiap yege.

⁴⁰ Ngan la aman bet man ator di galium nga bet tinganga so sidi ye, bong ngan ke bet tiloni tiap.”

⁴¹ Motong la Yesu iyei ne, “Ona tiap! Ang di tooltool yo dookoot kanepene nga, ngan katara lomu le imede ye Maro tiap, bong lomu kap dada dook tiap alunu san. Nga ole ke pi mulu bet nen ngan ayang tanepene inbe awete a kayei dada yo nen ngan mulu ye nga?” Motong la iwete pang tool tani nen, “Oo, kouo natum in a iman yau me e ni.”

⁴² Motong la bet ikaua kase tani a iman pang ye Yesu, ngan so sidi tani in idiwidiwoo a ikatte du tana le isodangadanga, inbe ngoonoo sian du.

Bong ngan Yesu ipasak pang so sidi tani a inganga, inbe ikarata kase tani in le tinini dook mata mulu. Motong la ipamule pang ye tamana mulu.

⁴³ Ngan nen le di tooltool malala mai tina yo tinepe nga, ngan titakrai, yesoo bong tikamata ben gurana ke Maro in mai san ye yo ikarata kase tamoto tani in nga.

Ye kene tani yo di malala mai tina ngan tika-mata so le imot yo Yesu iyei nga le nga titakrai a lodi kua urata ye go nga, ngan Yesu iwete pang di galiunu nen,

⁴⁴ “Katar talngamu dook ye betanga kiau a ka-longo. Ole titara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki bedi.”

⁴⁵ Bong betanga ke Yesu yo iwete nga, ngan di galiunu lodi galanga ye tiap. Inbe betanga tina ngan punu iken mallangana pang di ke bet lodi galanga ye tiap lapau. Bong ngan di galiunu tina ngan titattadai bet titoru ye soo so yo iwetewete ye nga.

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Bet Iyei Mai Pang Di I

(Matiu 17:22-23; Maka 9:30-32)

⁴⁶ Motong ye kene atu in Yesu di galiunu tina ngan di tapdi tiwetewete a tiparsu ye sei tool bet iyei kuto mai a imugu pang di i.

⁴⁷ Ngan Yesu lon galanga ye betanga tina yo tiparsu ye a ikenen lodi ngan oo. Le nga ikaua tool kase mai tiap atu a iman ipatokode gini.

⁴⁸ Inbe iwete pang di nen, “Kumata sei tool bet lon tutau le ikaua kase maitiap yo nen in a iloni nga, ngan ye in ikau au a ilonau lapau. Inbe kumata sei tool bet ikau au a ilonau nga, ngan ye

in ilono Tamak yo iwangau a asi i, in lapau. Yesoo, sei tool yo ye taunu irautoo le idu lopo ye di diene kapala nga le imot i, in ye la bet Maro ikamata ben ene mai i.”

⁴⁹ Yowan ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, motong la iyei ne, “Tool mai, amkamata tool atu in ipootoo em, inbe inganga di so sidi ye. Le amkapge bet amwete panga a amlele, yesoo ye in inepe ye budanga kiidi tiap.”

⁵⁰ Ngan Yesu iwete pang Yowan nen, “Tiap, ken kalele be! Yesoo, tool yo iyei koi pang tiap i, in ben tool kiang.”

Di Samaria Tikadono Yesu

⁵¹ Ngan lal tani yo Maro itaru bet ikaua Yesu a ilo pang ye malala ki i, in iman potai oo. Le nga Yesu igaua lono le atu bet ole ilo pang malala mai Yerusalem.

⁵² Motong la iwanga di tooltool pattu yo bet timugu a lo tipare so panga nga, ngan a tilo pang ye malala atu kidi Samaria.

⁵³ Bong ngan di tooltool ke malala tani in lodi bet tikaua Yesu a ilo rumu kidi tiap, yesoo lodi galanga nen nga bet ilo pang Yerusalem.

⁵⁴ Le nga di galiunu ru tina yo Yemis ye Yowan nga, ngan tikamata dada dook tiap yo di Samaria tiyeii pang Yesu i, motong la yeru tiwete panga nen, “Tool mai, nga lom balai, bet koomam a ei ipa ke malala ke Maro a isi si igarung di tooltool nga, too?”

⁵⁵ Bong ngan Yesu idalele a ipasak pang di yeru.*

⁵⁶ Motong la tipa mulu a tila pang ye malala san nga.

*Yesu Iwetewete Ye Dada Yo Bet Tatoo Ye I
(Matiu 8:19-22)*

⁵⁷ Yesu iye di galiunu tipa dada go, inbe tool atu iwete panga nen, “Au i ole atoo ong ye ni nangai yo bet kupa pang ye nga.”

⁵⁸ Motong la Yesu iwete panga nen, “Di gaunu gok ngan agoro kidi ke kenongo, inbe di man ngan giniu kidi ke kenongo lapau, bong Tool Moolmool ke Maro, in taukan ni yo bet iken a imaryoo ye i.”

⁵⁹ Motong la Yesu iwete pang tool san mulu nen, “Ai, kuman kutoo au.”

Bong ngan tool tani iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, nga dook mata, bong ole kumalum pau a la akelmaia tamak mugu ngan, lo ngan bet man atoo ong.”

⁶⁰ Ngan Yesu iwete panga nen, “Di tooltool yo titoo Maro tiap le tinepe dawa ben di tooltool matedi nga, ngan ole di tapdi tikelmai di diedi yo timmata koot nga. Bong ong in kula a la kuraia bingi dook mata ke dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i.”

⁶¹ Motong la tool san mulu iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, au i lok bet atoo ong. Bong kulkulunu

---

* **9:55** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 55 le 56 nga. Ngan betanga tani in nen: *Ang nga lomu galanga ye dada ke Maro Amunu yo bet katoos i, in tiap, yesoo bong Tool Moolmool ke Maro isi bet si igarung di tooltool ye nepongo kidi tiap, bong isi bet si ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.*

ngan ole kumalum pau a amulu la akamata di so-gak, inbe aye di amwetewete a atoko bedi ngan.”

⁶² Motong la Yesu iwete panga nen, “Tool atu bet itoko poi ye ookoo ki, bong kanakana ngan idalele pang mur nga, ngan o iyei urata dook tiap. Ngan gaongo leu, kumata le tool atu bet itoo au, bong kanakana ngan lono mulumulu ye so ki ke tana i nga, ngan ye in tool dook mata ke bet lo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di, ngan tiap lapau.”

10

Yesu Iwanga Di Tooltool 72 A Tila Ye Urata

¹ Ngan tinepe, motong la Yesu ipootoo di tooltool 72 mulu a ikap urata pang di, motong la ipatar di le di ru ru, inbe iwanga di bet timugu a tila pang ye malala maimai le malala kakase kapala yo lono bet ole ipa pang ye nga.

² Inbe iwete pang di nen, “Kaningi alunu kaiye la isullungu a iken kumu ngo, bong di tooltool ke urata yo bet tikap a tiwinnoko nga, ngan alunu tiap. Ngan nanga, ole kapatarau pang Tool Mai yo kumu taunu i, a bet nen ngan iwanga di tooltool ke urata sa mulu la tikap kaningi kanono a tiwin-noko.

³ Ngan nen bet kala! Bong lomu tut, au i awan-gang a kala nga, ngan ole la kayei ben di sipsip natunu yo tinepe kataunu ye di gaunu gok nga.

⁴ Bong ken lomu ru ye so kapala yo bet kakap ngan be. Le so ben pat le depe ke lonloningi, inbe loningi ke kemu ngan o ke bet kakap a kapa ye tiap. Inbe di tooltool yo bet katauarai di dada nga,

ngan ken kakodo a kawete lo ponana kiang pang di be.

⁵ “Ye kene yo bet kapa le la pombe ye malala atu, le bet tikau ang a titarang ye rumu atu nga, ngan kulkulunu ngan ole kawete pang di tooltool yo tinepe ye rumu tani, ngan nen. Kayei ne, ‘Lo silene ke Maro iken yang.’

⁶ Le kumata bet tool dook mata ke lo silene sa bet inepe ye rumu in nga, ngan ole betanga kiang dook mata tani in la inepe ye. Bong kumata bet tool yo inepe ye rumu in tool dook mata ke lo silene tiap nga, ngan betanga dook mata kiang tani, in ole imulu a iman pang yang.

⁷ Ngan nen le kanepe so ye rumu tani in, le ken kapa a kala ye rumu kapala be. Inbe kanningi le ran yo bet tikap pang nga ngan kapas le kakan be kayin leu, yesoo kumata le bet tool iyei urata nga, ngan la bet ikap so ye urata kootoonoo ki nga.

⁸ “Ye kene yo kapa le la pombe ye malala mai atu le bet di tooltool ki lodi ponana yang, inbe tikau ang nga, ngan kapas le kakan kanningi yo bet tikap pang ngan leu.

⁹ Ngan urata yo bet kayeii ye malala tani in nen: kakarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu, inbe kakaua bingi dook mata pang di a kayei ne, ‘Mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana pang yang.’

¹⁰ Bong ye kene yo bet kapa le la pombe ye malala mai atu, le bet di tooltool ki lodi ponana yang inbe tikau ang tiap nga, ngan kadu kakodo dada katene ke malala tani, inbe kawete pang di nen,

¹¹ ‘Gauru ke malala kiang yo ingaungau kemam nga, ngan la bet amtaurai mulu du tana nga, a nen ngan ipaposang ye dada dook tiap kiang yo kayeii pam i. Bong lomu galanga nen; mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.’

¹² Awete pang nen, ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai di tooltool ke malala tani in ye urata moonoo dook tiap ki taunu le illoso urata moonoo dook tiap yo bet pombe pang di tooltool ke malala mai Sodom i.”

*Yesu Iwete Bet Di Tooltool Yo Tiportak Lodi Tiap Nga,
Ngan Tikamata Di Dook
(Matiu 11:20-24)*

¹³ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Atoo! Ang di tooltool ke malala mai Korasin le Betsaida nga, ken kakamatang dook leu. Nga yo bet tool sa ilo malala mai Taia le Saidon lo iyei mos yo dawa ben ayei ye malala kiang nga, ngan matin nga le di tooltool ke Taia le Saidon tiportak lodi mukot ye sennene kidi yo tiyei nga, inbe tiwit mala pirara a tiwurur kaula punu a bet nen ngan tipapos lo madoko kidi.

¹⁴ Bong ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai ang di tooltool ke Korasin le Betsaida ngan ye urata moonoo dook tiap ki taunu le ole illoso urata dook tiap masngana yo bet pombe pang di tooltool ke Taia le Saidon i.

¹⁵ Inbe ang di tooltool ke malala mai Kapenam nga lomu tar balai, ole Maro iyitmakang le kalo

meneng lang katene ni, too? Tiap yege! Ole ikatte ang kadu meneng lopo ni, ye ni kidi matenge.”

¹⁶ Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina ngan mulu nen, “Sei tool bet ilongo betanga kiang a itoo nga, ngan ye in itoo betanga kiau. E sei tool bet iwala murini pang nga, ngan ye in iwala murini pau lapau. E sei tool bet iwala murini pau nga, ngan ye in iwala murini pang Maro yo iwangau a asi i.”

Di Tooltool 72 Tina Ngan Timulu A Timan

¹⁷ Tinepe a ke alunu iman a ila, motong la di tooltool 72 tina yo Yesu iwanga di a tila nga, ngan timulu a timan. Ngan lodi ponana kaiye ye urata kidi yo la tiyei nga, le nga man tigasa pang Yesu a tiyei ne, “Tool Mai, ampootoo em bet amnganga di so sidi ye nga, ngan le titoo koomam lapau.”

¹⁸ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Aka-mata tool dook tiap, Satan, imol ke lang katene a isi dawa ben kili itai nga.

¹⁹ Ngan kalongo. Au i awonai gurana kiau pang bet la kayirtoo di moto le di so ben dongo parangana bet tigarung di tooltool nga, inbe gurana kiang mai le kallos di koi kiang, le so sa yo ke bet igarungang, ngan tiap.

²⁰ Bong ken lomu ponana ye yo di so sidi tilongo betanga kiang a titoo koomu, ngan be. Bong bet nen ngan lomu ponana ye yo Maro iwodo emu ilo ye rau yo iken ye malala ki ni nga.”

*Yesu Lon Ponana Le Ipatarau Pang Maro
(Matiu 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Ye kene tani in, Maro Amunu Silene ipapono Yesu le lon ponana kaiye, le nga iyei ne, “Tamak,

ong in Tool Mai ke lang inbe tana. Le au i ayitmaka em, yesoo kutarkoo so tina ngan ye di tooltool yo di tapdi tikamata di ben lo galanga kidi mai mata nga, inbe kupapos pang di tooltool yo taukadi lo galanga a tinepe le dawa ben di kakase nga. Le moolmool Tamak, ong taum kutoo lom yo dook mata i, inbe kuyei so nen.”

²² Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina mulu nen, “So le imot nga Tamak la itar lo bek i. Ngan tool sa yo bet lon galanga ye Natunu, ngan tiap, bong Tamana yetaleu la lon galanga ye i. Inbe tool sa yo bet lon galanga ye Tamana, ngan tiap, bong Natunu yetaleu la lon galanga ye i. Inbe di tooltool yo Natunu lono bet ipitnaia Tamana pang di nga, ngan di leu la bet lodi galanga ye Tamana tani in nga.”

²³ Motong la Yesu iportak pang ye di galiunu a bet iwete pang di leu, ngan iwete nen, “Maro iyei urata dook mata pang ang tooltool yo kakamata so tina yo ayei nga.

²⁴ Awete pang nen, di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana nga, ngan tiye di Maro koonoo yo ke mukot nga, ngan lodi bet tikamata so ben yo dookoot ngan ang kakamata nga, bong ngan le tikamata toko siap. Inbe lodi bet tilongo betanga ben yo dookoot ngan ang kalongo nga, bong ngan le tilongo toko siap lapau.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Ke Samaria Yo Iyei Dada Dook Mata I

²⁵ Motong la tool kuto mai atu yo lon galanga mata ye wer ke Maro i, in imadit lo ikodo a bet nen ngan itouo Yesu ye betanga. Le nga itoru

nen, “Pannoongoo, nga ole ayei balai bet akaua nepongo dook mata yo taukan motingi i?”

²⁶ Motong la Yesu iraua torungu ki nen, “Rau yo tiwodo wer ke Maro ye i, in kukinkati ngan iwete balai?”

²⁷ Motong tool kuto mai tani in iraua betanga ke Yesu nen, “Wer ke Maro iwete nen, ‘Lomu pang Maro yo Tool Mai kiang i, in mai san, inbe kagaua lomu le tinimu ipa ye gurana le lo galanga kiang le imot panga.’[☆] Inbe wer san yo itoo i, in nen, ‘Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.’[☆] ”

²⁸ Motong la Yesu iwete panga nen, “Ong in kuraua betanga kiau dook mata san. Le kumata bet kuyei nen nga, ngan la bet kouo nepongo dook mata yo takan motingi in nga.”

²⁹ Bong tool kuto mai tani ke wer ke Maro in lono nen, bet ye in ikapsap toko ye wer ke Maro siap, le nga itoro Yesu nen. Iyei ne, “Ai, ngan di sima diek kuwete ye di bet ayei dada nen pang di nga?”

³⁰ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Ye kene atu ngan tool atu kidi Yuda ipa ke Yerusalem a bet idu pang Yeriko. Ngan di tooltool ke pinnau titokolani a tikap lonloningi ipa ye so ki le imot, inbe tirauu tirauu le dook tiap yege, le imata sap sila ikino dada katene, inbe tikoo a tila.

³¹ Ye kene tani in tool atu ke paroranga so pang Maro itoo dada tani in a bet idu lapau, ngan ikamata. Le nga ipa gis ye la itoo dada gigini san a idu.

[☆] **10:27** Wer (Lo) 6:5   [☆] **10:27** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

³² Ngan gaongo leu, tool atu yo ipa ye rara ke Liwi in itoo dada tani a bet idu ngan ikamata tool tani yo ikenen dada katene nga, le nga ipa gis ye lapau la itoo dada gigini san a idu.

³³ Bong tool atu ke Samaria in itoo dada tani a bet isi ngan le si pombe ye ni yo tool tani in ikenen ye i, ngan ikamata yo imassingi a ikenen nga, le nga lono panga.

³⁴ Motong la ipa le ila potai ye la ikamata moonoongoo ki tina, le nga ititi ran medana ipa ye kai olip surunu ilo ye, inbe isarrak mala a ipau moonoongoo tina ye. Motong la ipamaditi a iyitmaki lo iwur asara ki ke solanga di tooltool yo ene donki in pono, inbe ipayira ye la itaru ye rumu atu kidi lowo, inbe yeru tinepe a matan kala.

³⁵ Tinepe a mongmongini ki, motong la ikap pat silba ru la ikap pang rumu taunu, inbe iwete panga nen, 'Nga ole matam kala tool i dook, bong kumata bet kotte pat kiong sa mulu ye nga, ngan amulu a aman lo ngan bet kuwete pau a nen ngan arau pat kiong tina.' "

³⁶ Motong Yesu titoro tool kuto mai tani ke wer ke Maro in nen, "Ngan lom tar balai ye di tooltool tol tina nga? Sei tool ikamata tool tani yo di tooltool ke pinnau tirauu i, in le iyei ben ene moolmool i?"

³⁷ Motong la kuto mai ke wer tani in iraua be-tanga ke Yesu nen, "Tool yo lono panga le iloni dook mata i."

Motong la Yesu iyei ne, "Kula ngan kuyei dada gaongo leu nen pang di diem lapau."

Yesu Inepe Ye Rumu Ke Mata Ye Madia

³⁸ Yesu iye di galiunu tina tipa a tila, ngan le la pombe ye malala atu. Ngan garup atu yo ene Mata i, in ikamata Yesu, le nga ikauu a ilo rumu ki.

³⁹ Ngan Mata tani in taini garup atu, ene la Madia i. Ye in ikamata Yesu nen nga, le nga iman iwur potai pang ye, inbe itar talngana a ilongo betanga ke soo so yo iwetewete ye nga.

⁴⁰ Bong Mata tani in itu ye dawaingi le karatanga kaningi yo bet tiye Yesu tikan nga, le nga ila la iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, ngan lom pau yo taik i igegau a iman bet autaleu ayei urata mai nga lapau, too? Kuwete panga a iman man ilonau ye urata pa.”

⁴¹ Bong ngan Tool Mai iraua betanga ki nen, “Mata, Mata, akamatong ngan lom madoko ye so matana matana alunu san.

⁴² Bong so dook mata ataleu yo bet kakauu ngan ilonang i, in la taim Madia lono panga mai mata le ikauu oo. Le o ke bet takauu a takutaki ye tiap.”

11

Yesu Ipatomonai Di Galiunu Ye Dada Ke Patarau

(Matu 6:9-13; 7:7-11)

¹ Ye kene atu in Yesu inepe ye ni atu, inbe ipatarau. Le nga ipatarau a imot, motong la di galiunu tina ngan atu iwete panga nen, “Tool Mai, kupatomonai am ye dada ke pataraungu dawa ben yo mugu ngan Yowan ipatomonai di galiunu nga.”

² Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kene yo bet kapatarau ye in nga, ngan kawete nen. Kayei ne, “Tamamam, ampatarau pong nen,

bet di tooltool nga le imot tiparanaia em,
inbe kusi a si matam kalam am le imot.

³ Inbe kaningi yo ke ke tina atu atu nga, ngan kop pam.

⁴ Inbe kugiri sennene kiam,
yesoo am nga ole amgiri sennene kidi
diemam yo tiyei pam, ngan lapau.

Inbe kupasongosongam le ken amkapsap ye dada
dook tiap ke touanga be.’ ”

⁵ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ang tina ngan atu, bet bong kataunu lo ngan bet ila rumu ke tool ki la ipoongoo a iwete panga nen. Iyei ne, “Tool kiau, au i lok bet kop porong dukumu tol pau.

⁶ Yesoo, tool kiau atu ipa ye dada mooloo la le man pombe rumu kiau nga. Bong ngan au i taukak kaningi yo bet akauu panga a ikani i.’

⁷ Motong la tool tani yo inepe rumu lono in iraua betanga ki nen, ‘Ai, ken kupadingau be. Ngan dada ke rumu in apamede le imede, inbe aye rimak le di natuk nga bet amken mata sa. Le o ke bet amadit a akap so pong tiap.’

⁸ Ngan awete pang nen, tool tani, in rumu tamana tani, in ye tool ki, bong le ke bet imadit a ikap porong panga tiap. Bong tina ene tani in taukan moomoonoo ye yo ipame torungu rumu tamana tani mata ye porong nga, le ole imadit a ikap so tina le imot panga.

⁹ Le awete pang nen, kumata bet katoro Maro ye so bet ikap pang nga, ngan ole ikap pang. Inbe kumata le kasere so nga, ngan ole ilonang le kapusye. Inbe kumata bet kapitpiti dada nga, ngan Maro ole iso dada pang.

¹⁰ Ngan nen, yesoo di tooltool le imot yo tipata-rau a titoro Maro bet ikap so pang di nga, ngan ole tikap so tina. Inbe di tooltool le imot yo tisere so nga, ngan ole ilon di le tipusye. Inbe di tooltool le imot yo tipitpiti dada nga, ngan ole Maro iso dada pang di.

¹¹ Ngan ang di kakase tamadi ngan atu bet natunu itoru bet ikap i panga nga, ngan ole ikaua moto panga, too? Tiap!

¹² Too, bet natunu itoru bet ikaua man natunu katalungana panga nga, ngan ole ikaua dongo parangana panga, too? Tiap yege!

¹³ Ngan ang di kakase tamadi ngan dada kiang yo kayei ngan dook tiap, bong lomu galanga ye dada yo bet kakap so dook mata leu pang di natumu a kalon di ye i. Ngan nanga, Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in illosang ye dada dook mata ki yo iyei nga, le ole ikaua Amunu Silene pang di sima tooltool yo bet titoru ye nga.”

*Tooltool Pattu Tiwete Mur Ye Yesu
(Matiu 12:22-30; Maka 3:20-27)*

¹⁴ Ngan tool atu in so sidi inepe ye a iyeii le koon moo ye betebetanga le ke bet iwetewete tiap. Motong la Yesu inganga so sidi tani in ye a ikoo le koon marra a iwetewete mulu. Ngan nen le di tooltool malala mai tikamata tina yo iwetewete mulu nga, le titakrai.

¹⁵ Bong ngan di tooltool kapala tiyei ne, “Ai, tool in inganga di so sidi ye gurana ke tool kuto mai kidi so sidi yo ene Belsebul i.”

¹⁶ Inbe di kapala ngan tikapge bet titouo Yesu, le nga titoru bet iyeie mos sa a iyei ben tarkilanga

panga bet tikamata, a nen ngan lodi galanga ben gurana yo iyei urata ye nga, ngan ipa ye Maro.

¹⁷ Ngan Yesu ikamata di tina yo lodi kaua urata nen nga, le nga iwete pang di nen, “Kumata bet di tooltool ke tana mai atu bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru, inbe tipatoko nga, ngan ole di tapdi tigarung di. Inbe kumata bet rara atu yo tinepe ye rumu atu nga, ngan bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole di le imot tilledi.

¹⁸ Ngan gaongo leu ye Satan lapau. Kumata bet di tooltool ki bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole Satan tani in ikodo le imede balai? Ngan awete nen, yesoo ang ngan kawete mur yau bet Belsebul la ikap gurana ki pau bet anganga di so sidi ye i.

¹⁹ Ngan kumata betanga yo kawete ngan mool-mool bet au i anganga di so sidi ye gurana ke Belsebul nga, ngan sei ilon di tooltool kiang a le tinganga di so sidi i? Belsebul tiap, too? Ngan nen le urata tina yo di tooltool kiang tina tiyei nen nga, ngan ipaposang ye betanga kiang yo kawete pau nga, ngan kallung ye.

²⁰ Bong kumata bet Maro ye taunu la ikaua gurana ki pau a anganga di so sidi ye in nga, ngan ole lomu galanga nen; dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ye la pombe a iken mallangana pang i.

²¹ “Ngan tool turana bulbulini atu bet ipare dawa ki dook inbe ikodokala rumu ki nga, ngan ole so ki iken dook mata.

²² Bong kumata bet tool san yo gurana ki mai mata le ke bet illoso ene i, in iman le irauu nga,

ngan ole ikap dawa le so ki ke patokongo tina yo ikodokala rumu ki ye nga, inbe lo ikap so ke tool tani le imot a imalimi pang di diene.

²³ “Sei tool yo itoo au tiap i, in dawa ben koi kiau. Inbe tool yo ilonau a bet aye amgaua di tooltool pang Maro tiap i, in dawa ben tool yo bet inganga di tooltool a tikoo ye Maro i.”

*So Sidi Imulukala Tool Tani Mulu
(Matiu 12:43-45)*

²⁴ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Kumata so sidi bet ipas ye tool atu lono nga, ngan ole la ipa ye ni soorookoonoo a matan sarsarai ye ni dook mata yo bet inepe ye i. Bong kumata bet matan sarai le ikamata ni sa dook bet inepe ye tiap nga, ngan ole iyeyi ne, ‘Au i nga ole amulukala rumu kiau yo mugu ngan agege i.’

²⁵ Ngan kene yo imulu a ila pombe ye in nga, ngan ikamata rumu tani in tisoraii le igalanga, inbe so yo iken rumu lono nga iken dook mata ye nene.

²⁶ Motong la so sidi tani in imulu la iwete pang di diene limi be ru yo tillosi ye geingi dada dook tiap nga, ngan bet tiyeyi ene a tiye tila pang ye rumu tani bet la tinepe ye. Awete pang nen, mugu ngan tool tani in nepongo ki ben dook tiap mata tiap, bong yo dookoot nga nepongo ki dook tiap le dook tiap ki taunu.”

Di Sima Tooltool Bet Lodi Ponana Nga

²⁷ Ye kene tani yo Yesu iwetewete betanga tina ngan pang di nga, ngan di tooltool malala mai man tigaua lapau, le nga garup atu yo inepe kataunu ye di i, in iyiti koonoo inbe iyeyi ne, “Tinam yo ipasui

ong inbe iyei borrenge yong le ong mai i, in ole Maro iyei urata dook mata panga le lon ponana.”

²⁸ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Di tooltool yo titar talngadi dook a tilongo betanga ke Maro inbe titoo nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata pang di le lodi ponana.”

Di Tooltool Pattu Titoro Yesu Bet Iyeie Mos Sa A Tikamata
(*Matiu 12:38-42*)

²⁹ Di tooltool kapala mulu timanen man pom-pombe ye ni tani yo Yesu inepe ye i. Motong la Yesu iwete pang di nen, “Di tooltool yo dookoot tinepe nga, ngan di tooltool ke geingi dada dook tiap. Le kanakana nga, ngan titorau bet ayeie mos ke Maro sa a tikamata. Bong mos sa bet ayeii a tikamata tiap. Ole tikamata mos ataleu yo pombe ye Maro koonoo yo Yona, in leu.

³⁰ Mugu ngan di tooltool ke Ninibe tikamata so yo pombe pang ye Yona i, le iyei tarkilanga pang di ben ye in Maro iwanga pang di la ila nga. Ngan nen le so yo bet pombe pang ye Tool Moolmool ke Maro ngan ole iyei tarkilanga pang ang di tooltool yo dookoot kanepene ngan ben ye in Maro iwanga pang la isi nga.

³¹ Ngan ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan garup ene mai atu yo inepe ye ni yo karaka ipa ye i, in ole ikodo dama ke Maro, inbe ipapos di tooltool yo ke dookoot nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Au i awete nen, yesoo garup tani, in inepe ke tana damono, bong ipa ye manga mooloo a ise pang Yerusalem bet se ilongo betanga dook mata ke Solomon yo

ipatomonai di tooltool ye nga. Bong Tool atu yo dookoot kaye kanepi i, in illoso Solomon.

³² Inbe ye lal tani yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole di tooltool ke Ninibe tikodo dama ke Maro, inbe tipapos di tooltool yo ke dookoot nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Awete nen nga, yesoo di Ninibe tilongo betanga ke Yona tina yo iwete nga, ngan le tiportak lodi mulu. Bong Tool atu yo dookoot kaye kanepi i, in illoso Yona.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Sul
(Matu 5:15; 6:22-23)

³³ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Tool sa ke bet ilanga sul ki bong, lo ngan bet itarkoo, too ipatudu ye bor, ngan tiap. Bong ole ipawoti lo ete, a bet nen ngan di tooltool bet tise rumu lono ki ngan tikamata ni ye lulngana.

³⁴ Ngan matamu ngan dawa ben sul kiang. Le kumata bet matamu igalanga dook mata nga, ngan ole sul lulngana ilangaraia tinimu mai i le imot inbe kakamata ni. Bong kumata bet matamu igalanga tiap nga, ngan ole todo iduku tinimu mai i le imot inbe kakamata ni tiap.

³⁵ Ngan nanga, ken kakamatang dook leu, ole nen ngan kawete bet sul lulngana iken lomu, bong tiap, todo iduku le imot.

³⁶ Bong kumata le bet sul lulngana tani in ilangaraia tinimu mai i le imot, le kasin pa iken todo lono tiap nga, ngan ole ilangarai ang dawa ben sul moolmool yo lulngana ilangarai ang i.”

*Yesu Ipapos Di Paresi Le Di Kuto Maimai Ke Wer
Ke Maro*

Ye Dada Dook Tiap Kidi

(Matiu 23:1-36; Maka 12:38-40)

³⁷ Yesu iwete nen pang di a imot, motong la tool Paresi atu in ikiuu bet la yeru tikan so rumu ki. Motong la ilo rumu ke Paresi tani in lono lo iwur moi pono potai pang ye kakawa ke kaningi so.

³⁸ Le nga Paresi tani in ikamata Yesu le itakrai ye yo itoo momo kidi Yuda ke ngasingi bedi in tiap, inbe ikan so nga.

³⁹ Motong la Tool Mai tani in iwete panga nen, “Ang Paresi nga, ngan bet kangas ruku le omai kiang ke kaningi so nga, ngan ole kangas diki ki leu. Bong lomu rru ye lono yo giri le giri leu, ngan tiap. Ngan dada kiang yo kayei nga, ngan gaongo leu. Ngan nen le kangas bemu, bong lomu nga ipon ye dada dook tiap yo ke sennene le pasakalanga so nga.

⁴⁰ Ang nga ben di tooltool kapakapa! Ngan tool yo bet ikarata so atu i, in ole ikarata diki ki le ipa ye lono lapau, too?

⁴¹ Bong awete pang nen, so yo iken ruku lono nga, ngan kayoon a kakap pang di tooltool yo ballingadi tiap nga, a nen ngan kalon di ye. Ngan kumata le bet kayei nen nga, ngan ole Maro ikamata ngan lono dook mata pang ye dada kiang yo kayei i.

⁴² “Ato, ang di Paresi nga, ken kakamatang dook leu! Ang ngan kapoto so maitiap kiang yo ben laki le lombo le kudu ke kumu kiang nga, le iken ye budanga sangaul, motong la kakaua budanga atu pang Maro. Bong nga gelei bet

kakarata betanga ke di diemu ye dada yo dook mata moolmool nga tiap, inbe lomu pang Maro mai san tiap lapau nga? Ngan kumata bet kayei dada yo dook mata nen nga, le ipa ye urata kiang tina yo kayei kanakana nga, ngan matin nga le dook mata san.

⁴³ “Atoo, ang di Paresi nga, ken kakamatang dook leu! Ang ngan bet kalo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan lomu bet le lo kawur dama ye kakawa kidi tooltool yo edi maimai nga. Inbe lomu bet la kapa ye ni ke yawaringi so, a nen ngan di tooltool bet tikamatang nga, ngan tiwete lo ponana kidi pang.

⁴⁴ “Atoo, ken kakamatang dook leu! Ang ngan dawa ben gomo ke matenge yo iken tana lono le di tooltool lodi galanga ye tiap a tipa pono i.”

⁴⁵ Motong tool kuto mai atu ke wer ke Maro i, in iraua betanga ke Yesu nen, “Ona tiap! Pannoon-goo, betanga kiong tina kuwete nga, ngan betanga medana leu le kugarungam ye lapau sa.”

⁴⁶ Motong la Yesu iwete panga nen, “Atoo, ang di kuto maimai ke wer ke Maro nga, ken kakamatang dook leu! Ang ngan kapaloko so moonoo alunu san ilo di tooltool podi le tisak ye solanga ki. Bong ang tapmu nga gelei lomu bet katara bemu boroborene atu la kalon di ye so moonoo tani yo tisola in tiap nga?

⁴⁷ “Atoo, ken kakamatang dook leu! Ang ngan kakarata agoro ke matenge pang di Maro koonoo yo mugu ngan di sasa kiang tiraumatamata di nga.

⁴⁸ Ngan dada tina yo kayeii i, in ipaposang ben ang ngan lomu ponana yo di sasa kiang tiraumatamata di Maro koonoo a timmata nga, ngan la le

lomu tut di a bet kakarata agoro kidi matenge pang di nga.

⁴⁹ Ye punu in la le Maro ye taunu itoo lo galanga ki a iwete nen, ‘Nga ole awanga di Maro koonoo inbe di aposol kiau a tila pang ye di, bong ole di tooltool tikamata di yo titoo au nga, le ole tigarung di kapala, inbe di kapala ngan tiraumatamata di le timmata.’

⁵⁰ Ngan nen le ang tooltool yo dookoot kanepeng, ngan ole Maro iyemenai ang ye di Maro koonoo tina yo karaumatamata di a rara kidi imati nga, yesoo bong ang ngan katoo dada kidi sasa kiang yo tiyei mugu nga. Ngan di sasa kiang tina ngan tiyei dada dook tiap nen ye kene tani yo Maro itara tana ye in le se dookoot nga.

⁵¹ Le dada dook tiap tani in imadit ye kene yo Kaen iraumata Awel ye i, in le ise ye Sakaria yo di tooltool tiraumate kataunu ke bareme mai ke sungunu inbe pat gauningi ke paroranga so pang Maro ye i. Le moolmool, ang tooltool yo dookoot kanepeng, ngan ole Maro iyemenai ang ye dada dook tiap le imot yo di sasa kiang tiyei nga.

⁵² “Atoo, ang di kuto maimai ke wer ke Maro nga, ken kakamatang dook leu! Ang ngan kawono kala dada ye di tooltool le ke bet lodi galanga ye Maro tiap. Ngan ang tapmu ngan katoo dada tani tiap, inbe kawono kala dada ye di tooltool kapala yo tikapge bet titoo dada tani in nga.”

⁵³⁻⁵⁴ Yesu iwete nen a imot, motong la igege di sila tinepe rumu lono, inbe ipas a idu tana. Ngan di kuto maimai ke wer ke Maro tina tiye di Paresi katedi malmal panga dook, le nga ye kene tani in tisere dada yo bet tiwete mur ye a tisopo koodi

panga ye betanga i, inbe titoru ye torungu matana matana, a bet nen ngan tipalonga too, ole koon kapsap ye betanga sa bet tikan paseme ye, too tiap.

12

Kakauwai Yang Dook Ye Di Paresi (Matiu 10:26-27)

¹ Ye kene tani in di tooltool alunu le alunu san le ke bet takinkat di tiap ngan man tigaua a tiparlokoloko le kapala tikododo lo di diedi kedi pono. Motong la Yesu imadit tina le iwete pang di galiunu mugu nen, “Ken kakauwai yang dook leu ye yis kidi Paresi. Yesoo, dada dook tiap kidi yo ke kaplungunu in dawa ben so mai tiap tani yo tataru lo ye porong ngan iyeie porong a isung le imot i.

² Ngan so tina le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana a bet nen ngan di tooltool tikamata. Inbe betanga yo titarkoo le di tooltool ke bet tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye.

³ Ngan nanga, betanga tina yo katarkoo inbe kawetewete ye todo lono nga, ngan ole pombe mallangana le di tooltool tilongo. Inbe betanga yo kanepe rumu lono a ang tapmu kamangunngun ye lo talngamu nga, ngan ole du tikodo malala katene, inbe tikaua bingi ye pang di tooltool le imot a tilongo.

⁴ “Di tooltool kiau nga, awete pang nen, ken katattadai di tooltool yo bet tiraumatamatang, bong pang dama ni nga, ngan o ke bet tiyeie so sa mulu pang tiap nga, ngan be.

⁵ Bong nga bet apaposo sei tool yo bet katattadaii i, in Maro. Yetaleu in la bet katattadaii i, yesoo kumata bet iraua tool atu le imata nga, ngan ye in gurana ki ke bet ikatte tool tani, in idu ye malala ke masngana. Le awete pang nen, ken katattadaia Maro leu.

⁶ Kakamata, di man maimai tiap nga, ngan di tooltool tiyimi limi ye pat kooroonoo ru leu. Bong man tina ngan Maro ke bet lon kalli atu tiap.

⁷ Ngan nanga, ken katattadai be, yesoo ang nga kallos di man yo maimai tiap nga le imot. Maro lon galanga yang dook mata san, le kinkatingi ke kutomu raunu nga, ngan lon galanga ye le imot lapau.”

*Bet Tayei Yesu Di Galiunu Nga, Ngan Moomoodoo Be
(Matiu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ Yesu iwete mulu pang di nen, “Awete pang nen, sei tool bet iwetewete ek pang di tooltool la mallangana bet ye in au galiuk nga, ngan Tool Moolmool ke Maro lapau, ole iwete ene pang di bangabangana ke Maro bet ye in galiuk moolmool.

⁹ Bong sei tool bet ipataukala ek ye di tooltool bet ye in galiuk tiap i, in ole Tool Moolmool ke Maro ipataukala ene ye di bangabangana ke Maro bet tool in galiuk tiap lapau.

¹⁰ Sei tool bet iwete mur ye Tool Moolmool ke Maro nga, ngan Maro ole igiri sennene ki. Bong sei tool bet ikan paseme Maro Amunu Silene ye betanga dook tiap nga, ngan Maro o ke bet igiri sennene ki pitiap yege.

¹¹ “Ngan ye kene yo tikau ang bet kalo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a bet lo kakodo dama kidi kuto maimai yo matadi kala di Yuda, ngan ken lomu madoko ye betanga yo bet kawete a karau betanga kidi ye, ngan be. Too, bet tikau ang lo kakodo dama kidi tooltool edi maimai nga, ngan ken lomu madoko ye dada yo bet karau betanga kidi ye, ngan be.

¹² Yesoo ye kene tani in Maro Amunu Silene ole ipasongosongang ye betanga yo bet kawete nga.”

Kattenge Betanga Ke Tool Balingana Atu

¹³ Motong la di tooltool malala mai tina, ngan atu imadit le iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, au i tamak imata oo. Le lok bet kuwete pang took mai i a ipoto so yo ke tamamam nga, le kapala panga, inbe kapala pau.”

¹⁴ Bong ngan Yesu iwete panga nen, “Tool kiau, ngan sei itarau bet ayei tool mai, inbe akarata betanga kiang angru, a bet nen ngan apoto so kiang i?”

¹⁵ Motong la Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina nen, “Ken kakamatang dook leu! Bet tiap nga, ngan ole so matana matana ke tana i ikap matamu. Ngan kumata bet so kiang alunu mata nga, ngan ole so tina ngan ilonang balai bet kanepe ye nepongo dook mata nga?”

¹⁶ Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, “Tool ballingana atu in ipe so du kumu ki, ngan ipu le itar kanono alunu kaiye.

¹⁷ Le nga ye taunu lon wetewete nen, ‘Nga ole ayei balai? Au i, badabada kiau sa lono koonoo ke

bet akap kaningi kiau tina ngan man atar lo lono, ngan tiap.’

¹⁸ Motong la iyei ne, ‘Urata yo bet ayeii i, in nen. Ole asaua badabada kiau nga, inbe are mulu le maimai dook, a nen ngan atar kaningi kiau le imot ye kapala, inbe so kiau ye kapala.

¹⁹ Lo ngan bet au tauk awete pau nen, “Dookoot nga la so kiau alunu san le ole iken kaiye ye rai alunu nga. Ngan nanga, dookoot nga ole amaryoo a awur leu, inbe kanakana ngan ole lok ponana a akan be ayin leu.” ’

²⁰ “Bong ngan Maro iwete panga nen, ‘Barau, ong i tool kapa moolmool sa. Ye bong yo katai i, ngan ole kumata. Lo ngan bet so tina le imot yo kuwinnoko pong ong taum nga, ngan ole sei bet ikap i?’ ”

²¹ Motong la Yesu iyei ne, “Ngan so yo nen nga, ngan ole pombe pang ye di tooltool yo lodi pang so ke Maro tiap, inbe lodi bet tigaua so yo ke tana nga a bet nen ngan ballingadi ye nga. Bong ye balingi le so kidi tina nga, ngan Maro ikamata di ye ngan tinepe dawa ben di tooltool ballingadi tiap.”

*Ken Lomu Madoko Be
(Matiu 6:25-34)*

²² Motong la Yesu iportak pang ye di galiunu tina, inbe iyei ne, “Le nga bet awete pang nen, ken lomu madoko ye nepongo kiang ke tana i, ye so yo bet kakap a kakan, nga be. Inbe ken lomu madoko ye tinimu ye so yo bet kawit a itarkoo tinimu, nga be.

²³ Yesoo, ye Maro matana nga, ngan nepongo kiang, in so maiyoko, bong so yo bet kakap a

kakan, in so mai tiap. Inbe tinimu nga lapau, ngan illoso so yo bet kawit a katarkoo ye nga.

²⁴ Kakamata di man yo balu nga. Di ngan tikapgi so kumu le itar kanono, lo ngan bet lo tigogo kanono, ngan tiap. Inbe di ngan ke bet tire rumu too badabada yo bet titar kaningi kidi ye nga, ngan tiap lapau. Bong Maro ye taunu la ipakan di i. Le awete pang nen, ang di tooltool nga, Maro ikamatang ben ang nga kallos di man ye matana.

²⁵ Ngan nanga, bet ang tina ngan atu lon madoko ye so yo bet iloni ye nepongo ki ke tana i nga, ngan ole gelei, urata tani yo iyeii nen i, in ole iloni ye nepongo ki a iseke kasin pang dama a ila, too? O tiap!

²⁶ Ngan so maitiap yo nen ngan ke bet kayei tiap nga, ngan gelei a lomu madoko mata ye so matana matana kapala nga?

²⁷ “Oo, kakamata di ool yo tisup nga. Di tapdi ngan tiyei toko urata sa bet tika-rata moro pang di ye, ngan tiap. Bong nga bet awete pang ye tool kuto mai yo Solomon i. Ye in tool ballingana, le moro ki yo itar lo tinini nga, ngan dook mata san. Bong di ool tina nga, ngan moro kidi ngan dook mata le dook mata ki taunu le illos moro yo ke Solomon nga.

²⁸ Atoo, ang nga katara lomu medana pang Maro mai mata tiap. Kakamata, dingding sorok yo ke bet tikodo katai nga leu, e mongmong ngan tisaput a tikatte lo ei ikan di nga, ngan Maro ikap moro dook mata pang di. Le gelei, ang nga o ke bet ikap moro dook mata pang tiap, too? O tiap! Dada dook mata yo bet iyei pang ngan ole illos dada dook mata yo iyei pang di ool le dingding nga.

²⁹ Ngan nanga, ken lomu kap gogo urata matana matana a lomu madoko ye so yo bet kakan le kayin nga be.

³⁰ Yesoo, di tooltool ke tana i yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan lodi kap gogo dada bet tikap so yo nen nga. Bong ang nga ken kayei nen be, yesoo Tamamu in lon galanga ye soo so kamaka ye, ngan oo.

³¹ Bet nen ngan dada dook mata yo bet kayeii i, in nen. Kakau ang pang Maro a matan kalang ben ang ngan di tooltool ki. Ngan kumata le bet kayei nen nga, ngan ole ikap so tina nga le imot pang.

³² “Ang nga ben di asara yo edi sipsip nga, ngan budanga maitiap atu. Bong ken katattadai be, yesoo Tamamu in lon ponana bet ole ikau ang lo kagaua ye di tooltool yo bet matan kala di nga.

³³ Le bet nen ngan kayawar so kiang nga pang di tooltool a tiyimi, a nen ngan kakap pat ki a kalon di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le bet kayei dada dook mata nen nga, ngan balingi dook mata yo bet Maro ikap pang ye urata kootoonoo kiang nga, ngan la iken ye malala ki ngo. Ngan balingi tina, ngan ole iken dook dawa ben katar lo ye depe medana ke tarungu pat yo ke bet imin tiap i. Le ke bet ilene tiap, inbe di tooltool ke pinnau ke bet tipinau tiap, inbe di rapa ke bet tigarungu tiap lapau.

³⁴ Ngan ye ni tani yo so dook mata kiang iken ye i, in ole kagaua lomu le imot pang ye lapau.”

Kakaratang Dook Lo Ngan Bet Kanam Ye Mungelenge Ke Yesu

³⁵ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Kakaratang bet kayei urata pau nga, ngan kawit mala kiang dook le imede, inbe kalanga sul kiang a ilolo.

³⁶ Le kayei ben di tooltool kapraingi yo tinam a titar matadi ye tool mai kidi yo ila ye kaningi ke kerenge i. Ye kene yo bet imulu a iman le bet ipitpiti dada nga, ngan le palbe leu be tiso dada panga.

³⁷ Kumata le tool mai tani in imulu a iman le bet ikamata di kapraingi ki tina ngan matadi rere go nga, ngan ke bet lodi ponana dook. Awete pang moolmool nen, tool mai tani in ole lon ponana ye di kapraingi ki tina, le ole ye taunu iwiti mala ki le imede, inbe iwete pang di a tiwur le tiwakaia kakawa ke kaningi so, inbe irai so pang di a tikan.

³⁸ Ngan kumata bet tool tani in imulu bong kataunu, too pang malama tareke ipadu tamoto, le bet ikamata di kapraingi ki bet matadi rere go nga, ngan ole di kapraingi ki tina ngan lodi ponana.

³⁹ Bong ole lomu galanga nen. Kumata bet rumu taunu in lon galanga ye soo lal yo tool ke pinnau in itaru bet man isaua rumu ki ye in nga, ngan ole ikodokala rumu ki, a bet nen ngan tool ke pinnau o ke bet isaua rumu ki a ilo lono tiap.

⁴⁰ Ngan nanga, ang nga lapau kakaratang dook, lo ngan bet kanepi, yesoo Tool Moolmool ke Maro ole isi ipatakrain ang ye lal atu yo ang nga lomu tar bet o isi ye tiap i.”

*Kattenge Betanga Ke Kapraingi Dook Mata
Inbe Kapraingi Dook Tiap
(Matu 24:45-51)*

⁴¹ Motong Pita itoro Yesu nen, “Tool Mai, nga bet atorong ye betanga yo kotte pam i. Ngan kuweta pam leu, too kuweta pam amye di tooltool nga le imot?”

⁴² Motong la Tool Mai iraua betanga ki nen, “Tool mai yo bet ipa ye panga mooloo, in ole itara tool balai bet matan kala so ki, inbe ikap kaningi pang di kapraingi ki kapala ye lal tani yo itaru panga i? Ye in ole ikamata di kapraingi ki tina ngan atu yo lon galanga ye urata inbe itoo betanga ki dook mata i, in la bet itaru i.

⁴³ Le kumata bet kapraingi tani in iyei urata dook mata nen leu, le bet tool mai ki imulu a iman pombe le ikamata urata tina yo iyei nga, ngan kapraingi tani in ke bet lon ponana.

⁴⁴ Awete pang moolmool nen, tool mai ki ole itaru le iyei kuto mai a bet matan kala so ki nga le imot.

⁴⁵ Bong kumata bet kapraingi tani in ye taunu lon wete nen, ‘Tiap. Tool mai kiau ni ngo ipa ye panga mooloo le o iman tarrai tiap,’ le nga imadit tina ngan le irau sorok di kapraingi kapala yo tamoto le garup nga, inbe ikan le iyin ran medana a kuton moo ye.

⁴⁶ Ngan ole tool mai ki imulu a iman ipatakraii ye ke atu yo kapraingi ki tani in lon tar bet o iman ye tiap i, inbe ye ke matana yo lon galanga ye tiap i. Le kumata bet tool mai ki tani in iman ikamata yo iyei nen nga, ngan ole isaputputu le morrana, inbe ikatte du ye di tooltool yo titara lodi medana tiap nga.

⁴⁷ “Tool kapraingi yo bet lon galanga dook ye tool mai ki in lono, bong ipare tiap, inbe iyei soo

so yo tool mai ki lono bet iyei, ngan tiap nga, ngan ole tool mai ki tani in irauu le gurana.

⁴⁸ Bong tool kapraingi yo lon galanga ye tool mai ki tani in lono tiap, inbe iyei urata dook tiap yo ke bet ikaua koro ye nga, ngan ole tool mai ki irauu mosmos leu. Le di tooltool yo Maro ikap so alunu pang di nga, ngan ole iwete pang di bet tipamulu so alunu tina ngan panga mulu. Kumata bet di tooltool tikap so alunu pang tool atu a titar lo bene nga, ngan ole titoro tool tani bet ipamulu so alunu san pang di.”

*Yesu Isi Bet Si Igelpoto Di Tooltool
(Matiu 10:34-36)*

⁴⁹ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Au i asi nga bet si apata ei ye tana i. Le au i lok nen, bet ei i ilolo a bet nen ngan ikan tarrai so.

⁵⁰ Bong dookoot nga urata dook tiap masngana ole pombe pang yau, le au i lok moo mai san, le ole anepe nen le talo ye lal yo bet masngana tani in imot ye i.

⁵¹ Ngan lomu tarau bet asi tana i nga, ngan bet si agauagaua di tooltool a tinepe ye lo silene, too? Tiap yege! Awete pang nen, au i asi nga bet si agelpoto di tooltool.

⁵² Le dookoot katai a ilo nga, ngan di tooltool limi ngan di rara atu, bong di tooltool tina ngan tiparpoto le tinepe ye budanga ru. Le di tol yo tinepe ye budanga atu nga, ngan ole tikadon di yo ru nga. Inbe di ru yo tinepe ye budanga san nga, ole tikadon di yo tol nga.

⁵³ Di ngan ole tiparpoto le tinepe kidi kidi nen, le kase tamoto in ole tamana ikadoni, inbe ye lapau

ole ikadono tamana. Inbe kase garup in ole tinana ikadoni, inbe ye lapau ole ikadono tinana. Inbe tool kase tamoto tani in tinana ole ikadono natunu tamoto tani in rimana, inbe garup tani lapau, in ole ikadono roonoo garup tani.”

*Di Tooltool Lodi Galanga Dook
Ye So Yo Bet Pombe, Ngan Tiap
(Matiu 16:2-3)*

⁵⁴ Motong la Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina ngan nen, “Kumata bet kakamata eng tene itun ke yoro punu nga, ngan ole pattu leu be kawete ne, ‘Nga bet ki imol.’ Ngan ole ki imol moolmool.

⁵⁵ E bet kakamata karaka ipa le dongana popobe nga, ngan ole kayei ne, ‘Nga bet rai mai a ke isini.’ Ngan ole ke isini moolmool.

⁵⁶ Awete pang nen, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa. Ang nga kakamata so yo ke lang le tana nga, ngan lomu galanga dook ye so yo bet pombe nga, bong nga gelei a kakamata so yo dookoot Maro iyei a pompombe nga, bong lomu galanga ye tiap nga?”

*Ong Taum Kukarata Betanga Pang Koi Kiong
(Matiu 5:25-26)*

⁵⁷ Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, “Nga gelei bet ang tapmu nga matamu too dada le noononngoo dook mata yo bet kayei, ngan tiap nga?”

⁵⁸ Kumata bet koi kiong ikau ong bet kala pang ye tool kuto mai ke karatanga betanga nga, ngan kene yo bet angru kapa dada go nga, ngan kutor tomonaii a bet nen ngan angru kakarata betanga

a kaparsogorai inbe kagau lomu mulu. Ngan kumata le bet kuyei nen tiap nga, ngan ole iyolong kulo ye tool ke karatanga betanga, lo ngan bet tool ke karatanga betanga tani in itarong kulo ye gaunu ki bene, a nen ngan itarong kulo ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono.

⁵⁹ Awete pong nen, taukam dada yo bet kupas a kusi tana ye i. Bong ole kunepe so rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani in lono, le lo kuyimi porai pat pi yo titar pong bet kuyimi rumu tani in ye nga, ngan le imot, ngan la bet kusi tana nga.”

13

Kaportak Lomu Mulu Pang Maro, Ngan La Bet Kallemu Tiap Nga

¹ Yesu iwetewete pang di a imot, motong la di tooltool pattu yo titar talngadi ye betanga ki nga, ngan tigasa panga ye Pailot yo iwanga di tooltool ki ke patokongo la tiraumata di tooltool ke Galili pattu nga. Ngan ye kene tani in bet tiparoro so pang Maro lapau. Ngan nen le rara kidi imati a idu igaua pa ye rara kidi asara tina yo bet tiyei paroranga ye pang Maro nga.

² Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Lomu balai ye di tooltool ke Galili tina yo tiraumata di a timmata nga, ngan di tooltool dook tiap ke geingi sennene le tillos di tooltool kapala yo ke Galili, ngan la tiyei dada nen pang di nga, too?

³ Tiap! Bong awete pobe pang nen, kumata bet kaportak lomu mulu pang Maro tiap nga, ngan ole Maro igarungang gaongo leu dawa ben di tooltool ke Galili tina yo tiraumatamata di nga.

⁴ Inbe lomu balai ye di tooltool sangaul inbe balana limi be tol ke Yerusalem yo rumu mooloo ke Siloam iduku du ikaltoo di a timmata nga? Ngan lomu tar bet di ngan tooltool dook tiap ke sennene le tillos di tooltool kapala yo tinepe Yerusalem nga, too?

⁵ Tiap! Bong awete pobe pang nen, kumata bet kaportak lomu mulu pang Maro tiap nga, ngan ole Maro igarungang gaongo leu dawa ben di tooltool ke Yerusalem tina yo rumu iduku du irau di nga.”

Kattenge Betanga Ke Kai Yo Ipu Tiap I

⁶ Motong la Yesu ikatte betanga atu mulu pang di nen, “Tool atu in ipe kai yo ene pik in ye kumu ki ke ooroo yo ene wain i. Motong ye kene atu ngan ila bet la matan sarai kai pik tani in kanono, bong ila ngan ikamata toko kanono siap.

⁷ Motong la iwete pang tool ki yo itaru bet matan kala kumu ki i. Iyei ne, ‘Ai, ye rai tol ngan aman bet man matak so kai pik kanono, bong ipu tiap, le taukan kanono. Le ke bet ikodo nen a ikap sorok tana gorengana tiap. Le kutara a idu tana.’

⁸ “Motong la tool tani yo matan kala kumu ki i, in iyei ne, ‘Tool mai, ngan dook mata, bong au i lok bet ikodo kasin ye rai atu mulu ngan, inbe akel tana ke punu ngo a atar asara tedi sa ilo punu, inbe takamata toka ngan.

⁹ Kumata bet talo ye rai san pang dama i, le bet ipu a itar kanono nga, ngan o dook mata. Bong kumata bet ipu tiap nga, lo ngan bet kuwete a atara du tana.’ ”

*Yesu Ikarata Garup Atu Yo Matamatenge Ikauu I,
In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu*

¹⁰ Lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga Yesu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo ipatomonai di tooltool yo tigaua ye sungunu nga.

¹¹ Ngan garup atu yo inepe ye gaongo lapau i, in so sidi iyeei le matamatenge mai ikauu ye rai sangaul inbe balana limi be tol. Le udut turana ki ikoi le ke bet ipa tot tiap.

¹² Le nga Yesu ikamata, motong la koonoo panga a iman pang ye, man iwete panga nen, “Garup, matamatenge kiong in ole akarotong ye, ngan ole tinim dook mata mulu.”

¹³ Motong la ipaloko bene lo garup tani in pono, ngan le pattu leu be ipadunu le lo ikodo tot le tina lon ponana, inbe iyitmaka Maro ene.

¹⁴ Bong tool kuto mai yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo i, in ikamata Yesu yo ikarata garup tani in ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, le tina katen malmal dook. Motong la iman tina le iwete katkat pang di tooltool tina ngan nen, “Ai, ke yo ke urata nga, ngan limi be atu leu. Le lomu bet kaman bet man tool atu ikaratang ye matamatenge kiang a tinimu dook mata mulu nga, ngan kaman ye ke tina ngan. Bong kaman ye lal kidi Yuda ke sungunu bet man ikaratang ye matamatenge kiang be.”

¹⁵ Motong la Tool Mai iraua betanga ki nen, “Ona tiap! Ang nga di tooltool ke kaplungunu sa. Ngan gelei bet ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan kala kapolo ooro ye di asara kiang yo bulumakau

le donki ngan ye rumu kidi, inbe kadede di bet du tiyin ran nga?

¹⁶ Ngan garup i sasa ke Awaram, bong Satan igarungu le matamatenge ikauu ye rai sangaul inbe balana limi be tol oo. Ngan nanga, kumata lok bet aloni a agiri matamatenge tani in ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan ole gelei, bet ayei nen nga, ngan dook tiap, too?”

¹⁷ Ye kene yo Yesu iwete pang di nen ye in nga, ngan le di koi ki moomoodi dook tiap yege. Bong di tooltool kapala ngan tikamata urata dook mata tina yo iyei nga, ngan le lodi ponana kaiye.

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Mastet Patunu Inbe Ye Yis

(Matiu 13:31-33; Maka 4:30-32)

¹⁸ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben soo so? Too, ole ananpootoo ye soo so, a nen ngan lomu galanga ye nga?”

¹⁹ Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben kai yo ene mastet, in patunu. Ngan tool atu ikaua mastet patunu tani in la ipe du kumu ki, ngan le isup le lo iyei ben kai somai. Inbe itar bene somaimai le di man yo tiro lang katene nga, ngan man tire giniu kidi ye a tinepe ye.”

²⁰ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Dada tani yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole ananpootoo ye soo so mulu?”

²¹ Nga ole ananpootoo ye yis yo tataru lo ye porong ngan iyeii a isung i. Garup atu ikaua so mai tiap tani a itaru ilo ye porong tina maiyoko

in a ipargarungnaini ye, ngan le iyeie porong tani a isung le imot.”

Dada Yo Bet Talo Pang Ye Malala Ke Maro I, In Mai Tiap

(Matiu 7:13-14, 21-23)

²² Motong la Yesu imadit mulu bet itoo dada a ilo pang Yerusalem nga, ngan le lo pombe ye malala maimai le malala kakase kapala yo ikenen dada nga, inbe ipatomonai di tooltool.

²³ Le nga tool atu itoru nen, “Tool Mai, ngan pang dama ni nga, ngan ole di tooltool kasin leu la bet Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap tani yo bet igarung di i, too?”

Motong la Yesu iyei ne,

²⁴ “Awete pang nen, dada yo bet ilo pang ye malala ke Maro i, in mai tiap. Le guramu a bet nen ngan kapa ye dada tani in a kalo. Yesoo, di tooltool alunu kaiye la ole tikapge bet titoo dada tani in a tilo nga, bong o ke bet tilo tiap.

²⁵ Ngan pang dama ni ngan rumu taunu ole iman tina le itiukala dada, inbe kaman le man kakodo ke diki a kapitpiti dada, inbe kayei ne, ‘Tool Mai, kuso dada pam.’

“Bong ngan ole iraua betanga kiang nen, ‘Ang nga kapa ke ngai? Au i lok galanga yang pitiap yege.’

²⁶ “Lo ngan bet kawete panga nen, ‘Ona tiap! Am tina nga la kuman malala kiam man kupatomonai am inbe am yong tagauagaua ye kaningi le yin-ungu nga, e nga gelei bet lom sarrara yam nga?’

²⁷ “Bong ngan ole iwete pang nen, ‘Ang nga ke soo malala? Atoo, au i lok galanga yang pitiap

yege. Ang nga di tooltool ke geingi dada dook tiap, le kakoo yau a kala!’

²⁸“Ngan ole kala bet matamu lo ngan kakamata Awaram ye Esaka ye Yakop tiye di Maro koonoo yo ke mugu nga, ngan tilo tigaua di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. Bong ang tapmu ngan ole tingangang a du kanepé diki, a bet nen ngan katangtang, inbe kakanen dongamu a iparrasa.

²⁹Inbe di tooltool yo tipa ye ni mai le imot nga, ngan ole timan a tilo lo tiye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan tigaua, inbe tiwur a tikan so.

³⁰Ngan nanga, di tooltool yo dookoot ngan tikimur nga, ngan ole tise le lo timugu. E di tooltool yo dookoot ngan timugu nga, ngan ole tidu le du tikimur yege.”

*Yesu Lono Pang Yerusalem Mai San
(Matiu 23:37-39)*

³¹Ye kene tani in di Paresi pattu timan le man tiwete pang Yesu nen, “Ai, nga ole kugege ni, inbe kula pang ye ni sa mulu ngan, yesoo Erot ni ngo lono bet ole iraumatong a kumata.”

³²Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Kala kawete pang gaunu gok ni nen, ‘Katai inbe mongmong nga, ngan ole anganga di so sidi yo tinepe ye di tooltool nga, inbe akarata di tooltool yo mata-matenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu. Le malama ngan la bet ayei porai urata kiau le imot nga.’

³³Bong katai inbe mongmong bet malama ngan ole apa le ikenen leu a alo pombe, yesoo ni sa mulu bet tiraumata Maro koonoo ye tiap. Ni ataleu yo bet tiraumate ye le imata i, in la Yerusalem ni.”

³⁴ Motong la Yesu tani in iparau nen, “Atoo, Yerusalem, Yerusalem, ong i la di tooltool kiong tiraumatamata di Maro koonoo a timmata, inbe tikap pat a tikatmatamata di tooltool yo Maro iwanga di a timala pang yong nga. Inbe ye lal alunu ngan au i lok bet agaua di tooltool kiong a tigaua le imot yau, dawa ben tareke tinana igaua di natunu a ipatud di ye balini nga. Bong di tooltool kiong lodi bet timan tigaua yau tiap.

³⁵ Le kutar talngam a kulongo, ole Maro igege bareme mai kiong ke sungunu tani a ilo, inbe bareme tani in sila iken sorok. Awete pong nen, dookoot nga o ke bet di tooltool kiong tikamatau mulu tiap, le ilo ye lal yo bet tiyei ne, ‘Maro kuyeie urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.’[☆]”

14

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Tinin Sarer I, In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu

¹ Ye kene atu in lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga Yesu ilo bet lo ikan so ye rumu ke tool kuto mai atu kidi Paresi nga, ngan di tooltool matadi ikenen ye bet tikamata ole iyeie so sa lapau, too tiap.

² Ngan tool atu yo tinin sarer i, in inepe potai pang ye Yesu lapau.

³ Le nga Yesu ikamata tool tani, motong la itor di kuto maimai ke wer ke Maro tiye di Paresi nen, “Ai, nga bet atorang. Wer ke Maro iwete balai, bet

---

[☆] **13:35** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:26

takarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan ye lal kidi Yuda ke sungunu lapau, too tiap?”

⁴ Bong ngan tiwete toko betanga siap. Tipas le tipalongo leu. Le nga Yesu ipaloko bene lo ye tool tani in a ikarata ye matamatenge ki le tinini dook mata mulu, motong la iwete panga bet ila pang ni ki nga.

⁵ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Kumata le ang tina ngan atu bet natunu, too asara ki yo bulumakau, in bet imol du ran kelingi atu lono ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan ole gelei, palbe leu be la kayit tarrai a ise ete mulu, too?”

⁶ Ngan le tirau toko betanga ki pitiap yege.

Ong Taum Kuyitmakong Be

⁷ Ye kene tani in Yesu ikamata di tooltool yo tikiu di a tise rumu lono ye mailang tani in nga, ngan lodi bet lo tiwur ye kakawa yo bet di tooltool edi maimai ngan tiwur ye nga. Le nga ikatte betanga atu pang di nen,

⁸ “Kumata bet tool atu ikiu ong a kula ye mailang ke kerenge nga, ngan ken katem ro lo kuwur ye kakawa kidi tooltool yo edi maimai nga, ngan be. Yesoo, ole nen ngan bet mailang taunu tani in ipootoo tool san yo ene mai le illosong i, in ye la bet lo iwur ye kakawa tani i.

⁹ Le kumata bet kuyei nen nga, ngan mailang taunu yo ikiu ang angru i, in ole man iwete pong nen, ‘Tool kiau, kumadit ye kakawa in a kuwi pang tool i a iwur ye.’ Ngan ole moomoom a kumadit le kukoo du kuwur meneng mur yege ni.

¹⁰ Ngan nanga, kumata bet tool atu ikiu ong bet kula ye mailang ki nga, ngan kulo le lo kuwur ye

kakawa yo ke mur nga, a bet nen ngan tool tani yo ikiu ong i, in iman le bet man ikamatong nga, ngan ole iwete pong nen. Iyei ne, 'Atoo, tool kiau, kumadit a kulo le lo kuwur ye kakawa dook mata meneng ke dama ngo atu.' Ngan kumata le bet iyei nen pong nga, ngan ole iyitmaka em la di diem kapala yo kuye di kalo ye mailang tani nga, ngan matadi.

¹¹ Awete pang nen, yesoo sei tool yo ye taunu iyitmaki le ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo ni. Bong sei tool yo ye taunu itaru le idu lopo i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni."

¹² Motong la Yesu iwete pang Paresi tani yo ikiuu bet man ikan so rumu ki i, in nen, "Bet kuki di tooltool a bet kuye di kakan so kemai, too rrai nga, ngan ken kuki di tooltool kiong, too di taim le toom, too di rara kiong kapala, too di tooltool ballingadi yo tinepe potai yong, ngan be. Yesoo, kumata le bet kuye nen nga, ngan pang dama ni nga, ngan ole di lapau tikiui ong ye kanningi kidi, inbe tirau kanningi kiong tina.

¹³ Bong bet kuyeie kanningi kiong atu nga, ngan kuki di tooltool yo ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, inbe di tooltool yo matadi kisis nga.

¹⁴ Di ngan o ke bet tiyeie kanningi sa bet tirau so kiong ye, ngan tiap. Bong Maro ole iyei urata dook mata pong, yesoo pang dama ni nga, ngan ye kene yo Maro bet ipamadit di tooltool noonoodi yo timmata koot ngan le timadit mulu ye ni ke matenge nga, ngan ole iraukol so kiong tina ngan pong."

*Kattenge Betanga Ke Mailang Maiyoko Atu
(Matiu 22:1-10)*

¹⁵ Di tooltool tina yo tiye Yesu tiwur le tiwakaia kakawa ke kaningi so nga, ngan atu ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga iwete panga nen, “Di tooltool yo tilo bet lo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di inbe tiye di tiwur bet tikana mailang tani nga, ngan Maro ole iyei urata dook mata pang di le lodi ponana.”

¹⁶ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Tool atu in iyeie mailang maiyoko, motong la ikiu di tooltool alunu la timan bet man tikana mailang ki tani in nga.

¹⁷ Ye kene yo ikarata kaningi ke mailang tani in a imot, motong la iwanga kapraingi ki bet la iwete pang di tooltool yo ikiu di bet man tikana mailang tani ngan nen, ‘Ai, kaman a tala la kakan so. Kaningi ngo, amkarata a imot oo.’

¹⁸ “Bong di tooltool tina ngan di le imot lodi bet tila ye mailang tani in tiap, le nga di atu atu tiwete lodi pang kapraingi tani. Le nga tool yo ila ye mugu in iwete panga nen, ‘Au i dookoot yege sa ayimi tana atu nga, le nga bet ala akamata. Le asogorai ong nen, o amala ye mailang in tiap.’

¹⁹ “Inbe tool san in iwete panga nen, ‘Au i dookoot yege sa ayimi asara yo ene bulumakau ngan sangaul atu nga, le nga bet ala la ayei toko urata ye di. Le asogorai ong nen, o amala ye mailang in tiap.’

²⁰ “Inbe tool san mulu in iyei ne, ‘Au i dookoot yege sa akere paunu nga, le o ke bet amala ye mailang in tiap.’

21 “Motong la kapraingi tani in ikap betanga kidi tooltool tina, ngan a imulu la iwete pang tool mai ki a ilongo, le katen malmal, le nga iwete pang kapraingi ki tani in nen. Iyei ne, ‘Oo, palbe kula la kutoo dada maimai inbe dada kapala ke malala mai i, le bet kupusyeye di tooltool yo ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo matadi kisis nga, inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan kop di a timan rumu man tikana mailang kiau i.’

22 “Ngan kapraingi tani in itoo tool mai ki koonoo, inbe la ikap di tooltool tina a timan rumu. Bong ikamata rumu ngan ipon tiap, le nga la iwete pang tool mai ki tani in nen, ‘Tool mai, kumata nga, atoo koom bet akap di tooltool tina a tise rumu, bong rumu lono mai la iken sorok go i.’

23 “Motong la tool mai tani in iwete pang kapraingi ki nen, ‘Kupa le kukapusu malala mai i, inbe kudu kutoo dada kakase ngo, inbe la kudada koongoo ke kumu le bet kumata di tooltool sa nga, ngan kuwete le koom mede pang di a tise, a bet nen ngan rumu kiau i ipon dook ye di tooltool yo bet tikana mailang i nga.

24 Awete pong nen, di tooltool yo akiu di mugu bet tise ye mailang kiau ngan le tise tiap nga, ngan o ke bet tikan toko kaningi naunu ke mailang i pitiap yege.’ ”

*Matam Too Ong Dook, Lo Ngan Bet Kutoo Yesu
(Matiu 10:37-38)*

25 Di tooltool malala mai san la titoo Yesu a tiye tipa nga. Le nga iportak bet iwete pang di nen,

26 “Kumata tool atu lono bet man itoo au, bong lono yo itaru pang tamana le tinana, inbe rimana le di natunu, inbe di lini le taini, inbe ye taunu nepongo ki in mai mata le illoso lono yo itaru pau in nga, ngan o ke bet iyei au galiuk tiap.

27 Inbe sei tool yo lono bet isolu urata moonoo ben kai palasingi ki, a itoo au tiap i, in o ke bet iyei au galiuk tiap lapau.

28 “Ngan kumata tool atu lono bet ire rumu mooloo atu pang di tooltool yo itar di bet matadi kala kumu ki nga, ngan ole iwur inbe lon kaua urata dook ye pat pi yo bet iyimi renge ke rumu tani in ye nga. A nen ngan matan too, ole pat ki tina ngan ige renge ke rumu tina yo iyimi ngan bet ire ye le imot, too tiap.

29 Kumata le iyei nen tiap, inbe ikel sawa a ipatokodo leu, inbe rumu tani in kanono o ke bet ire le imot tiap nga, ngan ole di tooltool tikamata urata ki nen, le tiyei sere ye a tingeleraii.

30 Inbe ole tiwete nen, ‘Atoo, kakamata tool ni too, katen ro ye renge rumu ki ngan iyeisa ole ire le imot.’

31 “Ngan gaongo leu, kumata tool kuto mai yo matan kala tana mai atu i, in lono bet la iye tool kuto mai san tipatoko nga, ngan o ke bet imadit tina le ila la yeru tipatoko tiap. Bong kulkulunu ngan ole iwur, inbe lon kaua urata dook ngan, yesoo ye taunu in tooltool ki ke patokongo ngan kinkatingi kidi ben 10,000 leu. E tool kuto mai san yo bet man ipamaditi patokongo i, in di tooltool ki ke patokongo ngan kinkatingi kidi ben 20,000. Ngan nen le tool kuto mai tani in ole lon wete nen,

‘Ai, bet amadit ye patokongo nga, ngan ole gurak le allosso kuto mai san ni ye patokongo i, too tiap?’

³² Ngan kumata bet tool kuto mai tani in lon kaua urata le lon tar bet o ke bet illosi tiap nga, ngan ye kene yo kuto mai san tani in inepe manga mooloo go nga, ngan ole iwanga di tooltool pattu a tila bet la tiwete silli kuto mai tani, a bet nen ngan lon sil inbe tikarata betanga ke patokongo tani le imot.

³³ Ngan gaongo leu, kumata ang tina ngan atu bet iwala murini pang so ki ke tana nga le imot tiap nga, ngan o ke bet iyei au galiuk tiap lapau.”

*Kattenge Betanga Ke Tiek Yo Taukan Gurana I
(Matiu 5:13; Maka 9:50)*

³⁴ Motong la Yesu iseke betanga ki mulu nen, “Tiek in so dook mata, bong kumata bet gurana ki imot nga, ngan ole kuyeie tiek tani in balai bet iyei tiek mulu nga?

³⁵ Ngan tiek yo taukan gurana nen i, in dook mata ke bet tatar lo ye asara tedi yo tigaun pang penge so, nga tiap, inbe o ke bet iyeie tana le gurana tiap lapau. Bong bet nen ngan takatte. Sei tool bet talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

15

*Kattenge Betanga Ke Asara Atu Yo Ilene I
(Matiu 18:12-14)*

¹ Ngan di tooltool ke sodanangi pat, inbe di tooltool kapala yo ke geingi sennene mata nga, ngan timan tigaua le tigaliui Yesu, inbe titar talngadi ye betanga ki.

² Le nga di Paresi tiye di pannoongoo ke wer ke Maro tikamata le tikap malmal panga a tiwete mur ye nen, “Ai, tool ni nga gelei a iye di tooltool ke geingi sennene tigauagaua, inbe iye di tikan so nga?”

³ Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen,

⁴ “Kumata le ang tina ngan atu asara ki yo edi sipsip ngan 100, bong bet atu ilene nga, ngan ole igege di sipsip ki yo 99 ngan sila tinepe sorok ye ni kidi yo bet tikanen ye i, inbe ila la ipa a isere tani yo ilene i le lo ipusye.

⁵ Ye kene yo bet la isere sipsip ki tani ilene in le ipusye nga, ngan ole lon ponana kaiye le ole ikauu a itaru lo poopoonoo, inbe itaure a imulu a ila pang malala ki.

⁶ Ngan ye kene yo ila pombe rumu ki nga, ngan ole ikiu di tooltool ki, inbe di tooltool yo tinepe potai ye rumu ki nga, ngan man tigaua, inbe iwete pang di nen, ‘Kaman a man ayang lod ponana, yesoo sipsip kiau atu yo ilene i, in apusye a akauu mulu oo.’ ”

⁷ Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen, lo ponana yo nen ngan gaongo leu ben yo iken ye malala ke Maro ngo. Kumata le tool atu ke geingi sennene bet iportaka lono pang Maro ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan Maro iye di banga-bangana ki ole lodi ponana ye mai san. Ngan moolmool, di tooltool yo 99 nga, ngan ole lodi ponana ye di lapau, bong o lodi ponana ye di mata tiap, yesoo di ngan tooltool noonoodi le taukadi urata yo bet tiportak lodi nga.”

Kattenge Betanga Ke Pat Atu Yo Ilene I

⁸ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Kumata bet garup atu in pat ki silba sangaul atu, bong bet atu ilene rumu ki nga, ngan ole iyei balai? Ole ilanga sul ki a bet ikamata ni ye, inbe ikaua narong a isoraia rumu lono ki, inbe matan sarai dook le lo ipusye pat ki tani mulu.

⁹ Ye kene yo bet isere pat ki tani ilene in le ipusye nga, ngan ole iku di tooltool ki, inbe di tooltool yo tinepe potai ye rumu ki nga, ngan man tigaua, inbe iwete pang di nen, ‘Kaman a man ayang lod ponana, yesoo pat kiau atu yo ilene i, in apusye a akauu mulu oo.’ ”

¹⁰ Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen, lo ponana yo nen ngan gaongo leu ben yo iken ye malala ke Maro ngo. Kumata le tool atu ke geingi sennene bet iportaka lono pang Maro ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan Maro iye di bangabangana ki ole lodi ponana ye mai san.”

Kattenge Betanga Ke Kase Atu Yo Ikoo Ye Tamana I

¹¹ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Tool atu in natunu tamoto ru.

¹² Ngan natunu tamoto yo kase in iwete pang tamana nen, ‘Tamak, au i lok bet kupoto so kiong nga le paru a nen ngan kop yo kiau ngan pau.’ Motong la tamadi ipoto so ki tina ngan le paru, inbe ikap pang di natunu.

¹³ “Le nga tinepe le mooloo tiap, inbe natunu kase tani in iyawar so ki tina ngan pang di tooltool a tiyimi bet ikap pat ye. Motong la ikap pat ki, inbe ila bet la inepe ye tana mai atu yo iken ni mooloo san i. Inbe igiri pat ki tina ngan ye dada dook tiap ki yo iyei nga.

14 Ngan igiri pat ki tina ngan a imot, inbe pitolo maiyoko pombe ye tana mai tani yo inepe ye in le imot, le isere so yo bet ikani i.

15 Le nga tool tani in ila la itoro malala taunu atu bet iyei urata panga. Ngan le tool ke malala tani in iwete panga bet la matan kala di ga ki, a nen ngan ipakan di.

16 Ila, ngan ikamata ooroo puana kulini yo di ga tikan nga, ngan lono bet ikap a ikan lapau, yesoo bong tool sa ikap kaningi panga bet ikan tiap.

17 “Motong la se lon tut, le nga ye taunu lon wetewete nen, ‘Tiap, di kapraingi ke tamak le imot ngo kaningi kidi alunu san bet tikan, bong au naii aman anepe sorok ni, ngan la le bet amata ye pitolo nga!’

18 Le nga, ole amulu a ala pang ye tamak, la awete panga nen, ‘Tamak, au i ayei dada dook tiap ke sennene ye Maro matana, inbe ye ong taum matam lapau.’

19 Le dookoot nga, au i tool dook tiap le ke bet kuki au ye natum mulu tiap, bong bet nen ngan kutarau le ayei urata ben kapraingi kiong nga.’

20 Motong la imadit a ipa mulu pang ye tamana a ila.

“Bong ngan kene yo ipa manga mooloo go nga, ngan tamana ikamata a ikilla, le lono panga mai san. Le imadit tina le idada a ila le la iwarra a lon ponana ye, inbe isomo pangana.

21 “Motong la natunu tani in iwete panga nen, ‘Tamak, au i ayei dada dook tiap ke sennene ye Maro matana inbe ye ong taum matam lapau. Le dookoot nga, au i tool dook tiap le ke bet kuki au ye natum mulu tiap.’

22 “Bong ngan tamana ikiu di kapraingi ki a timan man iwete pang di nen, ‘Oo, palbe be kalo kakaua sousoungu kiau mooloo ni si kasousouo natuk i ye, inbe katara padodo lo ye bene boroborene, inbe kakap loningi ke kede panga a iparir.

23 Lo ngan bet kala la kakaua asara yo ene bulumakau in natunu yo itup belebele ni, man karaumate, inbe kayeie mailang a takani, inbe lod ponana,

24 yesoo natuk i ben imata oo, motong la imagur mulu nga. Ye in ila a la ilene oo, motong la man tapusye a takauu mulu nga.’ Motong la tiyeie mailang tani a tikanen ye, inbe lodi ponana.

25 “Ye kene tani in natunu yo mai i, in inepe kumu. Le nga imulu a iman potai pang ye rumu, ngan ilongo tina yo tipodo pari a tiwou, inbe tisiki nga.

26 Motong la koonoo pang kapraingi ke tamana tina ngan atu a isi le si itoru nen, ‘Ai, di tooltool ngo tiyeie soo so?’

27 “Ngan kapraingi tani iwete panga nen, ‘Taim tani in imulu a iman oo, ngan la le tamam irau-mata bulumakau natunu atu yo itup belebele i, in ye, yesoo tamam lon ponana ye yo ikamata taim ipa dook mata le man pombe mulu nga.’

28 “Ngan natunu yo mai in ilongo betanga nen, le nga katen malmal le lono bet ilo rumu lono tiap. Motong la tamana ipas a idu tana bet du iwete silli, inbe ikarata betanga panga.

29 Bong ngan iraua betanga ke tamana nen, ‘Kumata, au i aru tanepe ye rai alunu san, le ayei urata ben poranga kiong. Inbe kuwete pau ye urata le so nga, ngan arau koom, too asak

noonoongoo kiong tiap lapau. Bong lom bet kouo asara maitiap atu ben meme natunu in pau a araumate, a nen ngan aye di tooltool kiau amkani, inbe lomam ponana ye, ngan tiap sa.

³⁰ Bong yeiso bet natum yo iyau so kiong la igiri ye di garup lekelekedidi le imot i, in imulu a iman, ngan le lom ponana, inbe kuraumata bulumakau natunu yo itup belebele in ye sa.’

³¹ “Motong la tamana iwete panga nen, ‘Ale, natuk! Ong in kanakana ngan aru tanepe le so kiau le imot nga, nga so kiong.

³² Bong dookoot katai nga, ngan idi le imot bet lodo dook mata inbe lodo ponana, yesoo taim i ben imata oo, motong la imagur mulu nga. Ye in ila a la ilene oo, motong la man tapusye a takauu mulu nga.’ ”

16

Kattenge Betanga Ke Tool Yo Irau Bun Ki I

¹ Yesu iwete pang di galiunu nen, “Tool ballingana atu, in itara tool ki atu bet matan kala so ki. Motong la di tooltool pattu man tisopo koodi pang tool ballingana tani in nen, ‘Ai, tool kiong yo kutaru bet matan kala so kiong i, in igarung so kiong dook.’

² Motong la ikiui tool ki tani in man iwete panga nen, ‘Au i alongo betanga atu yong ben ong i matam kala so kiau dook tiap. Le ole kukarata rau a kuwete nin pat pi yo matam kala so kiau ngan kuyei urata ye nga, yesoo ong in o ke bet kuyei mai a matam kala so kiau mulu tiap.’

³ “Motong la tool tani ye taunu lon wetewete nen, ‘Atoo, dookoot nga au i ole ayei balai na? Tool mai kiau i nga bet ingangau ye urata sa. Ngan au i taुकak gurak yo bet ayup kumu nga. Inbe moomook lapau yo bet ator di tooltool kapala a tilonau ye pat le so nga.

⁴ Oo, dookoot nga au i lok galanga ye soo so yo bet ayeii i, a bet nen ngan di tooltool bet tikamatau nga, ngan ole lodi ponana yau inbe tikiu au a alo rumu kidi ye kene yo bet tool mai kiau ingangau ye urata ki i.’

⁵ “Motong la ikiu di tooltool atu atu yo bun kidi ikenen go ye tool mai ki tani nga, ngan a timan pang ye. Le nga tool tina ngan atu yo imugu a iman i, in itoru nen, ‘Ai, so pi kop ye tool mai kiau a iyei bun pong nga?’

⁶ “Ngan tool tani iyei ne, ‘Akap kai yo ene olip, in surunu yo tipaling lo ye bor maimai nga, ngan kinkatingi ki 100.’

“Motong la tool tani yo ke bet matan kala so i, in iwete panga, ‘Oo, palbe kuwur tarrai nin, inbe kouo rau kiong yo tiwodo bun kiong ye i, inbe kudik wodenge ke kinkatingi ki ngan mulu le isi ye 50 leu.’

⁷ “Motong la tool san mulu iman pang ye ngan man itoru nen, ‘Ong in, so pi kop a iyei bun pong nga?’

“Ngan tool tani iyei ne, ‘Akap dingding patunu ke kaningi yo tipadid ilo ye karei nga, ngan kinkatingi ki 100.’

“Motong la tool yo ke bet matan kala so i, in iwete panga nen, ‘Kouo rau kiong yo tiwodo bun

kiong ye i, inbe kudik wodenge ke kinkatingi ki ngan mulu le isi ye 80 leu.'

⁸“Le nga tool mai ke tool tani yo matan kala so ki dook tiap i, in ilongo betanga ye urata tina yo tool ki tani in iyei nga, le nga ipayiti ye, yesoo tool in iyei urata dook tiap, bong le iyei dada dook mata yo bet ye taunu iloni ye i. Le moolmool, di tooltool yo ke tana i nga, ngan lodi galanga dook mata ye dada matana matana yo bet tiyei urata ke tana i ye nga, le tillos di tooltool ke Maro yo tinepe ye lulngana nga.

⁹Awete pang nen, balingi le so kiang ke tana i nga, ngan kalon di tooltool kapala ye, a nen ngan kaye di kagaua dook. Ngan la bet nen ngan pang dama ni bet balingi le so kiang tina ngan imot nga, ngan Maro ole lon ponana bet ikau ang a lo kanepes ye nepongo dook mata yo taukan motingi i.

¹⁰“Ngan kumata sei tool bet matan kala so yo mai tiap, in dook nga, ngan ole ke bet matan kala so yo maimai, ngan dook mata nen lapau. Bong kumata sei tool bet matan kala so yo mai tiap, in dook tiap nga, ngan ole matan kala so yo maimai, ngan dook tiap nen lapau.

¹¹Ngan nen le kumata bet kanakana ngan matamu kala balingi le so ke tana i dook tiap nga, ngan ole sei bet itara lono yang ngan ikap so moolmool pang bet matamu kala i?

¹²Inbe kumata bet di tooltool titarang bet matamu kala so kidi, le bet matamu kala dook tiap le ilene nga, ngan ole sei bet ikap so tina yo nen ngan pang mulu i?

13 “Tool kapraingi sa ke bet iyei urata pang di tooltool kuto maimai ru tiap. Kumata bet iyei nen nga, ngan ole lono dook mata pang atu le ilongo betanga ki a itoo, inbe lono dook tiap pang san a iwala murini panga. Le ang nga ke bet kayei urata pang Maro, inbe kayei urata ke kaungu pat lapau tiap.”

*Wer Ke Maro Ke Bet Ilene Tiap
(Matiu 11:12-13; 5:31-32; Maka 10:11-12)*

14 Di Paresi ngan di tooltool tina yo matadi pat mata nga. Le nga tilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, ngan le tikan paseme Yesu ye.

15 Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ai, ang nga o lomu tar bet dada yo kayei nga, ngan o dook mata ye di tooltool matadi, too? Bong Maro lon galanga ye so yo iken lomu, ngan oo. Ngan so yo di tooltool tikamata ngan dook mata pang di nga, ngan Maro ikamata ngan ben so dook tiap le dook tiap ki taunu.

16 “Mugu ngan di tooltool tiwetewete pang ye wer ke Maro inbe ye betanga kidi Maro koonoo yo tiwodo ilo ye rau nga. Ngan tiyei nen le le ise ye lal yo Yowan ke rriungu di tooltool in pombe ye i. Bong ye lal tani yo ke Yowan in nga, ngan tiwetewete bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i. Ngan nen le tooltool alunu tilonga, le di lapau tikapge bet tilo, a bet nen ngan lo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.

17 Ngan lang le tana nga, ngan o ke bet iken le mos tiap, inbe imot. Bong betanga tina yo iken ye

wer ke Maro nga, ngan ole ikenen nen a tala, le o ke bet wodenge ki kasin pa ilene tiap yege.”

Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi

¹⁸ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Sei tool bet isukraia rimana, inbe la iyooloo garup san nga, ngan ye in iyei dada dook tiap ke bauk. Inbe kumata sei tamoto bet iyooloo garup atu yo mugu ngan nintooroo isukraii in nga, ngan ye in iyei dada dook tiap ke bauk lapau.”

Tool Ballingana Atu Iye Lasarus

¹⁹ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Mugu ngan tool ballingana atu in inepe. Le nga ye ke kanakana nga, ngan iwit mala yo puspusngana dook mata nga, inbe isousou ye sousoungu ki yo kooroonoo dook mata i, inbe ikan kaningi yo dook mata ngan leu.

²⁰ Ngan potai pang ye dada ke rumu ke tool ballingana tani, in tool atu yo ballingana tiap in tikauu a titaru a ikenen. Ye in ene la Lasarus i, bong botobotana le botobotana leu.

²¹ Ngan ye in pitolo belebele le itar matana ye kaningi morrana bet imaruru du kakawa ke kaningi so ke tool ballingana tani in parmana nga, ngan ole ikap a ikan. Inbe di gaunu tipa man tijoongoo botoboto ki tina a tidamdam.

²² “Tinepe, le nga tool ballingana tiap tani, in imata. Motong la bangabangana ke Maro si ikauu le lo titaru a iye Awaram tinepe. Inbe tool ballingana tani, in imata lapau a tikelmaii.

²³ Ngan le tool ballingana tani in idu inepe ye malala ke masngana, le tina isolu masngana

mai san. Le nga bet matana pang ete, ngan ikamata Awaram inepe ni mooloo san, inbe ikamata Lasarus tani in inepe potai pang ye Awaram nga.

²⁴ Motong la tool ballingana tani in koonoo nen, 'Atoo, tamak Awaram, au i anepe ye ei dook tiap lono le asolo masngana mai san, le lom pau inbe kuwete pang Lasarus in a isili bene boroborene atu matana idu ye ran, lo ngan bet isi si itaru lo ye mek i, a bet nen ngan mek isilsil kasin ngan.'

²⁵ "Bong ngan Awaram iraua betanga ki nen, 'Natuk, nga ole lom kaua urata dook ngan. Ye kene yo kunepe matam rerene go nga, ngan balingi le so kiong alunu san le nepongo kiong dook mata kaiye. Inbe Lasarus in barau taukan so le nepongo ki sa dook tiap. Bong dookoot nga ole inepe ye lo ponana la ni nga, inbe ong in ole sila kunepe nangan a kusolo masngana mai nen.

²⁶ Inbe so san mulu in nen, kataunu kiam amyang i, in Maro itara moolai somai atu bet iyei ben ker paidi. Le di tooltool yo tinepe ni nga, ngan kumata le lodi bet tisaut a timala pang yang nga, ngan o ke bet timala tiap. Inbe ang tooltool yo kanepe nin nga, ngan sa ke bet isaut ke nin a iman pang yam tiap lapau.'

²⁷ "Motong la tool ballingana tani in iyei ne, 'Atoo, tamak, bet nen ngan atorong bet kuwanga tarraia Lasarus a imulu a idu pang ye rumu yo ke tamak i,

²⁸ yesoo, au i di taik limi nango la tinepe ni ngo. Le lok bet Lasarus ye taunu idu a du iwete tootoo pang di bet tiyei dada yo dook mata nga, a bet nen ngan bet timmata nga, ngan di lapau titoo au a se tinepe ye malala ke masngana i be.'

²⁹ “Bong ngan Awaram iwete panga nen, ‘Betanga ke Mose inbe kidi Maro koonoo yo tikap pang di nga, ngan la iken ye di ngo, le bet nen ngan tilongo betanga tina, inbe titoo.’

³⁰ “Motong la tool ballingana tani in iyei ne, ‘Atoo, tamak Awaram, o tiap! Bong kumata bet tool yo timmata koot nga, ngan atu imadit mulu ye ni ke matenge, inbe ye taunu idu le du iwete betanga nga pang di nga, ngan la bet ole tiportak lodi ye dada dook tiap kidi ke sennene yo tiyei nga.’

³¹ “Le nga Awaram iyei ne, ‘Kumata bet tilongo betanga ke Mose inbe kidi Maro koonoo tiap nga, ngan o ke bet tilongo betanga ke tool yo imadit mulu ye ni ke matenge, lo ngan bet ikap betanga a la iwete pang di i, in tiap lapau.’ ”

17

Dada Dook Tiap Yo Bet Igarung Di Tooltool Lodi

I

(Matiu 18:6-7, 21-22; Maka 9:42)

¹ Yesu iwete pang di galiunu nen, “So matana matana la bet pompombe, ngan ole igarung di tooltool le tikapsap ye dada dook tiap ke sennene nga. Bong atoo, tool yo bet iyei dada dook tiap moonoo nen a pombe pang ye di tooltool le bet tikapsap ye sennene i, in ole Maro iyemenaii le dook tiap yege.

² Ngan kumata le tool tani in bet isokkara di kakase yo maimai tiap ngan atu lono, le bet ikapsap ye sennene nga, ngan tool tani in ole isolu urata moonoo dook tiap. Le moolmool, kumata bet tituku pat somai yo ke raunganingi dingding

patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du tiek lono a bet nen ngan idaup a imata nga, ngan ben dook kasin, yesoo bong urata moonoo dook tiap yo bet isola ye dada dook tiap ki tani yo iyeei i, in ole dook tiap le dook tiap ki taunu.

³ Le bet nen ngan ang tapmu lapau, ken kakamatang dook leu.

“Ngan kumata em atu bet iyei dada dook tiap ke sennene pong nga, ngan kula ye la kuwete panga a kupassonga ye dada. Kumata le bet ilongo betanga kiong le bet iportaka lono nga, ngan lom panga a kugiri sennene ki.

⁴ Le kumata bet em tani in iyei dada dook tiap ke sennene pong a iman iwete pong bet iportaka lono oo, lo ngan bet iyei dawa ben yo mugu nga, ngan mulu le lo limi be ru ye ke atu nga, ngan bet nen ngan lom panga a kugiri sennene ki.”

⁵ Di aposol ke Yesu tiwete panga nen, “Tool Mai, am nga lomam bet kuyeie lo medana kiam yo amtaru pong i, in le lo mai.”

⁶ Motong la Tool Mai tani in iwete pang di nen, “Ngan dook mata, bong kumata bet lo medana kiang yo kataru pang Maro, in mai tiap le dawa ben kai mastet patunu leu nga, ngan ke bet kawete pang kai somai i nen, ‘Kugamong le kupa ye ramim, inbe du kupe ong meneng tiek pono ni,’ ngan ole ilongo betanga kiang a itoo.”

⁷ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Bet ang tina nga atu bet iwete pang kapraingi ki la itara tana ye kumu ki, too bet la matan kala di sipsip ki nga, ngan ye kene yo bet kapraingi ki tani in imulu a iman pang rumu ki nga, ngan ole iwete panga

balai? Ole iyei ne, ‘Kupa tarrai se kuwur, a nen ngan kon so,’ too?

⁸ Tiap! Ole iwete pang kapraingi ki tani in nen, ‘Kudawai kaningi kiau nga, lo ngan bet kukarotong le dook, inbe kuso kaningi kiau tina a kop man akan. Ole akan be ayin mugu le kapok sung ngan, lo ngan bet ong kon be kuyin mur kooti.’

⁹ Ngan lom balai, ole iwete lo ponana ki sa pang kapraingi ki tani yo iwete panga ye soo urata ngan le ilongo koonoo a iyeii, in lapau, too tiap? Tiap!

¹⁰ Ngan nen le ang lapau bet kayei porai urata yo Maro iwete pang ye bet kayei ngan le imot nga, ngan kawete panga nen. Kayei ne, ‘Am nga ben di kapraingi kiong sorok leu, le soo urata kiong yo kop pam bet amyei nga, ngan ampas le amyei leu.’ ”

Yesu Ikarata Di Tooltool Sangaul Atu Yo Botoboto Medana Ikan Di Nga

¹¹ Motong la Yesu itoo dada a bet ilo pang Yerusalem. Ngan le ipa kataunu ye ker ke malala mai ru yo Samaria inbe Galili nga.

¹² Le nga ipa a ilo bet lo pombe ye malala kase atu, ngan di tooltool sangaul atu yo botoboto medana ikan di nga, ngan man titauaraii dada mai. Le nga la tikodo manga mooloo ye kasin,

¹³ inbe koodi le mai. Tiyei ne, “Atoo, Yesu! Tool mai, lom pam a kulonam!”

¹⁴ Motong la Yesu ikamata di le iwete pang di nen, “Kamulu a kalo, ngan le lo ang tapmu kapitnai tinimu pang di tooltool ke paroranga so pang Maro nga.” Le nga bet tipa a timulu a tilo, ngan

botoboto kidi tina ngan imapmap le tinidi dook mata mulu.

¹⁵ Motong la di tooltool tina ngan atu in ikamata tinini ngan dook mata mulu nga, le nga imulu tak pang ye Yesu a idu, ngan lon ponana le koonoo le mai, inbe iyitmaka Maro ene.

¹⁶ Ngan ipa le idu potai ye Yesu, motong igun turunu le du damon toko tana kene punu, inbe iwete lo ponana ki panga. Ngan tool tani in tool ke Samaria.

¹⁷ Yesu ikamata le nga iyei ne, “Ai, ayeisa ang tooltool tina yo sangaul nga, ngan la akaratang le imot a tinimu dook mata mulu nga. Bong ngan di diem yo limi be pai nga, ngan tila ngai?”

¹⁸ Gelei, di tooltool tina ngan sa lono bet imulu a iman iyitmaka Maro ene tiap, la le tool ke malala san i, yetaleu imulu a iman bet man iyitmaka Maro ene nga?”

¹⁹ Motong la Yesu iwete pang tool tani in nen, “Oo, kumadit a kula. Lo medana kiong yo kutaru pau i, in la Maro ikaratong ye a le tinim dook mata mulu i.”

*Tool Moolmool Ke Maro Ole Pombe Mallangana
(Matu 24:23-28, 37-41)*

²⁰ Ye kene atu ngan di Paresi titoro Yesu nen, “Lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole nge lo pombe?”

Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i, in so ke bet kakamata ye matamu a lomu galanga ye, ngan tiap.

²¹ Ngan nen le ke bet di tooltool tiyei ne, ‘Kakamata! Ye bi e i,’ too tiyei ne, ‘Kakamata! Ye meneng

e ni,' ngan tiap. Awete pang nen, yesoo bong lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i, in pombe pang yang oo.”

²² Motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Awete pang nen, pang dama ni ye lal atu yo bet pombe in nga, ngan ole lomu bet le kakamata Tool Moolmool ke Maro, bong o ke bet kakamata tiap.

²³ Ngan di tooltool kapala ole tiwete pang nen, ‘Kakamata, tool tani bi e i,’ too tiyei ne, ‘Kakamata, ye meneng e ni.’ Bong ngan ken kalongo betanga kidi a katoo di be.

²⁴ Awete nen, yesoo lal yo Tool Moolmool ke Maro bet imulu a isi pang tana ye in nga, ngan ole dawa ben kili itai a lulgana ilangaraia lang katene mai i le imot.

²⁵ Bong mugu ngan ole isolu masngana alunu san, inbe di tooltool yo dookoot tinepe nga, ngan ole tiwala muridi panga lapau.

²⁶ “Ngan dada dook tiap ben yo tiyei ye lal ke Noa nga, ngan gaongo leu la bet ole tiyei lapau ye lal yo Tool Moolmool ke Maro bet imulu a isi ye i.

²⁷ Ye lal ke Noa nga, ngan di tooltool tikan be tiyin, inbe tamoto le garup tikerere, inbe tikap di natudi garup a la tipakere di pang di tamoto kapala, le le ilo ye lal ke Noa yo bet iyiri a ilo ookoo lono ye i. Motong la oongoo mai pombe a iramatamata di tooltool yo tilo ookoo lono tiap nga, ngan a timmata le imot.

²⁸ “Inbe ye lal ke Loto nga, ngan di tooltool tiyei urata gaongo nen leu. Di ngan tikan be tiyin, inbe tiywar so le tiyimi so kidi diedi, inbe tikapgi le titu ye renge rumu kidi.

²⁹ Bong ye kene yo Loto imadit a igege Sodom a ila nga, ngan le ei ipa ye pat lutene imol ke lang katene dawa ben ki, a isi le si iramatamata di tooltool ke Sodom tina a timatamata le imot.

³⁰ “Ngan gaongo leu, ye lal yo Tool Moolmool ke Maro bet imulu a isi pombe mallangana ye in nga, ngan ole di tooltool tiyei dada nen lapau.

³¹ Ngan lal tani in bet pombe nga, ngan tool atu bet inepe rumu pono ki, inbe so ki dook mata sa iken rumu lono nga, ngan o ke bet lon tut so ki tina ngan a idu ikap tiap, bong ipas le igege sila ikino leu. Inbe gaongo leu, tool atu bet inepe kumu ki nga, ngan o ke bet lon tut so ki tina ngan a imulu pang rumu ki tiap, bong ipas le igege sila ikino leu.

³² Lomu tut ye so yo pombe pang ye Loto rimana i.

³³ Bet sei tool lono mai pang nepongo ki ke tana i mai mata a ikapge bet iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i tiap, inbe iraiia tinini le imot pau i, in ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

³⁴ Awete pang nen, ye kene tani in, kumata bet Tool Moolmool ke Maro imulu a isi pombe bong, le di tooltool ru tiken gaongo ye kakawa ke kenongo atu nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in igege sila ikino.

³⁵⁻³⁶ Inbe gaongo leu, kumata bet di garup ru titutngan dingding patunu pang sopalanga porong nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in

igege sila ikino.”*

³⁷ Ngan Yesu di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga, le nga titoru. Tiyei ne, “Tool Mai, so tina nga, ngan ole pombe ngai?”

Ngan Yesu iraua torungu kidi a ikatte betanga nen, “Ye ni yo so imata ngan bobono iken ye i, in ni tani yo bet di kamoko timan man tigaua ye i.”

18

Kattenge Betanga Ke Garup Tap Atu

¹ Motong la Yesu ikatte betanga atu mulu pang di galiunu bet ipatomonai di, a nen ngan kanakana ngan tinidi bese ye pataraungu, bong tinidi booroomoo be.

² Le nga iyei ne, “Ngan ye malala mai atu, in tool kuto mai atu ke karatanga betanga in inepe ye. Bong tool tani, in itattadaia Maro tiap, inbe lono rru ye di tooltool tiap lapau.

³ Ngan garup tap atu inepe ye malala mai tani in lapau, le nga kanakana ngan iman pang ye tool ke karatanga betanga tani man iyei ne, ‘Ai, koi kiau bet igarungau sa, le bet nen ngan kulonau inbe kukarata betanga kiau i le dook.’

⁴ “Mugu ngan tool tani lono bet ilongo betanga ke garup tani in tiap, bong inepe kasin, motong la ye taunu lon wete nen, ‘Au i atattadaia Maro tiap, inbe lok rru ye di tooltool tiap lapau,

---

* **17:35-36** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mula la iken ye arono 35 le 36 nga. Ngan betanga tina, ngan nen: *Di tamoto ru ole tinepe kumu lono; atu ole Maro ikauu a ilo, inbe san in igege sila ikino.*

⁵ bong garup tap i kanakana ngan ikaurai au mata san. Le ole aloni a akarata betanga ki le dook ngan. Kumata le ayei nen nga, ngan la bet isitoo maningi pang yau tiap nga.’ ”

⁶ Motong la Tool Mai iwete pang di mulu nen, “Ole katar talngamu a kalongo betanga yo tool dook tiap ke karatanga betanga tani in iwete nga.

⁷ Ngan ole gelei? Di tooltool yo Maro ipootoo di panga ye taunu nga, ngan kumata bet titang panga ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan ole gelei, o ke bet Maro ilon di a ikarata betanga kidi tiap? Too, kumata bet titoru nga, ngan ole gelei, o ke bet ilon di tarrai tiap, too? Tiap yege!

⁸ Awete pang nen, ole palbe leu be ilon di a ikarata betanga kidi le dook mata. Bong kene yo bet Tool Moolmool ke Maro imulu a isi ye in nga, ngan ole ikamata di tooltool yo tinepe ye tana i nga, ngan titara lodi medana pang Maro, too tiap?”

Kattenge Betanga Ke Di Tooltool Ru Yo Tipatarau Pang Maro Nga

⁹ Di tooltool kapala ngan titara lodi ye di tapdi bet di nga tooltool noonoodi, inbe matadi ru di diedi ben di ngan tooltool dook tiap. Le nga Yesu ikatte betanga atu pang di nen,

¹⁰ “Di tooltool ru tilo bareme mai ke sungunu lono bet lo tipatarau pang Maro. Ngan tool atu in Paresi, inbe san in tool ke sodanings pat.

¹¹ Tilo, motong la tool ke Paresi in imadit a ikodo, inbe ye taunu ipatarau ye pang Maro. Iyei ne, ‘Maro, awete lo ponana kiau pong ye yo au i dawa ben di tooltool kapala nga tiap. Di ngan

tipinau, le tiyei dada dook tiap, inbe tiyei bauk. Bong au i tool dook mata le dawa ben tool ke sodanangi pat i tiap lapau.

¹² Ngan kanakana ye wik atu atu nga, ngan asapa ye kaningi so ye ke ru, inbe apatarau pong. Inbe so kiau le imot yo akap nga, ngan ole apoto le atar ye budanga sangaul, lo ngan bet akaua budanga atu pong.’

¹³ “Bong tool ke sodanangi pat in ikodo manga mooloo ye Paresi tani, ngan lono bet matana lo pang ye malala ke Maro tiap. Bong itoo momo kidi Yuda a ipodo katene bet ipitnaia lo madoko ki, inbe iyei ne, ‘Maro, au i tool dook tiap ke sennene, bong lom pau a kulonau.’ ”

¹⁴ Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen. Ye kene tani in tool ke sodanangi pat in imulu a ila pang rumu ki nga, ngan yetaleu in la Maro ikamata ben ye in tool noonoonoo ye matana i. Bong tool san in tiap, yesoo sei tool yo ye taunu iyitmaki le ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo ni. Bong sei tool yo ye taunu itaru le idu lopo i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni.”

*Yesu Ipamede Di Kakase Ye Betanga Dook Mata
(Matiu 19:13-15; Maka 10:13-16)*

¹⁵ Di tooltool tikap di natudi yo kakase nga, ngan a tise pang ye Yesu bet se ipaloko bene lo kutodi, inbe ipamede di ye betanga dook mata. Ngan le di galiunu tikamata di, le nga tipasak pang di a tisoror di.

¹⁶ Bong Yesu ikiu di kakase tina a timan potai ye, inbe iwete pang di galiunu nen, “Ai, ken kasoror di kakase ngan be! Bong kamalum pang di a timan

pang yau, yesoo di tooltool yo bet lo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan dawa ben di kakase tina nga.

¹⁷ Awete pang moolmool nen, kumata le tool atu imalum pang Maro bet iyei tool mai panga inbe matan kala dawa ben di kakase tina ngan tiap nga, ngan o ke bet lo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di, ngan tiap.”

*Tool Ene Mai Atu Lon Ru Ye Balingi Maimai Ki
(Matiu 19:16-30; Maka 10:17-31)*

¹⁸ Motong la tool kuto mai atu in itoro Yesu nen, “Pannoongoo, ong in tool dook mata. Nga bet atorong, ole ayeie soo so, a bet nen ngan akaua nepongo dook mata yo taukan motingi in nga?”

¹⁹ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Nga gelei bet kuki u au ye tool dook mata nga? Idi nga tool sa yo dook mata, ngan tiap, bong Maro yetaleu in la dook mata i.

²⁰ Ong in lom galanga ye wer yo Maro ikap pang Mose ngan oo. Wer tina ngan iwete nen: ken kuyei bauk be, inbe ken kuraumata di tooltool be, inbe ken kupinau be, inbe ken kusopo koom ye betanga doko be, inbe kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.”

²¹ Motong la tool ene mai tani iyei ne, “Ye kene yo au kase go le se dookoot au mai nga, ngan atoo wer tina yo kuwete ngan le imot.”

²² Ngan Yesu ilongo betanga ki yo iwete nga, motong la iwete mulu panga nen, “Dook mata, bong so atu la kuyei tiao i. Ngan nanga, ole kuyawar so kiong le imot, inbe kop pat ki a kop pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le

bet kuyei nen nga, ngan la bet pang dama ni ngan Maro ole ikap so dook mata yo iken ye malala ki ngo pong nga. Ngan kuyei nen a imot, lo ngan bet kuman man kutoo au.”

²³ Ngan tool tani ilongo betanga tina Yesu iwete panga nen nga, ngan le lon madoko ye san, yesoo ye in tool ballingana le so ki alunu san.

²⁴ Yesu matana pang ye tool tani, inbe iwete nen, “Ato! Di tooltool yo ballingadi nen nga, ngan ole urata mai pang di bet tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.

²⁵ Le moolmool, kumata bet asara mai ke solanga burum yo ene kamel i, in ikapge bet idewe ye sar gimono maitiap in nga, ngan ole gelei, urata imoo panga, too? E, moolmool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool yo ballingana in lono bet ilo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan ole urata imoo panga nen lapau.”

²⁶ Ye kene tani in di tooltool tina yo tiye di tinepe nga, ngan tilongo tina yo iwete nen nga, le nga titoru nen, “Ona tiap! Bet nen nga, ngan ole sei tool bet Maro ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu i?”

²⁷ Motong la Yesu iwete pang di nen, “So yo nen nga, ngan imoo pang di tooltool le tisak ye. Bong bet Maro nga, ngan so le imot ngan imarra panga le ke bet isak ye tiap.”

²⁸ Motong la Pita iwete panga nen, “Am nga amgege so kiam le imot sila ikino, inbe la amman bet man amtoo ong nga.”

²⁹ Ngan Yesu iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen. Kumata tool atu bet igege rumu ki, too di toonoo le taini, too tamana le tinana,

too di natunu, inbe man itoo au a iwetewete pang di tooltool ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye in nga,

³⁰ ngan ole dookoot ye kene yo inepe ye tana i nga, ngan Maro ole ikap bele so dook mata panga le illos so ki yo igege koot nga. Inbe pang dama ni nga, ngan ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.”

*Yesu Iwete Mulu Le Patol Ye Matenge Ki
(Matiu 20:17-19; Maka 10:32-34)*

³¹ Motong la Yesu ikap di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan a iye di leu tila manga mooloo kasin la iwete pang di nen, “Kapalongo, dookoot nga bet talo pombe Yerusalem nga, ngan ole so tina le imot yo mugu ngan di Maro koonoo tiwodo betanga ki a iken ye rau bet ole pombe pang ye Tool Moolmool ke Maro nga, ngan ole kanono pombe moolmool.

³² Ngan talo ngan ole tisuketi la di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan bedi, a nen ngan tikan paseme, inbe tipalele sere ye a tikorokoron-aii.

³³ Inbe tikap koro a tiwalisi tinini ye, inbe tirau-mate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

³⁴ Di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga, ngan le lodi galanga dook ye betanga ki tina ngan punu tiap, yesoo betanga yo iwete nga, ngan punu iken mallangana pang di bet nen ngan lodi galanga ye tiap.

*Tool Mata Kis Atu Matan Rere Mulu
(Matiu 20:29-34; Maka 10:46-52)*

³⁵ Yesu iye di galiunu tipa le timan pombe potai pang malala mai Yeriko nga, ngan titauarai tool mata kis atu yo iwurur dada gigini a igaugau pat le so ye di tooltool bet tikap panga i.

³⁶ Ngan ilongo di tooltool malala mai tina yo koodi ngaungaube a tise a bet se tikapusu nga. Le nga itor nen, “Ai, di tooltool nga tiyei soo?”

³⁷ Ngan tiwete panga nen, “Ona, Yesu ke Nasaret la ipa a ise i, ngan bet ikapusong.”

³⁸ Motong la tool mata kis tani in koonoo le mai nen, “Yesu, ong in Dawiti natunu. Lom pau a kulonau!”

³⁹ Le nga di tooltool tina ngan kapala yo timugu nga, ngan tipasak panga a tilele bet koonoo dookoot. Bong ngan tool tani in koonoo le mai mulu nen, “Atoo, Dawiti Natunu, lom pau a kulonau!”

⁴⁰ Motong la Yesu ikodo, inbe iwete pang di tooltool tina ngan atu bet idede a iman pang ye. Tool mata kis tani in iman potai ye Yesu, motong la Yesu itoru nen,

⁴¹ “Ai, soo so lom bet ayeii pong i?”

Ngan tool mata kis tani in iyei ne, “Tool Mai, au i lok bet matak rere a akamata ni.”

⁴² Motong Yesu iwete panga nen, “Ole kumata ni mulu. Ngan lo medana kiong yo kutaru i, in la ilonong a ikaratong le matam dook mata i.”

⁴³ Le tina pattu leu be matan rere a ikamata ni, motong la iyitmaka Maro ene, inbe itoo Yesu a ipa a ilo nga. Ye kene tani in di tooltool tikamata so

yo pombe i, le tina di le imot tiyitmaka Maro ene lapau.

19

Yesu Ilo Rumu Ke Sakias

¹ Yesu ipa a ilo pombe malala mai Yeriko, le nga bet itoo dada a ipa so a ila.

² Ngan tool kuto mai atu ke sodanangi pat yo ene Sakias i, in inepe ye malala mai tani in. Bong ye in tool ballingana lapau.

³ Ngan Sakias tani in lono bet le ikamata Yesu pa, a nen ngan bet ikilla. Bong ngan kene moddono mata le ke bet ikamata Yesu tiap, yesoo di tooltool malala mai san la tiye Yesu tipa le tigaliuu nga.

⁴ Le nga Sakias tani in idada a imugu le ilo ke dama ye dada yo Yesu bet ipa ye a ila i, inbe irookoo kai somai atu le lo inepe kaini, a nen ngan Yesu bet itoo dada tani in a ila nga, ngan ikamata.

⁵ Le nga Yesu itoo dada tani in a ila le la itarye ni tani, inbe itada pang ete, ngan ikamata Sakias tani, le nga iwete panga nen, “Sakias, palbe be kupa tarrai a kusi tana! Dookoot katai nga ole anepe ye rumu kiong.”

⁶ Sakias ilongo nen, le tina lon ponana kaiye. Le nga irookoo tarrai a idu tana, motong la ikaua Yesu a yeru tila pang rumu ki.

⁷ Ngan di tooltool tina le imot tikamata Yesu yo lo inepe ye rumu ke Sakias nga, le nga tikap malmal panga a tiwete mur ye. Tiyei ne, “Ona tiap! Nga gelei a bet lo inepe ye rumu ke tool dook tiap ke sennene ni nga?”

⁸ Motong la Sakias tani in imadit le lo ikodo, inbe iwete pang Tool Mai Yesu nen, “Tool Mai,

kupalongo! Dookoot katai nga ole apoto so kiau le paru, lo ngan bet akap kapala pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Inbe kumata le akaua llungunu ye tool atu bet akap sorok so ki nga, ngan ole araua so ki tina, inbe akap so pai mulu panga ye so ki tina ngan kootoonoo.”

⁹ Motong la Yesu iwete panga nen, “Dookoot katai nga ole Maro ipamulong kuye di tooltool le imot yo kuye di kanepe ye rumu i nga, ngan ye so dook tiap tani yo bet igarungang i, yesoo ong i kutara lom medana panga, le ong i ben sasa ke Awaram moolmool nga.

¹⁰ Ngan awete nen, yesoo Tool Moolmool ke Maro isi tana i nga, ngan bet si isere di tooltool yo tilledi nga, a nen ngan ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.”

*Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Sangaul Atu
(Matiu 25:14-30)*

¹¹ Di tooltool malala mai tina yo tigaua nga, ngan titar talngadi a tilongo betanga ke Yesu yo iwetewete nga. Ngan tina Yesu ipa a ilo potai pang ye malala mai Yerusalem nga, ngan le di tooltool tina tiyeisa lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i, in la o iman potai koot i.

¹² Ngan nen le Yesu ikatte betanga atu pang di nen, “Tool mai atu, in nga bet idu pang ye tana mai atu yo iken ni mooloo i, ngan idu bet du titaru a iyei tool kuto mai yo bet matan kala di tooltool ki, lo ngan bet imulu a ilong pang ye malala ki kooti.

¹³ Le nga ye kene yo bet imadit a ipa ye in nga, ngan ikiu di kapraingi ki yo sangaul atu nga, ngan

man tigaua. Motong la ikap pat yo ene gol* ngan sangaul a imalimi di atu atu ye, inbe iwete pang di nen, 'Pat yo akap pang koot nga, ngan bet la kayei urata ke kaungu pat ye le le amulu a along.'

14 "Bong ngan tool mai tani in di tooltool ke malala lono ki, lodi dook mata panga tiap. Le nga ipa a imugu, motong la tiwanga di tooltool kidi pattu a titoo bet du tiwete pang di tooltool maimai ke tana mai tani yo bet idu ye in nen. Tiyei ne, 'Am nga lomam bet katara tool in a iyei kuto mai pam, inbe matan kalam tiap.'

15 "Bong ngan di tooltool maimai ke tana mai tani in lodi bet tilongo betanga kidi tooltool tina tiap. Le nga titara tool tani a bet iyei tool kuto mai pang di, motong la imulu a ilong pang malala ki nga. Ilong, motong la iwanga pang di kapraingi ki tina yo mugu ngan ikap pat pang di nga, ngan bet timan. Ye in lono bet itor tomonai di ye pat ki tina yo ikap pang di nga, ngan tiyei urata ke kaungu pat ye, a nen ngan tikap sa mulu la ye lapau, too tiap?

16 "Le nga kapraingi ki yo iman mugu i, in iman le man iyei ne, 'Tool mai, au i ayei urata ye pat kiong tani yo kuwi pau i, ngan le akap pat sangaul atu mulu la ilo pono nga.'

17 "Motong la tool kuto mai tani in iyei ne, 'Ona, ong i kapraingi dook mata! Ong in kuyei urata dook mata ye so maitiap tani yo akauu pong i, ngan le matam kala dook mata san. Ngan nanga,

---

* **19:13** Ngan pat gol tina ngan atu atu iye pat yo bet tool atu ikap ye urata kootoonoo ki yo iyei ye taudu tol nga.

ole atarong bet kuyei tool mai atu a bet nen ngan matam kala malala maimai sangaul atu.'

18 "Motong la kapraingi san yo itoo i, in iman le man iyei ne, 'Tool mai, au i ayei urata ye pat kiong tani yo kuwi pau i, ngan le akap pat limi mulu la ilo pono nga.'

19 "Le nga tool kuto mai tani in iwete panga nen, 'Dook mata, ole atarong bet kuyei tool mai atu a bet nen ngan matam kala malala maimai limi.'

20 "Motong la kapraingi tina ngan san mulu iman le man iyei ne, 'Tool mai, pat kiong tani yo kuwi pau i, in bi. Kumata nga, aduku ye mala, motong la atarkoo dook mata a iken nga,

21 yesoo ong i tool gadagadam le au i atattadai ong. Kanakana ngan ong i kop sorok pat kidi diem yo titar nga, inbe kugamagama kaningi ke kumu yo di diem tikapgi, ngan lapau.'

22 "Motong la tool kuto mai tani in iwete panga nen, 'Ona, ong i kapraingi dook tiap sa! Betanga kiong yo dookoot ong taum kuwete nga, ngan ipaposong ye urata dook tiap kiong oo. Le ole ayemenai ong ye. Yesoo, ong i lom galanga yau bet au i tool gadagadak, inbe kanakana ngan au i akap sorok pat kidi diek yo titar nga, inbe agamagama kaningi ke kumu yo di diek tikapgi, ngan lapau.'

23 Le bet nen nga, ngan gelei a kutara pat kiau i ilo ye rumu ke tarungu pat, tiap nga? Kumata bet kuyei nen nga, ngan la bet pat kiau tani idik mulu pang ete, a bet nen ngan amulu a along nga, ngan akaua pat kiau tani le ipa ye pat yo bet titar ilo pono mulu nga.'

24 "Motong la tool kuto mai tani in iwete pang di tooltool yo tikodo potai pang ye ngan nen, 'Kakaua

pat in ye tool in, inbe kakauu pang tool yo pat ki sangaul atu i.’

²⁵ “Ngan di tooltool tina ngan tiyei ne, ‘Tool mai, ngan dook mata, bong tool ni pat yo ikap koot ngo sangaul atu oo!’

²⁶ “Motong la tool kuto mai tani in iyei ne, ‘Awete pang nen, di tooltool yo so kidi nga, ngan ole akap so sa mulu pang di. Bong tool yo taukan so i, in so kasin yo bet ikap nga, ngan ole akap ye.

²⁷ Bong di koi kiau yo lodi bet ayei tool kuto mai a matak kala di tiap nga, ngan kakap di le timan matak i, inbe man karaumatamata di le imot a timmata.’ ”

²⁸ Yesu ikatte betanga nen pang di a imot, motong la imadit ye panga mulu a itoo dada bet ilo pang Yerusalem nga.

Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiy-itmaka Ene

Ben Ye In Tool Kuto Mai Atu

(Matiu 21:1-11; Maka 11:1-11; Yowan 12:12-19)

²⁹ Yesu iye di galiunu titoo dada a bet tilo pang malala mai Yerusalem nga, ngan tipa le tilo potai ye malala Betpage inbe Betani yo iken ye kawal yo ene Olip in madini nga. Motong la Yesu iwanga di galiunu tina ngan ru,

³⁰ inbe iwete pang di nen, “Angru kamugu a kalo ye malala yo iken pang dama i. Ngan kumata bet kapa le lo pombe nga, ngan ole kakamata asara ke solanga di tooltool yo ene donki i, in kase paunu atu yo tiwatu i. Ngan donki tani in tool sa iwur pono a idada ye pitiao. Lo ngan bet angru karuku oorroo ki, inbe kadede a kasi.

³¹ Le kumata bet tool sa ikamatang le itorang nen, 'Ai, nga gelei a karuku ooroo ke donki in nga?' ngan kawete panga nen, "Tool Mai bet iyei urata ki ye ngan.' "

³² Motong la di galiunu ru tina yo iwanga di nga, ngan timugu a tilo ngan le lo yeru tikamata so dawa ben tina yo Yesu iwete pang di ye nga.

³³ Motong la yeru bet tiruku ooroo ke donki natunu tani, ngan di taunu tikamata di le nga titor di nen, "Ai, nga gelei a bet angru karuku ooroo ke donki natunu in nga?"

³⁴ Ngan tiyei ne, "Tool Mai bet iyei urata ki ye ngan."

³⁵ Motong la yeru tidede donki tani in a tidu pang ye Yesu. Tidu, motong la tidut sousoungu matolene kidi ngan a tiyoo lo donki tani in pono, inbe tiyiti Yesu lo iwur ye.

³⁶ Motong la yeiso bet donki tani isola a bet itoo dada a ilo, ngan le di tooltool kapala yo tiye tipa nga, ngan tidut sousoungu matolene kidi lapau a tiyoo du dada katene ye ni yo bet ipa ye a ilo i.

³⁷ Ngan ise potai pang ye ni yo dada ki ipa ke kawal Olip a bet idu i, motong Yesu di galiunu malala mai tina yo titoo nga, ngan lodi ponana a tiyitmaka Maro ene, yesoo ye mos tina le imot yo Yesu iyei a tikamata ye matadi koot nga. Le nga koodi le mai nen,

³⁸ "Maro ole iyei urata dook mata pang ye tool kuto mai yo isi ye Tool Mai ene i.✧

Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in iyei idi tooltool le imot le tanepe ye lo silene ki.

✧ **19:38** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:26

Le tayeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye!”

³⁹ Bong ngan di Paresi pattu yo tipa kataunu ye di tooltool malala mai tina ngan tilongo yo koodi nen nga, le nga tiwete pang Yesu. Tiyei ne, “Pannoongoo, kulele di galium nga a koodi dookoot!”

⁴⁰ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Awete pang nen, kumata le bet alele di nga, ngan ole pat nga di tapdi la bet koodi a tiyitmaka Maro ene nga.”

Yesu Itang Ye Yerusalem

⁴¹ Yesu ipa a ilo potai pang Yerusalem, ngan ikamata, le nga itang ye.

⁴² Inbe iwete nen, “Atoo, Yerusalem, dookoot katai nga, ngan au i lok bet di tooltool kiong lodi galanga dook ye so yo bet iyei di le tinepe ye lo silene dook mata i. Bong so tina ngan iken mallangana tiap, le o ke bet lodi galanga ye tiap.

⁴³ Atoo, Yerusalem, ngan pang dama ni nga, ngan lal dook tiap atu yo bet pombe pang yong nga, ngan ole di koi kiong timan a man tiwudu tana le iwakaia koongoo kiong i. Inbe ole tikodokalakalong ye gigim tina nga le imot a tigaliu ong le tiparkat.

⁴⁴ Ngan ole man tisorreke koongoo kiong du tana, inbe lo tiraumatamata di tooltool kiong yo tinepe koongoo lono nga. Ngan o ke bet tigege pat kiong sa a iloko lo ene san pono, ngan tiap, yesoo bong kukilala tool yo Maro iwanga bet isi ipamulong ye so dook tiap yo bet igarungong i, in tiap.”

Yesu Inganga Di Tooltool Ye Bareme Mai Ke Sungunu Lono

(Matiu 21:12-17; Maka 11:15-19; Yowan 2:13-22)

⁴⁵ Yesu ilo pombe Yerusalem, motong la ipa so a ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu nga, ngan ikamata di tooltool yo tiyawar so kidi koongoo lono nga. Le nga inganga di,

⁴⁶ inbe iwete pang di nen, “Betanga yo tiwodo lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen, ‘Rumu kiau i, in rumu ke pataraungu.’[☆] Bong ang nga kayeii le iyei ben ‘ni kidi tooltool ke pinnau bet tiko ye.’[☆] ”

⁴⁷ Ngan ye ke kanakana nga, ngan Yesu lo ipatomonai di tooltool koongoo lono ke bareme mai ke sungunu tani. Bong ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di pannoongoo ke wer ke Maro, inbe di tooltool maimai kapala kidi Yuda nga, ngan tikapge bet tisere dada yo bet tiraumata Yesu tani ye a imata i.

⁴⁸ Bong ngan tikamata di tooltool yo talngadi gorengana bet tilongo betanga ki nga, ngan nen le ke bet tiyeie so sa panga tiap.

20

Di Kuto Maimai Titoro Yesu Bet Sei Ikaua Gurana Panga I

(Matiu 21:23-27; Maka 11:27-33)

¹ Ye kene atu in Yesu inepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a nga ipatomonai di tooltool, inbe iwetewete bingi dook mata ke Maro

---

[☆] 19:46 Esai (Aisaia) 56:7   [☆] 19:46 Yedimia (Jeremaia) 7:11

pang di. Inbe di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda timan pang ye.

² Le nga man titoro Yesu nen, “Ai, kuwete pam ngan! Sei itarong bet kuyei urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong bet kuyei urata nen ye i?”

³ Ngan Yesu iraua torungu kidi nen, “Dook mata, bong nga bet atorang ye torungu kiau atu ngan.

⁴ Oo, kawete! Yowan yo irriu di tooltool i, in sei ikaua gurana panga a le iyei urata ki nga? Gurana tani in ipa ye Maro yo inepe ye malala ki ete ni, too ipa ye di tooltool leu?”

⁵ Motong la di tooltool tina ngan sila di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Kumata le tawete bet Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga, ngan ole itoridi nen. Iyei ne, ‘Ngan nga gelei a le katara lomu medana ye betanga ki tiap nga?’

⁶ Bong kumata le tawete bet di tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau. Ole di tooltool nga tikap pat a tikatmatamatidi ye, yesoo di le imot nga, ngan lodi mede bet Yowan in Maro koonoo atu.”

⁷ Ngan nen le tiraua torungu ki nen, “Am nga lomam galanga tiap ye sei imalum pang Yowan a le iyei urata ki i.”

⁸ Motong la Yesu iyei ne, “Nen ngan au lapau, o ke bet awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i, in tiap.”

*Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Pattu
Yo Matadi Kala Kumu Ke Ooroo Wain Nga
(Matiu 21:33-46; Maka 12:1-12)*

⁹ Yesu iwetewete pang di tooltool maimai kidi Yuda tina, ngan nen a imot. Motong la iportak pang ye di tooltool malala mai tina, inbe ikatte betanga atu mulu pang di. Iyei ne, “Tool atu in ipe ooroo yo ene wain in kumu atu. Motong la itara kumu tani in lo di tooltool ke kapgingi pattu bedi a bet matadi kala, inbe tiyei urata ye. Inbe ye taunu imadit a igege malala ki a la inepe kaiye ye malala san.

¹⁰ Ila inepe nango, inbe tilo ye lal yo bet tigogo ooroo puana ye i, motong la tool tani in iwanga kapraingi ki atu a ila pang ye di tooltool yo matadi kala kumu ki nga. Ngan iwanga bet la iwete pang di, a nen ngan la tikap wain puana sa ye kumu ki tani, in panga. Bong ngan di tooltool ke kapgingi tina ngan tirauu, inbe tinganga a ipa bene koonoo a ila.

¹¹ Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi ki san mulu a ila. Bong ngan di tooltool tina ngan tiraua kapraingi tani a tiyei dada dook tiap panga a tipammoo, inbe ipa bene koonoo lapau a ila.

¹² Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi yo tol ki i, in mulu a ila. Bong ngan le di tooltool tina ngan tirauu a tigarungu tinini le dook tiap yege, inbe tikatte du ke diki.

¹³ “Motong la kumu taunu tani in lon wete nen, ‘Ona tiap! Nga ole ayei balai na? Dookoot, nga ole awanga natuk tamoto yo lok panga mai san i a ila. Kumata le ayei nen nga, ngan la bet ole tiraua panga nga.’

¹⁴ “Bong ye kene yo di tooltool ke kapgingi tina ngan tikamata ye in nga, ngan di tapdi tiwetewete

nen, ‘Kakamata, kumu taunu tani in natunu la iman i. Kumata le bet pang dama ni nga, ngan ole ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu. Le kaman a taraumate le imata, a bet nen ngan so yo tamana bet ikap panga nga, ngan takap le imot paidi.’

¹⁵ Le nga tila tikauu a tiyolle a tikatte du ke diki, inbe tiraumate le imata.”

Yesu iwete pang di nen a imot, motong la itor di nen, “Ngan nen le kumu taunu tani in ole iyeie soo so pang di tooltool ke kappingi tina?”

¹⁶ Ye in ole iman man iraumatamata di tooltool tina le imot, inbe itara kumu tani in lo di tooltool kapala bedi a nen ngan matadi kala.”

Ngan yeiso bet di tooltool tina tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga tiyei ne, “Ona tiap! Ken iyei urata nen bel!”

¹⁷ Motong la Yesu matana pang ye di tooltool tina, inbe itor di nen, “Betanga ke Maro yo tiwodo lo ye rau nga, ngan punu balai? Ngan betanga tina ngan iwete nen,

‘Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi panga tiap a tisukraii i,
in la iyei pat dook mata yo bet ipamede rumu le imede i.’[☆]

¹⁸ Ngan di tooltool tina le imot yo bet timol le du tirau di pang ye pat i nga, ngan ole turadi bokobokobe le morrana. E bet pat tani in imol le du ikata tool sa nga, ngan ole igarungu tool tani le dook tiap yege.”

¹⁹ Yesu iwete nen, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke

[☆] **20:17** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:22

wer ke Maro nga, ngan lodi galanga nen bet nga ikatte betanga ye di. Le nga lodi bet le tikauu ye kene tani in a tiparama, bong ngan titattadai di tooltool yo man tigaua nga.

*Titoro Yesu Bet Ole Titar Pat Pang Sisa, Too Tiap
(Matiu 22:15-22; Maka 12:13-17)*

²⁰ Motong la di tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro tina ngan tiwanga di tooltool kidi pattu a bet lo tigoigoi ye Yesu. Di ngan tillung bet lo tilongo betanga ki, inbe titar talngadi ye, a bet nen ngan Yesu iwete le bet koon kapsap ye betanga sa nga, ngan ole la tillaikoodi pang di tooltool maimai tina ye betanga ki, a bet nen ngan tikauu la titaru lo tool kuto mai yo matan kala malala mai Yudia i, in bene.

²¹ Le nga tilo, motong la tiwete pang Yesu nen, “Pannoongoo! Am nga lomam galanga bet betanga kiong yo kuwetewete a kupatomonai di tooltool ye nga, ngan igalanga le imot. Le betanga kiong yo kuwete pang di tooltool yo edi maimai, inbe edi maimai tiap nga, ngan gaongo leu. Inbe kupatomonai di tooltool ye dada moolmool yo ke Maro ngan le imot.

²² Ngan la bet amtorong nga, ong i lom balai? Nga dook mata bet ole am tooltool ke Yuda nga amtar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo Sisa i, too tiap?”

²³ Bong ngan Yesu lono galanga yo di tooltool tina ngan tikapge bet tillungu, ngan oo. Le nga iwete pang di nen,

²⁴ “Kapitnaia pat silba ngan atu a akamata.”

Le nga tipitnaia pat tina ngan atu pang Yesu a ikamata, motong la itor di nen, “Sei kannungana inbe ene iken ye pat i nga?”

Ngan tiyei ne, “In Sisa.”

²⁵ Motong la iwete pang di nen, “Aoo, ngan dook mata! Bet so ke Sisa, ngan kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap pang Maro.”

²⁶ Le nga di koi ki tina ngan titakrai ye betanga yo Yesu iraua betanga kidi ye i. Le tiwete toko betanga siap, sila tiwur inbe tipas le tipalongo leu. Yesoo bong taukadi dada yo bet tikaua llungunu ye Yesu, a nen ngan ikapsap ye betanga sa ye di tooltool matadi nga.

Di Sedusi Titoro Yesu Ye Betanga Atu

²⁷ Motong la di Sedusi pattu timan pang ye Yesu bet man titoru. Ngan di Sedusi tina, ngan di Yuda pattu yo tiwete bet di tooltool timmata nga, ngan o ke bet timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu nen,

²⁸ “Pannoongoo, mugu ngan Mose iwodo betanga atu bet tatoo in nen. Kumata le tool atu bet ikere le rimana ipasuiu kan kase siap, inbe tamoto tani in imata nga, ngan taini ole ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a bet nen ngan garup tani in ipasui kase sa panga nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani in pang dama a ila.

²⁹ Mose iwete paidi nen, bong amtorong, ole kuwete balai? Oo, tool atu in natunu tamoto limi be ru. Ngan tinepe, le nga toodi yo mumuganga i, in iyooloo garup atu, bong rimana tani in ipasuiu kan kase siao, inbe imata.

³⁰ Motong la taini yo itoo in ikoli a iyooloo tap ke toodi tani. Bong ngan rimadi tani in ipasuiu kan kase siao, inbe imata lapau.

³¹ Motong la taidi yo tol kidi i, in itoo di toonoo a iyooloo tap kidi tani in lapau. Ngan di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan titoo dada gaongo leu, ngan le taukadi natudi, inbe di le imot timmata a tila.

³² Motong la garup tani, in imata lapau.

³³ Ngan nanga, kuwete pam ngan, ye lal yo bet di tooltool matedi bet timadit mulu nga, ngan garup tani in ole iyei sei rimana? Yesoo, di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani in oo.”

³⁴ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tamoto le garup yo ke dookoot nga, ngan ole tikere.

³⁵ Bong pang dama ni nga, ngan di tooltool yo Maro lono pang di mai san inbe ipamadit di ye ni ke matenge a bet lo iye di tinepe gaongo ye malala ki nga, ngan o ke bet tikere mulu tiap.

³⁶ Di tooltool tina ngan ole tinepe ben di banga-bangana ke Maro nga, le o ke bet timmata mulu tiap. Inbe di ngan ole tiyei ben Maro di natunu moolmool nga, yesoo ipamadit di ye ni ke matenge le se tinepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i.

³⁷ Ngan Mose iwodo betanga nen ye kene yo Maro ye taunu ipitnaini panga ye ei loloana yo lo ikan ye kai mai tiap i. Ngan Mose tani bet iwete paidi nen, yesoo ye kene tani in Maro iwete panga nen, ‘Au i Maro ke Awaram ye Esaka inbe Yakop.’ Ngan nen le Mose bet ipapos paidi ben di tooltool yo timmata koot nga, ngan ole timadit mulu.

³⁸ Le Maro i, Maro kidi tooltool yo timmata koot nga, ngan tiap, bong Maro kidi tooltool yo tinepe maguredi nga.”

³⁹ Yesu iwete nen, motong la di pannoongoo ke wer ke Maro pattu tiwete panga nen, “Ona, pannoongoo! Betanga kiong yo kuwete nga, ngan dook mata san.”

⁴⁰ Ngan le ye kene tani in a ilo nga, ngan tool sa mulu mala bet itoro Yesu ye betanga sa mulu, ngan tiap.

*Yesu Itor Di Tooltool Ye Kirisi,
Tool Yo Maro Ipootoo Bet Si Ipamulu Di Tooltool Ki
I*

(Matiu 22:41-46; Maka 12:35-37)

⁴¹ Motong Yesu itor di kuto maimai tina ngan nen, “Ai, nga gelei a le di tooltool tiwete bet Kirisi in Dawiti natunu nga?

⁴² Ngan awete pang nen, mukot yege ni nga, ngan Dawiti ye taunu iwodo betanga ki ilo ye rau yo ene Rau ke Woungu in nen:

‘Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai kiau nen,

“Kuwur ye bek oonoo a kunepe nen

⁴³ le lo arautoo di koi kiong a tidu tinepe ke kem parmana.” ’☆

⁴⁴ Le kakamata, Dawiti ye taunu la iweta ye Tool Mai ki i. E nga gelei a di tooltool tiwete bet ye in Dawiti natunu nga?”

⁴⁵ Di tooltool malala mai tina ngan titar talngadi go pang Yesu ye betanga yo iwetewete nga, inbe iportak a iwete pang di galiunu. Iyei ne,

---

☆ **20:43** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:1

⁴⁶ “Ken kakaptutang dook leu ye di pannoongoo ke wer ke Maro nga. Di ngan lodi bet tisousou ye sousoungu mooloo mooloo kidi yo pat ki mai san nga, inbe tipa mallangana ye ni ke yawaringi so, a bet nen ngan di tooltool bet tikamata di ngan tiwete lo ponana kidi pang di. Inbe di ngan kumata bet tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan lodi bet lo tiwur ye kakawa ke burungu yo iken ke dama nga, inbe kumata bet tila ye mailang nga, ngan lodi bet lo tiwur ye kakawa kidi tooltool yo edi maimai nga.

⁴⁷ Inbe di ngan tikaua llungunu ye di garup yo tap nga a tipinau rumu le so kidi. Inbe kene yo bet tipatarau ye in nga, ngan tiyolo pataraungu kidi le mooloo san. Ngan di tooltool tina yo nen nga, ngan ole Maro iyemenai di le dook tiap yege.”

21

Garup Tap Atu Itar Pat Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu (Maka 12:41-44)

¹ Motong la Yesu bet matan gaga a matan la ngan ikamata di tooltool ballingadi yo titartar pat kidi lo ye depe ke tarungu pat ke bareme mai ke sungunu nga,

² ngan le ikamata garup tap atu lapau. Ngan ye in ballingana tiap, le la itar pat maitiap kooroonoo ru leu la ilo ye depe ke tarungu pat tani nga.

³ Yesu ikamata garup tap tani, le taun imadit le iwete nen, “Awete pang moolmool nen, garup tap i ballingana tiap, bong itar pat mai san le illos pat yo di tooltool kapala titar nga,

⁴ yesoo, di ngan tooltool ballingadi le pat kidi alunu san, bong titar mai tiap. Ngan garup i ballingana tiap, bong ye in iraiia lono bet itar pat ki tina yo bet iyimi kaningi panga ye nga, ngan le imot a ilo ye depe ke tarungu pat.”

Yesu Iwetewete Ye So Yo Bet Pombe Pang Dama Ni I

(Matiu 24:1-2; Maka 13:1-2)

⁵ Yesu di galiunu pattu tiparwetewete ye bareme mai ke sungunu yo tikamata, ngan dook mata san ye pat yo tire ye nga, inbe ye so dook mata kapala yo di tooltool tikap a man timoromoro bareme tani ye nga. Bong ngan Yesu iwete pang di nen,

⁶ “Awete pang nen, pat le so tina yo dookoot kakamata ngan iken dook mata ye bareme mai ke sungunu i, bong lal atu yo bet pang dama ni ngan pombe i, ngan ole pat tina ngan atu sa yo bet iloko lo ene pono dawa ben dookoot nga, ngan tiap. Bong ole tiraukedekede di le imot a timol du tana le tiken kidi kidi.”

⁷ Le nga di tooltool tina ngan titoro Yesu nen, “Pannoongoo, ole soo lal bet so tina ngan pombe ye i? Inbe soo tarkilanga bet amkamata mugu, ngan lomam galanga ben so tina ngan ole pombe moolmool ye i.”

⁸ Motong la Yesu iyeyi ne, “Ken kakamatang dook leu, le ken tool sa ikap llungunu yang be. Yesoo, di tooltool alunu ole timan pang yang man tipootoo ek, inbe tiyeyi ne, ‘Au tool tani nait!’ Inbe ole tiyeyi ne, ‘Lal tani in iman potai oo.’ Bong ken kalongo betanga kidi a katoo di be.

⁹ Kumata ye kene yo bet kalongo bingi ke patokongo mai, inbe talngamu rau bet di tooltool ke tana mai atu bet tiparsu ye betanga sa le bet tiye di diedi tipatoko nga, ngan ken katattadai be! So tina yo nen nga ole pombe moolmool mugu, bong so yo awete pang ye nga, ngan lal ki o pombe tiao.”

¹⁰ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ngan di tooltool ke tana mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tana mai san tipatoko. Inbe di tooltool ke tool kuto mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tool kuto mai san tipatoko.

¹¹ Inbe nauningi mai ole itak ye tana i, inbe pitolo mai ole pombe, inbe matamatenge maimai ole pombe ye malala kapala a igarung di tooltool lapau. Inbe matamu pang lang katene nga, ngan ole kakamata mos matana matana pombe, a bet nen ngan iyei di tooltool a titattadai le dook tiap yege.

¹² “Bong so tina ngan le imot ole pombe tiao, inbe di koi kiau ole tikamatang yo katoo au nga, ngan ole tikau ang a tiparamang a tigarungang. Inbe ole tikau ang sa lo kakodo ye ni ke karatanga betanga ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, inbe titarang lo kanepu rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Inbe ole tikau ang sa lapau lo kakodo dama kidi tooltool kuto maimai yo matadi kala tana mai kiang nga, inbe di tooltool maimai yo matadi kala malala kiang nga, ngan matadi, yesoo ye yo ang ngan katoo au nga.

¹³ Ngan dada tina yo tiyei pang nen nga, ngan bet nen a tiso dada pang bet kawetewete bingi dook mata kiau pang di.

14 Le ken lomu madoko ye betanga yo bet kawete a karau betanga kidi ye, ngan be,

15 yesoo bong au tauk ole atar betanga dook mata yo bet kawete ngan lo lomu, inbe akaua lo galanga dook mata yo bet karau betanga kidi ye i, in pang. Ngan nen le di koi kiang tina ngan o ke bet tiwete bet nga kallung, a bet nen ngan tirautoo betanga kiang tina yo kawete nga, ngan tiap.

16 Inbe ye kene tani in, ole di tamamu le tinamu, tiye di toomu le taimu, inbe di sogamu le di tooltool kiang ole katedi malmal pang a titarang la di koi kiang bedi, inbe tiraumatamatang kapala a kammata.

17 Ngan di tooltool le imot ole tiyei koi pang a bet tigarungang, yesoo ang ngan katara lomu medana ye betanga kiau inbe katoo au.

18 Bong kutomu raunu tina le imot nga, ngan o ke bet atu sa ilene tiap.

19 Ngan nen le kakodo le kamede dook ye betanga ke Maro, ngan la bet ole kakaua nepongo dook mata yo taukan motingi in nga.”

*Yesu Iwete Bet Ole Tigarungu Yerusalem
(Matiu 24:15-21; Maka 13:14-19)*

20 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ye kene yo bet kakamata di tooltool ke patokongo nga bet man tikodo le tiwakaia malala mai Yerusalem nga, ngan ole lomu galanga nen, lal yo bet man tigarungu malala mai tani in ye i, in o potai oo.

21 Le bet kakamata so nen pombe nga, ngan ang tooltool yo kanepi ye tana mai Yudia nga, ngan kakoo tarrai a kalo pang kawal. Inbe ang tooltool

yo kanepe malala mai tani in lono nga, ngan kapas a kadu ke diki. Inbe ang tooltool yo kanepe ke diki nga, ngan ken kalo pang malala mai tani, in lono be.

²² Awete pang nen, yesoo ye kene tani in lal ke Maro bet iyemenai di tooltool ke Isrel tina yo tiwala muridi panga nga. Ngan so tina ngan ole kanono pombe moolmool ben tina yo mugu ngan di Maro koonoo tiwodo betanga ki ilo ye rau nga.

²³ Ye kene tani in di garup yo kapodi nga, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan barau, ole imoo pang di yo bet tikoo nga. Ngan awete nen, yesoo urata dook tiap ki taunu la bet pombe ye tana i, inbe Maro ole ipaposo kate malmal ki yo bet igarung di tooltool tina yo tiwala muridi panga nga.

²⁴ Ngan di koi kidi Yuda tina, ole timan man tirau di a titaramatamata di kapala ye pul ke patokongo. Inbe di Yuda tina ngan kapala ole tikap di a tiparama di a la titar di ye tana maimai kapala. Inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ole timan man tidada di tooltool tina yo ke Yerusalem nga, ngan podi le ilo ye lal yo Maro itaru pang di bet urata kidi tani yo tiyeii i, in imot ye i.”

Pang Dama Ni Ngan Ole Tool Moolmool Ke Maro Imulu A Isi

(Matu 24:29-31; Maka 13:24-27)

²⁵ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ye kene tani in nga, ngan ole tarkilanga matana matana la bet pombe ye ke le taudu inbe ye di kanpitiki nga. Inbe ye tana mai i nga, ngan di tooltool ke ni mai i le imot ngan ole titattadai inbe

lodi sakarungu dook tiap ye yo tilongo mununu ke dugu yo iyit le ilo ete ni a popobe nga.

²⁶ Ngan Maro ole itak so yo ke lang katene nga, a bet nen ngan di tooltool tikamata ngan ole lodi galanga ye so dook tiap tina yo bet pombe ye tana i nga. Ngan nen le di tooltool tina kapala ole titattadai ye yo tikamata so nen nga, ngan ole matadi taltalai a timol du tiken tana.

²⁷ Inbe ye kene tani in nga, ngan di tooltool ole tikamata Tool Moolmool ke Maro inepe ye eng tene, inbe ipa ye gurana ke Maro inbe lungana maiyoko a isi.

²⁸ Le ye kene tani yo kakamata so tina ngan bet pompombe ye in nga, ngan kamadit le lo kakodo, inbe katada pang ete. Yesoo, lal tani yo Maro bet ikau ang a ipamulang ye i, in isi potai oo.”

*Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Yo Ene Pik I
(Matiu 24:32-35; Maka 13:28-31)*

²⁹ Yesu iwete pang di nen a imot, motong ikatte betanga atu pang di. Iyei ne, “Ai, matamu too ye kai pik, inbe ye kai yo kapala nga le imot lapau.

³⁰ Ye kene yo kakamata di kai tina ngan bet suddadi pompombe ye bedi a titar raudi paunu nga, ngan ole lomu galanga nen, rai mai o potai oo.

³¹ Ngan gaongo leu, ye kene yo bet kakamata so tina nga bet pompombe ye in nga, ngan ole lomu galanga nen; mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.

³² “Awete pang moolmool nen, di tooltool yo dookoot tinepe matadi rerene go nga, ngan ole

timmata tiao, inbe so tina le imot yo awete pang ye nga, ngan ole pombe.

³³ Lang le tana nga ole tilledi, bong betanga yo kiau nga, ngan o ke bet kasin pa ilene, ngan tiap.”

Yesu Di Galiunu Bet Tikauwai Ye Di Dook

³⁴ Motong la Yesu iyei ne, “Ngan nanga, ken kakap tutang dook leu. Le kaningi yo bet kakan, inbe ran yo bet kayin nga, ngan ikap matamu mata be. Inbe ken lomu madoko mata ye nepongo kiang ke tana i lapau be. Ngan kumata le so yo nen ngan bet ikap matamu mata nga, ngan lal ke Tool Mai tani in ole pombe pang yang le ipatakraai ang,

³⁵ dawa ben di asara yo lodi galanga ye dowo tiap le la titingi ye nga. Ngan awete pang nen, yesoo lal tani in ole pombe pang ye di tooltool yo tinepe ye tana mai i le imot nga.

³⁶ Ngan nanga, kanakana ngan ang tapmu kakauwai yang dook, inbe kakodo le kamede ye pataraungu pang Maro. Ngan la bet lal ke so dook tiap tina ngan bet pombe nga, ngan o ke bet igarungang tiap. Inbe kapatarau ye lal yo bet Tool Moolmool ke Maro isi bet si ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole ang le imot lo kakodo dama ki, ngan o ke bet moomoomu ye tiap lapau.”

³⁷ Yesu iwete nen a imot, motong la ye ke kanakana nga, ngan ole ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe ipatomonai di tooltool. Inbe ye rrai kanakana nga, ngan ole ipa a ilo ye kawal yo ene Olip i, a lo bong ngan iken nango.

³⁸ Inbe ye muntu kanakana nga, ngan ole di tooltool malala mai timadit muntu bongmai koot

a tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a lo titar talngadi ye patomonaingi ke Yesu.

22

*Yuta Ipamede Betanga Bet Ole Itara Yesu
La Di Tooltool Kuto Maimai Bedi
(Matiu 26:14-16; Maka 14:10-11)*

¹ Lal maiyoko kidi Yuda yo bet tikana porong yo taukan so bet iyeii a isung i, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro i, in dookoot nga iman potai oo.

² Ye kene tani in di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke wer ke Maro nga, ngan ke bet tikaua Yesu mallangana ye di tooltool tina ngan matadi tiap, yesoo titattadai di. Le nga tigaua, inbe tisere dada yo bet tikauu a tiparama, a bet nen ngan tiraumate le imata ye i.

³ Motong la tool dook tiap Satan, in idiwidiwi Yuta yo tikiui ene san ye Iskariot i, in lono. Ngan Yuta tani, in Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi.

⁴ Motong la Yuta tani in ilo ikamata di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool kuto maimai yo matadi kala di gaunu yo tikodo kala bareme mai ke sungunu nga, a bet lo iye di tiwetewete, inbe tika rata betanga ye dada yo bet itara Yesu tani in la bedi ye i.

⁵ Ngan tilongo tina yo iwete nen nga le lodi ponana dook, motong la tigaua lodi bet ole tikap pat pattu panga.

⁶ Le nga Yuta tani in lono dook mata ye betanga kidi le la inam, inbe lon kaua urata ye lal nangai

dook mata ke bet di tooltool malala mai tina ngan tinepe tiap, inbe itara Yesu la bedi nga.

Yesu Iwanga Di Galiunu Ru Bet La Tipare Kaningi

(Matiu 26:17-25; Maka 14:12-21; Yowan 13:21-30)

⁷ Motong la lal maiyoko tani kidi Yuda yo bet tikana porong yo taukan so bet iyeei a sung i, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro, in pombe.* Le nga ye kene tani in, ngan ole di Yuda tina bet tiraumata asara yo ene sipsip in natunu a bet tiyei paroranga ye a tikan ye lal ke Paskimoolooningi tani.

⁸ Motong la Yesu iwanga Pita ye Yowan bet yeru timugu la tipare kaningi pang di. Le nga iwete pang di nen, “Suru, nga ole angru kamugu a kala la kapare kaningi paidi yo bet takan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro i nga.”

⁹ Motong la yeru titoro Yesu nen, “Ni nangai lom bet la ampere kaningi tina ngan ye i?”

¹⁰ Motong la Yesu iwete pang di yeru nen, “Kumata bet angru kapa le lo pombe malala mai tani in lono nga, ngan ole tamoto atu yo isolu ran bor somai in itauarai ang dada. Ngan katoo a kaye kalo pang ye rumu yo bet lo idewoo i.

¹¹ Ngan kalo, lo ngan bet katoro rumu taunu nen, ‘Pannoongoo kiam iwete bet man amtorong

---

* **22:7** Di Yuda tina ngan momo yo bet titoo in nen. Ye rai kanakana nga, ngan ole tiyeie kanningi mai atu a tikani, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tinepe Isip inbe Maro ipaskimooloon di Isrel a le iraumata di natudi tiap nga. Le ye kanningi mai tani in tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro.

nen: Rumu lono yo kukarata panga bet se iye di galiunu tinepe ye, inbe tikana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro ye i, in la nangai i?

¹² Ngan ole rumu taunu tani in ipitnaia rumu lono somai atu yo iken ke ete i, in pang. Ngan rumu lono tani in tikarata kakawa ke burungu le ke kaningi so ye oo. Lo ngan bet angru kalo lo kapare kaningi nango.”

¹³ Motong la di galiunu ru tina ngan tigege di a tilo nga, ngan le lo tikamata so tina le imot ngan pombe ben tina yo Yesu iwete pang di ye nga. Motong la yeru tipare kaningi yo bet tikan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga.

Yesu Ikap Porong Le Ran Pang Di Galiunu

(Matiu 26:26-30; Maka 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

¹⁴ Ngan lal ke kaningi so pombe, le nga Yesu iye di aposol ki tina ngan lo tiwur le tiwakaia kakawa yo ke kaningi so i.

¹⁵ Motong la Yesu iwete pang di aposol ki tina ngan nen, “Au i lok dook mata san bet le ayang takana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro i, mugu ngan, lo ngan bet asolo urata moonoo dook tiap ke masngana kooti.

¹⁶ Awete pang nen, yesoo au i o ke bet akana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro tani in mulu tiap, le ilo ye lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i, in pombe. Ye kene tani in, ngan la bet Maro ole ipitnaia Paskimoolooningi tani, in punu le iken mallangana pang nga.”

¹⁷ Motong la ikaua ruku atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe iyei ne, “Kakaua ruku i a ang

le imot kasuketketi kataunu yang, inbe kayin ran ki nga kasin kasin.

¹⁸ Awete pang nen, yesoo au i o ke bet ayin ooroo surunu mulu tiap, le ilo ye lal yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i.”

¹⁹ Motong la Yesu ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe itepalapala a ikap pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Bi, i au medak la akauu pang i. Le ole kakani a bet nen ngan lomu tutu matenge kiau ye.”

²⁰ Ngan tikana porong tani a imot, motong la itoo dada gaongo leu ye ruku. Le iwete nen, “Ooroo wain surunu yo iken ruku i lono nga, ngan rara kiau yo bet apamede betanga medana paunu pang ye i. Ngan la le apatioo bet nen a Maro ilonang ye.

²¹ Bong kakamata! Tool yo bet itarau la di koi kiau bedi i, in ye la amru amkan so gaongo ye kakawa ke kaningi so i.

²² Ngan nen le Tool Moolmool ke Maro ole itoo dada tani yo mugu ngan Maro iweta a itaru panga i. Bong barau, tool yo bet itara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki bedi i, in ole isolo masngana mai le masngana mai ki taunu.”

²³ Yesu di galiunu tina, ngan tilongo yo iwete nen nga, le nga di tapdi tipartortor nen, “Ai, in sei kiidi bet iyeie dada nen i?”

*Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Betanga
Bet Ole Sei Iyei Mai Pang Di I*

²⁴ Motong la ye kene tani in Yesu di galiunu tina ngan di tapdi tiparsu ye betanga kataunu ye di, bet ole sei tool iyei kuto mai a imugu pang di i.

²⁵ Le nga Yesu iwete pang di nen, “Ai, di tooltool kuto maimai ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikodo le timede ye gurana kidi, inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe di tooltool tina yo gurana kidi mai le di diedi tinepe parmadi nga, ngan di tapdi lodi bet di tooltool tikiui di ye ‘Di Tooltool ke Maroro.’

²⁶ Bong ang nga, ken kayei nen be. Le kumata tool atu kataunu yang lono bet iyei tool mai le imugu pang nga, ngan ole ye taunu irautoo le idu meneng lopo yege ni, dawa ben tool kase yo taukan ene i. Inbe kumata le tool atu lono bet iyei tool kuto mai a bet matan kalang nga, ngan ole iyei ben kapraingi kiang.

²⁷ Nga bet atorang, sei tool ene mai i, tool yo iwur ye kakawa ke kaningi so i, too tool yo iso kaningi a ikap la irai di tooltool yo tiwur ye kakawa ke kaningi so i? Ngan tool yo ene mai i, in tool tani yo iwur ye kakawa a bet ikan so i. Bong au i dookoot ayang tanepe nga, ngan ayei dawa ben kapraingi kiang, a bet nen ngan alonang.

²⁸ Mugu ngan ayang tanepe, inbe moonoo matana matana la pompombe pang yau nga, bong ngan le kakoo yau tiap.

²⁹ Ngan nen le ben tina Tamak imalum pau le itarau bet ayei tool kuto mai a matak kala so nga le imot nga, ngan la au lapau amalum pang le ole atarang bet kayei tooltool kuto maimai nen lapau.

³⁰ Ngan nanga, kumata le pang dama ni bet ayei tool kuto mai a matak kala so nga le imot nga, ngan ole ayang tawur le tawakaia kakawa kiau ke kaningi so a takan be tayin, inbe ole lo kawur ye kakawa ke burungu ke di tooltool kuto maimai,

a bet nen ngan matamu kala di rara ke Isrel yo sangaul be ru nga.”

*Yesu Iwete Bet Pita Ole Iwala Murini Panga
(Matiu 26:31-35; Maka 14:27-31; Yowan 13:36-38)*

³¹ Motong la Yesu iwete pang Simon nen, “Simon, Simon, kupalongo! Satan itor bet ole itou ang atu ye lo medana kiang, dawa ben tool ke kapingi bet itaurai dingding patunu a bet kulini ikoo ye kanono nga.

³² Bong ngan Simon, au i apatarau yong oo, a bet nen ngan lo medana kiong yo kutaru pau i, in ilene le ipa so be. Ngan nen le ye kene yo bet kuportaka lom mulu pau ye in nga, ngan kupamede di diem kapala yo titara lodi medana pau nga, ngan lodi, a bet nen ngan tikodo le timede lapau.”

³³ Motong la Pita iyei ne, “Tool Mai, au i araia lok bet ole titaridi aru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, a bet nen ngan aru le ru bet tammata.”

³⁴ Motong la Yesu iraua betanga ke Pita nen, “Atoo, Pita! Awete pong nen, dookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol bet ong i lom galanga yau tiap.”

Yesu Iwete Bet Di Galiunu Tikap Pul Ke Patokongo

³⁵ Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina nen, “Ye kene yo awangang bemu koonoo a kala bet la kayei urata kiau ye in nga, ngan le kakap toko depe ke tarungu pat, le depe ke lonloningi, inbe loningi ke kemu ngan sa a kala tiap. Bong kene tani in le kamaka ye so sa lapau, too tiap?”

Ngan le di galiunu tina tiyei ne, “Tiap.”

³⁶ Motong la iwete pang di nen, “Bong dookoot nga, tool bet depe ki ke tarungu pat, ngan ikauu. Inbe tool bet depe ki ke tarungu lonloningi nga, ngan ikauu lapau. Inbe kumata le tool bet taukan pul ke patokongo nga, ngan ole iyawara sousoungu matolene ki, a bet nen ngan ikap pat tina, inbe iyimi kan atu.

³⁷ Ngan awete pang nen, yesoo betanga yo tiwodo ilo ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen, ‘Di tooltool ole tikamata dawa ben ye in tool dook tiap atu.’[☆] Le ole tiyei dada nen pau, yesoo so tina le imot yo tiwodo betanga ki lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan ole kanono pombe pang yau moolmool le imot.”

³⁸ Yesu iwete pang di nen, motong la di galiunu tina ngan tiyei ne, “Tool Mai, kumata! Am nga pul kiam ke patokongo ngan ru nanga la ikenen nga.”

Motong la iwete pang di nen, “Ngan dook mata.”

*Yesu Ilo Pang Kawal Olip Bet Lo Ipatarau
(Matiu 26:36-46; Maka 14:32-42)*

³⁹ Motong la Yesu igege malala mai tani, inbe ipa a ilo pang kawal Olip ben tina yo kanakana ngan iyei nga. Le nga di galiunu tina ngan titoo lapau a tiye tilo.

⁴⁰ Ngan tilo a lo pombe ye ni tani, motong la iwete pang di nen, “Ai, kapatarau, a nen ngan touanga sa bet pombe pang yang nga, ngan o ke bet kamol tiap.”

⁴¹ Motong la igege di galiunu tina, inbe ipa le ila manga mooloo kasin, dawa ben manga yo tool atu

---

[☆] **22:37** Esai (Aisaia) 53:12

bet ikat ye pat ngan le la pumbe ye i. Motong la du igun turunu, inbe ipatarau. Iyei ne,

⁴² “Tamak, kumata le lom dook mata nga, ngan kukutaka ruku ke masngana i yau. Bong ken kutoo au lok be, kutoo ong taum lom leu.”

⁴³ Yesu ipatarau nen, motong la bangabangana atu ke Maro ipa ye malala ke Maro a isi pombe pang ye a ipamede.

⁴⁴ Ngan Yesu ye taunu ikanamaii ngan lon madoko inbe tinin moo mai san, le nga ipatarau le gurana. Inbe sapirana yo irar ye tinini mai i le imot a imol du tana nga, ngan dawa ben rara patunu.

⁴⁵ Yesu ipatarau a imot, motong la imadit a imulu a ila pang ye di galiunu tina. Ila, ngan ikamata di yo tiken mata koot nga, yesoo bong lo madoko mai irau di le guradi tiap.

⁴⁶ Motong la iwete pang di nen, “Ai, nga gelei a kaken mata nga? Kamadit a kapatarau, a nen ngan touanga sa bet pombe pang yang nga, ngan o ke bet kamol tiap.”

Di Tooltool Ke Patokongo Tiparama Yesu

(Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Yowan 18:3-11)

⁴⁷ Yesu iwetewete nen go, inbe di tooltool malala mai tipa le lo pombe. Di tooltool tina ngan Yuta yo Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi i, in ye la irara di a tilo i. Le nga Yuta tani in ipa so le ila potai ye Yesu la iwarra, inbe isomo pangana.

⁴⁸ Motong la Yesu itoru nen, “Yuta, nga bet kutara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki bedi, la le se kusomo pangana nen nga, too?”

⁴⁹ Ye kene tani in yeiso bet Yesu di galiunu tina ngan tikamata so tani yo bet pombe pang ye i, le nga tiyei ne, “Tool Mai, nga lom balai, bet amraumatamata di tooltool nga ye pul kiam ke patokongo nga, too?”

⁵⁰ Tiwete nen, motong la atu kidi iposo pul ki ke patokongo tina le itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana oonoo, le imakede.

⁵¹ Bong ngan Yesu ikamata, le nga iyei ne, “Dookoot! Ken kuyei dada yo nen i, in mulu be.” Motong la Yesu itara bene ilo ye tool tani in talngana, ngan le talngana tani in dook mata mulu.

⁵² Motong la Yesu iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool kuto maimai yo matadi kala di gaunu yo tikodo kala bareme mai ke sungunu nga, inbe di tooltool maimai kidi Yuda yo timan bet man tikauu a tiparama nga, ngan nen. Iyei ne, “Ai, au i tool ke patokongo le pinnau la kakap pul le kai ke patokongo a kaman bet man kaparamau nga, too?”

⁵³ Ye ke kanakana ngan ayang tanepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu nga, ngan lomu bet kakau au a kaparamau tiap. Bong dookoot, katai nga lal kiang, yesoo gurana ke todo in mai san, le idukang.”

*Pita Iwete Bet Ye In Lon Galanga Ye Yesu Tiap
(Matiu 26:57-58, 69-75; Maka 14:53-54, 66-72;
Yowan 18:12-18, 25-27)*

⁵⁴ Yesu iwete nen a imot, motong la tikauu a tiparama, inbe tikauu a tiye tidu. Ngan tidu, motong la tikauu a tipa so le tilo rumu lono ke tool

kuto mai ke paroranga so pang Maro. Ngan le Pita lapau itoo di a ilo, bong le ipa ben manga mooloo kasin.

⁵⁵ Ilo, ngan di tooltool pattu tipata ei ke koongoo lono ke rumu tani, inbe sila tiwur gaongo a ei loo di. Le nga Pita ila la iye di tiwur.

⁵⁶ Motong la garup nene atu yo iyei kapraingi i, in ikamata Pita tani yo iwurur ei loloana tani in giginiga, le nga matan kenen ye le ikamata dook, motong la iyei ne, “Ai, tool in ye lapau iye Yesu tinepe.”

⁵⁷ Bong ngan Pita ipataukala, le nga iyei ne, “Atoo, garup, au i lok galanga ye tiap.”

⁵⁸ Ngan tinepe le mooloo tiap, inbe tool san mulu ikamata Pita le nga la iyei ne, “Ai, ong lapau, ong i di tooltool tina yo iye di tinepe nga, ngan atu la ong i.”

Bong Pita iyei ne, “Atoo, tool kiau, au i tiap.”

⁵⁹ Le nga tinepe kasin mulu,† motong la tool san mulu ikamata, le nga iwete katkat a iyei ne, “Moolmool sa, tool in ye lapau iye tinepe, yesoo ye in tool ke Galili.”

⁶⁰ Bong Pita iyei ne, “Atoo, tool kiau, au i lok galanga ye betanga yo kuwetewete ye, ngan tiap!” Ngan iwetewete nen go, le tina pattu leu inbe tareke itang.

⁶¹ Motong la Tool Mai iportak a matan kenen ye. Le nga Pita tani in lon tut betanga tina yo mugu ngan iwete panga nga. Ngan Tool Mai iwete nen, “Dookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang

---

† **22:59** Ngan manga modono kasin yo tinepe ye i, in dawa ben aua atu leu.

tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol bet ong i lom galanga yau tiap.”

⁶² Ngan nen le Pita ikoo a idu ke diki du itang belebele.

Tipalele Sere Ye Yesu Inbe Tirauu

(Matiu 26:67-68; Maka 14:65)

⁶³ Di tooltool tina yo matadi kala Yesu nga, ngan tipalele sere ye, inbe tirauu.

⁶⁴ Motong la tipaukala matana ye mala, inbe titoru nen, “Oo, bet ong i Maro koonoo moolmool nga, ngan kuwete too. I sei irau ong i?”

⁶⁵ Inbe di tooltool tina ngan tiwete betanga kapala yo dook tiap nga, ngan panga lapau.

Yesu Ilo Ikodo Dama Kidi Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda

(Matiu 26:59-66; Maka 14:55-64; Yowan 18:19-24)

⁶⁶ Ngan tinepe a muntu le nga ke ise, motong la di kuto maimai kidi Yuda nga, ngan tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro nga, ngan di le imot timan tigaua. Motong la tikaua Yesu a lo ikodo dama kidi ye ni ke karatanga betanga, inbe tiyei ne,

⁶⁷ “Oo, kuwete pam ngan. Ong i Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di i, too tiap?”

Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Kumata le awete pang nga, ngan ang nga o ke bet katara lomu medana ye betanga kiau tiap.

⁶⁸ Inbe kumata le bet atorang ye betanga sa nga, ngan o ke bet karaua betanga kiau tani, in tiap lapau.

⁶⁹ Bong awete pang nen, dookoot katai a ilo nga, ngan ole Tool Moolmool ke Maro iwur ye Maro yo gurana ki mai mata i, in bene oonoo.”

⁷⁰ Yesu iwete nen, motong la di tooltool maimai tina ngan di le imot titoru nen, “Ai, ngan nen le ong i o Maro Natunu, too?”

Motong la iraua betanga kidi nen, “Ang tapmu bet kawete nen nga, ngan dook mata. I au tani naiti.”

⁷¹ Motong la di tooltool tina ngan tiyei ne, “Imot oo! Nga bet tasere di tooltool sa mulu bet man tipaposi paidi pang soo? Dookoot nga iwete a ipaposi ye betanga ki a talongo oo.”

23

Tikaua Yesu Ilo Ikodo Dama Ke Pailot, Tool Mai Yo Matan Kala Tana Mai Yudia I (Matiu 27:1-2, 11-14; Maka 15:1-5; Yowan 18:28-38)

¹ Motong la di tooltool maimai tina timadit a tikaua Yesu a tilo pang ye Pailot.

² Tilo, motong la tipatokode dama ke Pailot, inbe timadit a tisopo koodi panga nen, “Am nga amkaua tool i, yesoo igarung di tooltool kiam lodi ye betanga ki yo iwete nga, le bet titoo. Ngan ye in iwetekalam bet ken amtar pat pang Sisa be, inbe iwete bet ye in Kirisi, tool kuto mai yo bet matan kalam am Yuda nga le imot i.”

³ Motong la Pailot itoru nen, “Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?”

Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

⁴ Motong la Pailot iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool malala mai tina ngan nen, “Au i apusye busunu sa yo tool i ikapsap ye, nga tiap.”

⁵ Bong ngan di tooltool tina ngan di le imot tiwete le koodi mede. Tiyei ne, “Tiap, ye in ipa le iwakaia tana mai Yudia i le imot, inbe igarung di tooltool lodi ye patomonaingi ki. Ngan ye in imadit ye urata nen ye tana mai Galili, ngan la le ipa so le se pombe ni nga.”

Yesu Ilo Ikodo Dama Ke Erot

⁶ Pailot ilongo tina yo tiwete nen nga, le nga itor di nen, “Ai, ngan tool i ke Galili, too?”

⁷ Ye kene tani in Erot, yo iyei tool kuto mai pang Galili i, in inepe Yerusalem lapau. Le nga yeiso bet Pailot ilongo yo Yesu in tool ke Galili nga, motong la iwete a tikauu a ila pang ye Erot.

⁸ Ngan kene tani in tikaua Yesu a tila la Erot ikamata, ngan le lon ponana mai san, yesoo bong ilongo bingi ki mukot, le itar matana ye bet ikamata pa, a bet nen ngan ikamata mos yo bet Yesu iyei nga.

⁹ Le nga Erot tani in itor kaiye Yesu ye torungu alunu san, bong ngan Yesu irau toko torungu ki tina, ngan siap.

¹⁰ Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro nga, ngan tilo tikodo lapau, le nga tipamede betanga kidi a tikapge bet tiwetewete Yesu a tipaposi ye busunu ki.

¹¹ Motong la Erot iye di tooltool ki ke patokongo nga, ngan tipalele sere ye Yesu, inbe tikan paseme. Motong la tisousouu ye sousoungu sallinene dook

mata ben ye tool kuto mai nga, inbe tikauu mulu a tila pang ye Pailot.

¹² Ngan mugu ngan Pailot iye Erot yeru ngan ben koi, bong ye kene tani in le yeru tigaua lodi dook mata san.

Pailot Iwete Bet Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini
(*Matiu 27:15-26; Maka 15:6-15; Yowan 18:39–19:16*)

¹³ Tipamulu Yesu a ila, motong la Pailot tani in ikiui di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, inbe di tooltool malala mai tina ngan di le imot timan tigaua,

¹⁴ inbe iwete pang di nen, “Ang nga kakaua tool i a imulu a iman pang yau, inbe kawete bet ye in igarung di tooltool lodi ye patomonaingi ki le bet titoo. Bong mugu ngan ang le imot kanepe, inbe atoru, ngan le apusye toko busunu sa yo ikapsap ye ben ang kawete nga tiap.

¹⁵ Inbe Erot lapau ipusye toko busunu ki siap, ngan la le ipamule a iman pang yidi nga. Le kakamata, tool i iyei toko so sa yo dook tiap ke bet nen ngan imata ye, ngan tiap.

¹⁶⁻¹⁷ Le nga ole awete a tiwalisi leu, inbe titaru a ila.”*

---

* **23:16-17** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 16 le 17 nga. Ngan betanga tani in nen: *Di Yuda tina nga, momo yo bet titoo in nen, ye rai kanakana nga, ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga, ngan ole Pailot tani bet ipadu di tooltool tina yo tinepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan atu a idu tana.*

18 Bong ngan di tooltool tina ngan le imot oorootang a koodi nen, “Kuraumata tool in a imata! Inbe kupadu Barabas a isi pang yam.”

19 (Ngan Barabas tani in titaru lo inepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, yesoo ye kene in ipamaditi patokongo ye di tooltool kuto maimai ke malala mai tani in nga, ngan le iraumata tool atu a imata.)

20 Ngan Pailot lono bet le ipadu Yesu a ila, le nga koonoo a isadaua di mulu.

21 Bong ngan di tooltool tina ngan le imot koodi tootoo nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata! Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

22 Motong la Pailot iwete pang di mulu le patol ki nen, “Nga gelei? Soo dada dook tiap tool i ikapsap ye i? Au i apusye toko busunu ki sa yo ikapsap ye, a bet nen ngan imata ye, ngan tiap. Le nga ole awete a tiwalisi ye koro leu, inbe tiwulaii a ila.”

23 Bong ngan koodi tootoo a timangmang ye Yesu bet tipatota lo kai palasingi kaini. Le nga di tooltool tina ngan di le imot oorootang le mai a tirautoo betanga ke Pailot.

24 Motong la Pailot tani ilongo betanga kidi tina yo tiwete nen nga, le nga imalum pang di bet ole itoo betanga kidi.

25 Motong la Pailot ipadu tool talnga dikidiki tani yo tisoror di Rom ngan tipatoko a iraumata tool atu le imata a titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono i, in a idu pang ye di. Inbe Pailot isukete Yesu la di tooltool ke patokongo bedi, a nen ngan la tiyeie soo so yo di tooltool tina ngan lodi bet tiyeii panga i.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Matiu 27:32-44; Maka 15:21-32; Yowan 19:17-27)

²⁶ Di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tila dada nga, ngan le la tikamata Simon ke malala mai Sairini yo ipa ke ni san a iman a bet ilo pang malala mai tani in lono i. Motong la tiparama a tipaloko kai palasingi ke Yesu tani in lo poopoonoo, inbe tiwete panga bet isola a itoo Yesu.

²⁷ Inbe di tooltool malala mai tiye di garup pattu yo tipododo katedi inbe titangtang a tititit ye nga, ngan titoo lapau.

²⁸ Motong la Yesu idalele pang ye di, inbe iwete pang di nen, “Di garup ke malala mai Yerusalem nga, ken katang yau be. Bong bet nen nga, ngan ang tapmu katang yang inbe katang ye di natumu ngan lapau.

²⁹ Ngan awete pang nen, yesoo bong lal dook tiap atu yo bet pombe i, in ole masngana mai la bet pombe pang yang a igarungang i. Ye kene yo so tani in pombe nga, ngan ole di tooltool tiwete nen, ‘Ang garup yo kapasui toko pitiap nga, inbe ang garup yo taukamu natumu bet kapayin di nga, ngan lomu ponana, yesoo Maro iyei urata dook mata pang.’

³⁰ Inbe ye kene tani in nga, ngan ole di tooltool tiwete pang di kawal nen, ‘Atoo, kaduku a kamol si poomam!’ Inbe ole tiwete pang di arono yo busukana nga, ngan nen, ‘Atoo, kamol a si kakaltoo am!’

³¹ Ngan au i dawa ben kai yo lalana i, inbe la di tooltool bet tiyeie dada dook tiap nen pau nga. E

ang ngan dawa ben kai yo bodene i, bong bet pang dama ni nga, ngan ole tiyeie soo so pang na?”

³² Ye kene tani yo tikaua Yesu bet la tiraumate ye in nga, ngan le tikap di tooltool talnga dikidiki ru yo tiyei dada dook tiap nga, ngan lapau, la du tiraumata di le tipa ye Yesu nga.

³³ Ngan tipa a tilo pombe ye ni yo tiwete ene ye Tool Kutono Ruruana i, motong la di tooltool ke patokongo tina nga tipatoto Yesu ilo kai palasingi kaini le ipa ye di tooltool talnga dikidiki ru tina. Le atu ituku ke Yesu madini oonoo, inbe san ke madini ngas.

³⁴ Motong la tinepe, inbe Yesu iyei ne, “Tamak, lom pang di a kugiri sennene kidi, yesoo bong di nga lodi galanga dook tiap ngan la le tiyei dada nen nga.”

Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan di tapdi tiparsu ye sousoungu le so ki, le nga titoo moonoo kidi a tikatte madamada a bet tipusye sima tooltool yo bet ole tikap so ki tina nga.

³⁵ Di tooltool malala mai tina ngan tikododo a matadi kenen ye Yesu, inbe di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, ngan tiyei sere ye. Tiyei ne, “Kakamata, kanakana ngan ilon di tooltool kapala, e nga gelei bet ye taunu iloni tiap nga? Kumata bet ye ni Kirisi moolmool yo Maro ipootoo panga ye taunu bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di in nga, ngan matin nga le ye taunu iloni oo.”

³⁶ Ngan di tooltool ke patokongo lapau tikan paseme Yesu a tiyei sere ye, inbe timan man tikap oorroo wain surunu yo malingene ngan panga.

37 Inbe tiyei ne, “Kumata le bet ong in tool kuto mai kidi Yuda moolmool nga, ngan ong taum kulonong e too.”

38 Motong la tiwodo betanga pattu a tirauu lo ye kai palasingi ke Yesu kutono ke ete. Ngan betanga tina ngan tiwodo nen: I TOOL KUTO MAI YO MATAN KALA DI YUDA LE IMOT I.

39 Inbe di tooltool talnga dikidiki ru yo tituku di le tipa ye Yesu nga, ngan atu in ikan paseme Yesu, le nga iwete panga nen, “Ai, bet kuwete ong in Kirisi nga, ngan ong taum kulonong, inbe kulonam amru lapau!”

40 Bong ngan tool talnga dikidiki tina san in ipasak pang ene tani a ilele, inbe iwete panga nen, “Ong in lapau kouo masngana gaongo leu ben ye i, e nga gelei, kutattadaia Maro tiap, too?”

41 Aru nga moolmool, tiyemenai idi ye urata dook tiap kidi tina yo taye, ngan kootoonoo. Bong tool i iyei toko dada sa dook tiap, ngan tiap.”

42 Motong la tool tani in iwete pang Yesu nen, “Yesu, kene yo bet kulo malala kiong lo kuyei kuto mai a matam kala di tooltool kiong ye in nga, ngan ken lom tutau.”

43 Ngan Yesu iwete panga nen, “Awete pong moolmool nen, katai nga ole ayong tanepe ye malala ke Maro yo nepongo ki dook mata i.”

Yesu Imata

(*Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Yowan 19:28-30*)

44 Ye kene tani in kemai ye ke matana sangaul be ru, ngan todo iduku tana mai i le imot, a iken nen le du rrai ye so ben ke matana tol.

⁴⁵ Le nga ke matan ikumukumu, inbe mala matolene yo tituka bareme mai ke sungunu lono i, in imassarak le iyei paru.

⁴⁶ Inbe Yesu koonoo le somai nen, “Tamak, atarau lo bem.” Yesu iwete nen a imot, inbe imaroon pattu leu le tina imata yege.

⁴⁷ Ye kene tani in tool turana bulbulini yo iye di tooltool ke patokongo tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini, in ikamata so tina yo pombe nga, ngan ye matana, le iyitmaka Maro ene, inbe iwete nen, “Ona, moolmool sa, tool i tool noonoonoo.”

⁴⁸ Ngan yeiso di tooltool tina yo lo tigaua bet koodi tada nga, ngan tikamata so tina yo pombe nga, motong la titoo momo kidi a tipodo katedi bet tipitnaia lo madoko kidi, inbe timulu a tila pang malala kidi.

⁴⁹ Bong di tooltool le imot yo lodi galanga ye Yesu, ngan tipa ye di garup yo titoo ke Galili a tilo nga, ngan sila tikodo manga mooloo kasin, inbe tikamata so tina yo pompombe nga.

Yosep Ikaua Yesu Bobono Bet La Itaru Ye Agoro Ke Matenge

(Matiu 27:57-61; Maka 15:42-47; Yowan 19:38-42)

⁵⁰ Ngan tool atu yo ene Yosep i, in inepe lapau. Ye in iyei dada dook mata pang di tooltool, inbe ye in tool kuto mai atu kidi Yuda ke karatanga betanga lapau.

⁵¹ Bong Yosep tani in itara lono le igaua la ye di diene kuto maimai kapala yo tigaua lodi bet ole tiyei urata dook tiap pang Yesu nga, ngan tiap. Ngan ye in malala mai ki la Arimatia i, bong nga

itar matana bet ole ikamata lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i.

⁵² Le nga Yosep tani in ilo pang ye Pailot bet lo itoru a bet ikaua Yesu bobono, ngan le Pailot tani imalum panga.

⁵³ Motong la ila iyunu Yesu bobono tani a iyiti du tana, motong iduku ye mala kookoonoo, inbe ikauu la itaru ye agoro ke tarungu di matenge yo tikeli sakar madini i, in lono. Ngan agoro tani in titar toko tool matene sa bobono ye mugu tiap.

⁵⁴ Ye kene tani in di Yuda tina ngan bet tipare kaningi pang di, yesoo kumata le bet ke idu nga, ngan ole lal kidi Yuda ke sungunu tani in pombe.

⁵⁵ Ngan di garup tina yo tiye Yesu tipa ke Galili a tise nga, ngan titoo Yosep bet la tikamata agoro tani, inbe tikamata Yesu bobono bet Yosep itaru balai nga.

⁵⁶ Tikamata a imot, motong la timulu a tila pang rumu kidi la tipare kai surunu yo kini ki dook mata nga. Bong ngan lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga titoo wer ke Maro a timaryoo ye urata ye lal tani in.

24

Yesu Imadit Mulu Ye Ni Ke Matenge

(Matiu 28:1-10; Maka 16:1-8; Yowan 20:1-10)

¹ Tinepe a lal kidi Yuda ke sungunu tani in imot, le nga Sande muntu bongmai koot. Motong la di garup tina ngan tikap kai surunu tina yo tipare nga, ngan a tilo pang ye agoro ke tarungu di matenge tani.

² Tilo, ngan tikamata pat yo tikatkala agoro tani in koonoo ye i, in tipulu a ikoo ye agoro koonoo oo.

³ Motong la di garup tina ngan tidewe a tilo pang agoro tani in lono, ngan tikamata Tool Mai Yesu bobono tani in iken tiap.

⁴ Le nga lodi kua urata ye go, inbe pattu leu be tikamata di tooltool ru yo sousoungu kidi ikoko le milmilbe nga, ngan yeru pombe le tikodo potai ye di.

⁵ Ngan di garup tina ngan tikamata di, le nga titattadai le titud so pang tana. Motong la di tooltool ru tina ngan tiwete pang di nen, “Ai, nga gelei a kaman bet man kasere tool magurene yo si inepe kataunu ye di tooltool matedi in nga?”

⁶ Ye in inepe ni tiap. Ye in imadit mulu ye ni ke matenge oo. Ngan lomu tut ye betanga yo mugu ngan kaye kanepu Galili inbe iwete pang nga.

⁷ Ngan ye in iwete nen, ‘Ole tikaua Tool Mool-mool ke Maro a titaru la di tooltool dook tiap ke sennene bedi, a nen ngan tipatota lo kai palasingi kaini a imata. Ngan ole iken ye ke ru, bong ye ke tol ki nga, ngan ole amadit mulu.’ ”

⁸ Motong la di garup tina ngan lodi tut ye betanga tina ke Yesu nga.

⁹ Motong la tigege agoro ke matenge tani, inbe timulu a tilo lo tiwete pang di aposol ke Yesu yo sangaul be atu nga, ngan tipa ye di galiunu kapala.

¹⁰ Ngan di garup tina yo tilo tikaua bingi pang di aposol ke Yesu ye so yo pombe nga, ngan atu in ene la Madia ke malala mai Makdala i, inbe Yoana iye Madia san yo Yemis tinana i, inbe di garup kapala lapau.

¹¹ Bong ngan di aposol ke Yesu tina ngan titara

lodi medana ye betanga kidi tiap, yesoo betanga kidi tina yo tiwete, ngan tilongo ngan ben kidi tooltool kapakapa nga.

¹² Bong ngan Pita imadit tina le idada a idu pang ye agoro ke matenge tani yo titara Yesu bobono ye i. Idu, motong la itud a ipakele lo pang agoro lono, ngan ikamata mala tina yo tiduku Yesu ye nga, ngan leu ikenen. Motong la imulu tak a ilo pang malala, inbe ye taunu lon kaua urata ye so yo pombe in nga.

Yesu Pombe Pang Ye Di Galiunu Ru Ye Dada Ila Pang Emeus

(Maka 16:12-13)

¹³ Ye kene tani in Yesu di galiunu ru tipa a bet tidu pang ye malala atu yo ene Emeus i. Ngan manga yo iken kataunu ye Yerusalem inbe Emeus nga, ngan mooloo kasin.*

¹⁴ Le nga Yesu di galiunu ru tina ngan tipa, inbe tiwetewete ye so tina le imot yo pompombe Yerusalem nga.

¹⁵ Ye kene yo yeru tipa bet tiwetewete a di tapdi tipartortor ye in nga, ngan Yesu ye taunu pombe pang ye di le lo iye di tipa gaongo.

¹⁶ Bong ngan Maro iwonokala matadi, le ke bet yeru tikilala Yesu tiap.

¹⁷ Motong la Yesu itor di yeru nen, “Ai, soo so angru kapa a kasi ngan kaweteweta i?”

Yesu itor di nen, le tina betanga imot ye di yeru, inbe matadi mallikanga a sila tikodo so.

---

* **24:13** Manga yo iken kataunu ye malala mai Yerusalem inbe Emeus i, in mooloo kasin ben kilomita sangaul be atu.

18 Motong la di galiunu ru tina ngan atu yo ene Kiliopas i, in iman tina le itoro Yesu nen, “So yo amwetewete ye i, in di tooltool ke Yerusalem nga, ngan di le imot lodi galanga ye. Ngan ong i lowo atu ke malala mai Yerusalem lapau, e gelei bet lom galanga ye so yo airi ngan pombe i, in tiap nga?”

19 Motong la Yesu iyei ne, “Soo so pombe i?”

Motong la di galiunu tina ngan tiyei ne, “Amru nga amwetewete ye Yesu yo ke Nasaret i. Ye in Maro koonoo atu, le urata ki yo iyei inbe betanga ki yo iwete la di tooltool matadi nga, ngan ipa ye gurana ke Maro lapau.

20 Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di kuto maimai kiam yo matadi kalam Yuda nga, ngan titaru la di tooltool kuto maimai ke Rom bedi, a nen ngan bet tipatota lo kai palasingi kaini a tirauu le imata.

21 Bong am nga, amtara lomam medana bet Yesu in la Maro iwanga bet si ikau am tooltool ke Isrel a ipamulam i. Bong tirauu le imata a iken ye ke ru oo, inbe ke tol ki la dookoot katai i.

22-23 Ngan dookoot muntu katai nga, ngan so san mulu pombe. Di garup kiam pattu tisokat muntu bongmai koot a tila ye agoro tani yo titara Yesu bobono ye i, ngan tikamata tiap le timulu a man tiwete pam le amtakrai. Inbe tiwete pam bet tila ngan tikamata so dawa ben mianga ye di bangabangana ke Maro yo tiwete pang di bet Yesu in imagur mulu oo.

24 Motong la di diemam pattu lapau tidada a tila ye agoro ke matenge tani, ngan tikamata so moolmool ben di garup tina ngan man tiwete nga, bong tikamata Yesu tani tiap.”

25 Motong la Yesu iwete pang di yeru nen, “Ona, ang nga ben di tooltool kapakapa nga, le ke bet katar tarrai lomu medana ye betanga le imot yo di Maro koonoo tiwete, ngan pitiap yege.

26 Di Maro koonoo tina ngan tiwete bet Kirisi ole isolu masngana alunu san mugu ngan, lo ngan bet Maro ipamaditi mulu inbe iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye.”

27 Motong la Yesu tani in ye taunu iwete nin betanga tina le imot yo tiwodo lo ye Rau ke Maro ye nga, ngan pang di. Ngan le imadit ye betanga yo iken ye rau ke Mose nga, le ilo ye rau yo ke di Maro koonoo nga le imot.

28 Ngan iye di tipa bet iwetewete pang di le tidu potai pang ye malala tani in, le nga Yesu iyei tomonai ben bet ipa le ikenen leu pang dama.

29 Bong ngan di galiunu ru tina, ngan tilele a tiwete panga nen, “Ai, nga ole amyong tanepe ngan, yesoo rrai a nga bet bong.” Motong la ilo a lo iye di tinepe nga.

30 Ye kene tani in lo tinepe, le nga tiye Yesu la tiwur ye kakawa ke kanningi so, motong la ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe itepala a bet ikauu pang di yeru.

31 Motong la se yeru matadi galanga, inbe tiki-lala Yesu. Bong ngan pattu leu be pilikbe mulu le ke bet tikamata tiap.

32 Le nga yeru di tapdi tiwetewete nen, “Ona tiap! Yesu moolmool sa! Ngan nen le taye tapa dada a tasi, inbe iwete nin betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan punu paidi nga, ngan la le tayetai ben ei ikan a ilolo lodo nga sa.”

³³ Motong la palbe leu be yeru timadit tina ngan le timulu a tilo pang Yerusalem. Tilo a lo tipusye di aposol ke Yesu tina yo sangaul be atu nga, ngan tiye di tooltool kapala yo tiye di tinepe nga. Le nga tigaua,

³⁴ motong la di diedi tina ngan tikaua bingi pang di yeru. Tiyei ne, “Moolmool sa! Tool Mai imadit mulu oo, le ye taunu pombe pang Simon.”

³⁵ Motong la di galiunu ru tina ngan tikaua bingi pang di lapau ye so yo titoo dada a tidu ngan pombe pang ye di i. Inbe tiwete pang di ye Yesu yo tikilla tiap le lo tiye tiwur a itepala porong bet tikani, motong tikilla i.

*Yesu Ye Taunu Pombe Pang Ye Di Galiunu
(Matiu 28:16-20; Maka 16:14-18; Yowan 20:19-23; Aposol 1:6-8)*

³⁶ Di galiunu tina ru ngan tiwetewete go, inbe palbe leu be Yesu ye taunu pombe le lo ikodo kataunu kidi, inbe iyei ne, “Lo silene ke Maro iken yang.”

³⁷ Ngan tina pombe pang ye di nen nga, le nga titattadai belebele a titangarur, yesoo tiyeisa o tikamata mariyaua.

³⁸ Bong ngan Yesu iyei ne, “Ai, nga katattadai au yesoo? E nga gelei bet lomu rru yau nen nga?”

³⁹ Oo, kakamata bek le kek, nga too. I au tani naiti! Inbe man katokau a kakamatau, too. Ngan mariyaua i, in medana le turana moolmool dawa ben au i tiap.”

⁴⁰ Ngan Yesu tani in iwete pang di nen, motong la ipitnai bene le kene pang di a tikamata.

⁴¹ Di tooltool tina tikamata ngan le lodi ponana kaiye, bong lodi rru go le titara lodi medana mool-mool tiap. Motong la Yesu itor di nen, “Ang nga kamu so sa ke kaningi lapau?”

⁴² Motong la tikap i mene pattu panga.

⁴³ Le nga ikap a matadi ikenen ye, inbe ikan.

⁴⁴ Motong la iwete pang di aposol ki tina ngan nen, “Lomu tut ye kene yo ayang tanepe mugu nga, ngan awete pang nen. Betanga le imot yo iken ye wer ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo nga, inbe ye rau ke di Maro koonoo, inbe ye Rau ke Woungu nga, ngan ole kanono pombe yau le imot.”

⁴⁵ Motong la Yesu ipamadit lodi ye betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, le taun lodi galanga.

⁴⁶ Le nga Yesu iwete pang di nen, “Betanga tina yo tiwodo ngan nen: Kirisi ole isolu masngana mai a imata, lo ngan bet iken ye ke ru, le ye ke tol ki nga, ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.

⁴⁷ Inbe tiwodo betanga nen, bet di tooltool ole tila bet la tiwetewete bingi dook mata ki pang di tooltool kapala. Bong kulkulunu ngan ole timadit nanga la Yerusalem nga, mugu ngan, lo ngan bet ole tipa a tila ye tana maimai nga le imot, inbe tiwetewete bingi tani pang di tooltool ye au ek. Le ole tiwete pang di nen, ‘Kumata bet kaportak lomu ye dada dook tiap kiang yo kayei nga, ngan ole Maro igiri sennene kiang.’

⁴⁸ Ngan so le imot yo pombe a kakamata koot nga, ngan ang nga la bet la kawetewete pang di tooltool ye nga.

⁴⁹ Mukot yege ni nga, ngan Tamak ipamede betanga medana nen, bet ole ikaua Amunu Silene

pang. Le nga au i ole alo, lo ngan bet ayawari a isi pang yang. E ang nga kagege Yerusalem be, kanepé nanga le lo Maro Amunu Silene tani in ipa ye malala ke Maro a isi ikaua gurana mai pang ngan.”

*Yesu Imulu A Ilo Pang Ye Malala Ke Maro
(Maka 16:19-20; Aposol 1:9-11)*

⁵⁰ Motong la Yesu ikap di galiunu tina a tipa le tidu potai pang Betani. Motong la Yesu iyiti bene, inbe ipamede di ye betanga dook mata, a bet nen ngan Maro iyei urata dook mata pang di.

⁵¹ Ye kene tani in itoro Maro bet ipamede di galiunu tina nga, ngan le iwetewete nen go, inbe Maro ikauu a igege di, inbe ilo pang ye malala ke Maro.

⁵² Motong la di galiunu tina tisung panga a imot, inbe lodi ponana kaiye a timulu a tilo pang Yerusalem.

⁵³ Inbe ye ke kanakana nga, ngan tilo tinepe bareme mai ke sungunu lono, inbe tiyitmaka Maro ene.

clxxxvi

Rau Ke Maro
The New Testament in the Arop dialect of the
Arop-Lokep language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Arop-Lokep long
Niugini

copyright © 2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arop-Lokep

Dialect: Arop

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Jan 2025 from source files dated 2 Jan 2025

6d295e13-7d74-5276-9c6d-7f0499d3adf2